

MOKSLO LIETUVA

2007 m. birželio 14–liepos 4 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 12(368)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį Kaina 2 Lt

Superjonikų pavilioti

Gegužės 23–27 d. Vilniaus universitete vyko 8-asis tarptautinis simpoziumas *Sistemas su greitąja jonų pernaša*. Išsamiau apie šį renginį rašysime pasitelkę svarbiausią organizatorių – Radiofizikos katedros profesorių Antaną Orliuką, o savotiškas įvadas bus pašnekesys su vienu iš konferencijos dalyvių prof. Jonu Grigu. Būtent J. Grigo vadovaujamoje laboratorijoje A. Orliukas, tada dar antro kurso studentas, praėjusio amžiaus septintajame dešimtmetyje ir pradėjo savo kelią į didįjį mokslą.

Skaitytojai J. Grigą pažįsta ir kaip viena aktyviausių mokslo populiarintojų šalyje, nesutaikomą kovotoją su mokslo profanuotojais ir antimokslinių idėjų skleidėjais, nes jų pakanka ne tik gyvenime, bet ir mūsų žiniasklaidoje. Tiesa, šiame pokalbyje pasitenkinsime tikslingai pasirinkta tema – superjonikų, arba kietojo kūno kuro elementų tyrimo aspektais, šios krypties tyrinėjimais Lietuvoje. Su JONU GRIGU bendravome prieš prasidedant konferencijos darbui.

Kai dielektrikas virsta laidininku

Gerbiamasis Profesoriau, kaip vertinate ir ko tikėtis iš 8-ojo tarptautinio simpoziumo „Sistemas su greitąja jonų pernaša“? Esate ne šiaip simpoziumo dalyvis, pranešimo bendraautoris, bet ir šios krypties tyrinėjimais suinteresuotas asmuo. Tai fundamentiniam ar veikiau taikomajam mokslui svarbus simpoziumas?

Tai labai svarbus renginys tiek fundamentiniam, tiek taikomajam mokslui, praktikai, taikymams, naujoms technologijoms. Fundamentinė prasme jonų pernešimo reiškiniai padeda suprasti, kodėl kai kuriuose kietuosiuose kūnuose tam tikroje temperatūroje vyksta fazinis virsmas, viena kristalų sudarančių jonų dalis staiga palieka savo padėtis kristale, išsivarko ir tampa laisvais jonais, galinčiais elektriniame lauke pernešti elektros krūvį arba srovę.

Ir toks kūnas iš izoliatoriaus staiga tampa puiškiausiu laidininku?

Taip, jeigu tokį kūną paveikiame elektriniu lauku, tai tie laisvieji jonai, judėdami tame lauke, sukurs elektros srovę, jų elektrinis laidis bus artimas metaliniam. Įprastomis sąlygomis neturintis laisvų krūvininkų dielektrikas staiga fazinio virsmo metu tų laisvų krūvininkų įgyja labai daug, ir jo elektrinis laidumas tampa artimas metaliniam.

Nukelta į 4 p.

Gedimino Žemličko nuotrauka

Minimaliai invazinės chirurgijos meistras

Baigęs medicinos studijas ir pasirinkęs chirurgo specialybę Reinhardas Bitneris 1970 m. pradėjo chirurginę rezidentūrą Berlyno Šarlotenburgo (Charlottenburg) chirurgijos klinikoje, patirties sėmėsi pas garsųjį Vokietijos chirurgą prof. Bucherlį. Polinkį į mokslinį darbą vainikavo sėkmingai apginta habilitacijos disertacija. 1982 m. tapęs Ulmo universiteto chirurgijos klinikos profesoriumi su savo vadovu prof. Hansu Begeriu ėmėsi naujoviškų tyrimų ir operacijų kasos chirurgijoje. Pasak Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Gastroenterologijos, nefrourologijos ir chirurgijos klinikos vedėjo, Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų Pilvo chirurgijos centro direktoriaus prof. Kęstučio Strupo, kuris ir pristatė prof. R. Bitnerį garbės daktarų teikimo ceremo-

Mokslo kelias atvedė į Lietuvą

Paskutinįją gegužės dieną Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje buvo teikiami Vilniaus universiteto garbės daktarų vardai. Seniausio šalies universiteto bendruomenės nariais tapo vienas minimaliai invazinės chirurgijos pionierių Europoje prof. habil. medicinos dr. Reinhardas Bitneris (Reinhardt Bittner) iš Vokietijos ir kalbininkas prof. habil. dr. Wojciechas Smočinis (Wojciech Smoczyński) iš Lenkijos.

nijoje, Vokietijos Ulmo universiteto chirurgijos klinika pasaulyje pripažįstama kaip modernios kasos chirurgijos pradininkė gydant ūminius bei

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Gastroenterologijos, nefrourologijos ir chirurgijos klinikos vedėjas, Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų Pilvo chirurgijos centro direktorius prof. Kęstutis Strupas pristato naujajį Vilniaus universiteto garbės daktarą – prof. Reinhardą Bitnerį

lėtinius kasos uždegimus. Prof. R. Bitnerį savo moksliniuose darbuose cituoja visi kasos chirurgijos srityje dirbantys mokslininkai.

1990 m. prof. R. Bitneris tapo Štutgarto miesto Marijos ligoninės, kuri yra akademinė Tiubingeno universiteto ligoninė, bendros ir pilvo chirurgijos klinikos vadovu. Šiose pareigose dirbdamas ir tęsdamas mokslinę veiklą tapo vienas iš naujos chirurgijos sričių – minimaliai invazinės chirurgijos pradininku ir propaguotoju. Tai naujos chirurgijos eros ne vien Vokietijoje, bet ir pasaulyje pradžia, o prof. R. Bitnerio nuopelnai čia neabejotini.

Nukelta į 8 p.

2, 3 p.

ATSILIEPIANT
! DR. A. ŽALIO
STRAIPSNĮ

3 p.

KURIAMAS
PSICHOLOGŲ
PROFESINĖS
PRIEŽIŪROS
MODELIS

5, 6 p.

IKALINTOS
KNYGOS

12, 13 p.

IGNĄ IR
ALGIRDĄ
KONČIUS
PRISIMINUS

14 p.

FILOSOFIJA IR
EUROPINĖ
INTEGRACIJA

DĖL KULTŪROS, FILOSOFIJOS IR MENO INSTITUTO MOKSLINĖS VEIKLOS BŪKLĖS IR GERINIMO PERSPEKTYVŲ

(Atsiliepiant į dr. A. Žalio straipsnį *Dėl mokslininko misijos*)

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministrei gerb. Romai Zakaitienei

Mokslų ir technologijų departamento direktoriui gerb. Albertui Žaliui

„Mokslų Lietuva“ redaktoriui Gediminui Zemlickui

Pastaruoju metu mokslo ir studijų būklė bei jos gerinimo perspektyvos šalyje tapo viena iš aktualiausių ir dažniausiai svarstomų problemų. Į šios problemas svarbą atkreipė dėmesį LR Prezidentas savo metiniame pranešime, jį aktyviai aptarinėjama ne tik akademiuose, bet ir platesniuose visuomenės sluoksniuose, žiniasklaidoje. Simptomiskas šiuo požiūriu LR Švietimo ir mokslo ministerijos (ŠMM) Mokslo ir technologijų departamento direktoriaus dr. Alberto Žalio straipsnis *Dėl mokslininko misijos* (*Mokslų Lietuva*, 2007, Nr. 4–5), kuriame reiškiamas susirūpinimas mokslo ir studijų būkle bei kviečiama diskutuoti opiais šios būklės gerinimo klausimais. Atsiliepdami į šį kvietimą Kultūros, filosofijos ir meno instituto (KFMI) mokslininkai reiškia savo nuomonę kai kuriais straipsnyje iškeltais klausimais.

1. Pritariame dr. A. Žalio minčiai, jog „pirmiausia reikia įvertinti, kaip abiejų tipų mokslo ir studijų institucijos (universitetai, institutai) atlieka savo misiją“. Autoriaus teigimu, „**instituto pagrindinė misija – žinojimo (idėjos, inovacijos, technologijos ir panašiai) perdavimas visuomenei bei pramonei.** Kad tai būtų daroma kokybiškai ir kvalifikuotai, **institutas turi vykdyti fundamentinius mokslinius tyrimus**, užtikrinančius perduodamų žinių naujumą. Tai antrasis instituto misijos aspektas“.

Vertinant pagal šiuos kriterijus, KFMI veikia atrodo gana įspūdingai. Humanitariniai ir socialiniai mokslai yra orientuoti į konkrečios bendruomenės tautines, kultūrinės, politines ir socialines problemas. KFMI kaip tik ir aprėpia reikšmingus, bet mažiausiai paliestus lituanistinių tyrimų barus, kurie nepatenka į kitų mokslo institucijų tyrimų erdvę – bendruosius lietuvių kultūros procesus ir jų raidą, svarbiausių meno šakų – dailės, muzikos, teatro, – taip pat filosofijos istoriją ir situaciją dabarties pasaulyje, sąsajas su socialiniais ir politiniais dabarties pokyčiais Lietuvoje ir pasaulyje. Jo misija – Lietuvos kultūros, filosofijos ir meno bei jų sąveikos su pasauline kultūra moksliniai tyrimai, eksperimentinės plėtros darbai, siekimas tapti aukščiausio lygio šių tyrimų centru, aktyviai dalyvaujančiu Lietuvos ir tarptautinėse mokslinių tyrimų programose. Siekdamas platesnio tarptautinio mokslinio-pedagoginio bendradarbiavimo institutas yra padavęs paraišką *Erasmus* universiteto chartijai gauti ir tikisi pasinaudoti tarptautiniais doktorantų, dėstytojų bei mokslinio personalo mainais.

Pagrindinė socialinių ir humanitarinių institutų perdavimo žinių visuomenei forma – leidiniai. Didžiąja dalimi jie tiesiai ei-

na į kultūros apyvartą ir yra pats akivaizdžiausias indėlis į tai, kas šandien vadinama socialine ir kultūrine plėtra, yra labai naudingi Lietuvos įvaizdžio formavimui. Per penkerius savo egzistavimo metus KFMI išleido apie 130 knygų (monografijų, teminių straipsnių rinkinių, šaltinių publikacijų), paskelbė per 900 straipsnių, iš kurių apie 100 – užsienio spaudoje. Vien 2007 m. institutas rengia spaudai 28 knygas. Tai vieni geriausių rodiklių panašaus pobūdžio institucijose šalyje.

Didžioji instituto mokslinės veiklos dalis – fundamentiniai tyrimai. Instituto mokslininkai rengia ir leidžia tokius svarbius kultūriniai

Fotoetiudas

Lietuvos savimonei daugiatomis leidinius kaip *Lietuvos filosofijos istorija*, *Lietuvos teatro istorija*, *Lietuvos muzikos istorija*, *Lietuvos dailininkų žodynas*, publikuoja Lietuvos filosofijos, estetikos, meno tyros šaltinius, rengia mokslinius dailės katalogus. Gilų pėdsaką kultūriniam ir intelektualiam šalies gyvenime palieka tęstiniai instituto leidiniai *Senovės baltų kultūra*, *Lietuvos gyventojų vertybės*, *Lietuvos sakralinė dailė*, *Dailės istorijos tyrimai*, *Rytai-Vakarai: komparatyvistinės studijos*, *Kultūrologija*, *Estetikos ir meno filosofijos tyrimai*, *Neklasikinė filosofija*, *Atėnė*, knygų serija *Biblioteka Orientalia et Comperativa* ir periodiniai instituto kuruojami leidiniai *Menotyra*, *Filosofija-sociologija*, *Logos*. Svarų indėlį į mokslinį šalies gyvenimą įneša individualios ir kolektyvinės instituto darbuotojų monografijos, kurių per pastaruosius penkerius metus paskelbta 60. Instituto mokslinė produkcija operatyviai panaudojama studijų procese rengiant bakalaurus, magistrus ir ypač doktorantus.

Siekdamas veiksmingiau išnaudoti savo valstybinio instituto statusą, taip pat keldamas sau tikslą tapti pažangių humanitarinių tyrimų centru, KFMI pastaruoju metu plečia lituanistinių tyrimų sritį, siejia ją su naujomis Europos Sąjungoje ryškėjančiomis perspektyvomis tyrimų kryptimis ir vykdo vidinės reorganizacijos darbus. Prieš metus institute įkurtas Žydų (litvakų) kultūros tyrimo centras, jau užmezgęs daug žadančių ryšių su ki-

tų ES šalių tokio pobūdžio centrais. Vykdamas LR Seimo 2006 m. gruodžio 19 d. nutarimo *Dėl valstybinės kultūros paveldo komisijos 2005 metų veiklos ataskaitos* rekomendaciją, svarstoma galimybė įkurti institute Fundamentinių kultūros paveldo tyrimų skyrių.

2. Pritariame dr. A. Žalio minčiai, jog „Logiška būtų sujungti universitetų ir institutų atitinkamoje kryptyje ar tematikoje dirbantį potencialą bei jam išleidžiamas valstybės biudžeto lėšas“. Šis sujungimas turėtų vykti tiek mokslinėje, tiek pedagoginėje srityse. Pagrindinė bendradarbiavimo mokslinėje srityje forma – bendri projektai. Kol kas

magistrus ir doktorantus pagal savo parengtas, bet universitetuose aprobuotas programas. Šis variantas savo laiku buvo pradėtas įgyvendinti Kultūros ir meno institute bei teigiamai įvertintas užsienio ekspertų. Dabar jis vykdomas KFMI bendradarbiaujant su Vilniaus pedagoginiu universitetu (VPU), Lietuvos muzikos ir teatro akademija (LMTA) ir Vilniaus dailės akademija (VDA).

2.4. Institutų mokslininkai ir universitetų dėstytojai rengia bakalaurus, magistrus ir doktorantus pagal bendras programas. Tai labiausiai paplitęs pasaulyje, bet tik besiskinant kelią Lietuvoje variantas. Būtent šį variantą numato ateityje plėtoti KFMI.

Kompleksinis instituto tyrimų pobūdis neleidžia institutui integruotis su koku nors vienu universitetu, todėl integracija vyksta plečiant partnerių skaičių ir gilinant bendradarbiavimą. Šiuo metu institutas rengia doktorantus kartu su VDU, VDA ir LMTA. Neseniai pasirašyta sutartis su Vilniuje veikiančiu baltarusių Europos humanitariniu universitetu, pagal kurią instituto mokslininkai dalyvaus šio universiteto bakalaurų, magistrų ir doktorantų rengime. Svarstomos galimybės dėl bendradarbiavimo su Vilniaus universitetu (VU) ir VPU bendrai rengiant bakalaurus ir magistrus.

3. Nepritariame dr. A. Žalio nuomonei, kad „Instituto mokslininkas yra geresnėje padėtyje“, nes „visą laiką skiria mokslinei veiklai, o universiteto kolega – du trečdalius atlyginimo gauna už dėstymą, trečdali – už mokslinę veiklą“. Mokslo institutų susiformavimas – natūralus mokslo ir technikos pažangos rezultatas. Mokslininkai tyrėjai ir mokslininkai pedagogai yra visose šalyse, ir niekam į galvą neateina teigti, jog kažkurie iš jų yra „geresnėje padėtyje“. Kiekvienas dirba savo darbą (būtent tą darbą, kurį geriausiai išmano) ir gauna už tai atlyginimą. Kitas klausimas, kad konkursai mokslininkų etatams užimti turėtų būti atviresni, ir aktyviai mokslinį darbą dirbantys pedagogai, bent jau socialinių bei humanitarinių mokslų srityje, galėtų ir turėtų išsitraukti į institutų mokslinę veiklą ir gauti už tai atlyginimus. Beje, KFMI pagal kūrybines sutartis taip pat dirba kai kurie VU, VDA, LMTA ir VPU pedagogai.

Taip pat nepritariame dr. A. Žalio teiginiui, jog „būtų racionalu, jei kiekvienas tyrėjas savo dabartinį „sudurtinį“ atlyginimą gautų už darbą vienoje institucijoje“. Gerai žinoma, kad ne iš gero gyvenimo Lietuvos tyrėjai „dursto“ atlyginimus. Be to, darbas keliose institucijose daugiau ar mažiau paplitęs visame pasaulyje. Kai kuriose mokslinės ir pedagoginės veiklos srityse tokia praktika yra norma. Kaip, pavyzdžiui, atrodytų LMTA, jei joje nedirbtų aktyviai koncertuojantys ir už tai atlyginimus gaunantys dėstytojai?

4. Iš esmės pritariame dr. A. Žalio minčiai, kad „**Savrankiškas institutas** (valstybinis ar universite-

to) arba kitaip vadinamas mokslinių tyrimų centras **turėtų egzistuoti, jei konkrečiai misijai vykdyti ar konkretiems uždaviniams spręsti** [...] (kaip ir išplėto, mokslui imlaus verslo sektorius atveju) **reikalingas nuolat funkcionuojantis kolektyvas** [...], kai tyrimų tematika svarbi valstybei, o tyrimų objektas reikalauja visiško kolektyvo atsidavimo mokslinei veiklai“.

Kartu manome, jog ši savarankiško valstybinio mokslo instituto misiją pabrėžianti idėja daug aiškiau ir metodologiškai pagrįsčiau yra pateikta LR Mokslo ir studijų įstatyme, kur sakoma: „Valstybės mokslo institutas yra mokslinių tyrimų įstaiga, steigama, kad atliktų Lietuvos ūkiui ir kultūrai bei tarptautiniam bendradarbiavimui svarbius ilgalaikius tarptautinio lygio mokslinius tyrimus, kuriems reikia specializuotų mokslininkų grupių, duomenų surinkimo bei specializuotos eksperimentinės įrangos“ (6 str. 2 dalis).

KFMI kaip tik ir buvo įkurtas tam, kad **atliktų Lietuvos kultūrai bei tarptautiniam bendradarbiavimui svarbius, ilgalaikius mokslinius tyrimus**. Savo darbas tą misiją institutas jau pateisino.

Siekdamas atlikti Lietuvos kultūrai bei tarptautiniam bendradarbiavimui svarbius mokslinius tyrimus, KFMI artimiausiu metu numato iš esmės pertvarkyti savo struktūrą. Šios pertvarkos tikslas – sutelkti skyriuose dirbančius mokslininkus bendriems didesniems tyrimų projektams, taip pat konkursams, ir sutarčių su mokslo institucijomis pagrindu mokslinių tyrimų rezultatus pasitelkti naujoms bakalaurų, magistrų bei doktorantų mokymo programoms kurti. Telkiant mokslininkus didesniems tarpdisciplininiais tyrimams, nukreiptiems į europiniam humanitarinių tyrimų kontekste aktualias temas, bus staminami instituto skyriai.

KFMI dabar dirba pagal vyriausybės patvirtintas 5 tyrimų kryptis. Siekdami didesnio tyrimų integralumo ir atsivėlgdami į Lietuvos visuomenės nūdienos poreikius, ketiname patikslinti mokslinių tyrimų kryptis.

Šios kryptys suskaldomos į tyrimų potemes ir temas, kurias gvildena kvalifikuotų mokslininkų vadovaujamos tyrinėtojų grupės. Numatyta, kad po pertvarkymo institute dirbs 17–20 tokių grupių. Atsižvelgiant į reikšmingus pokyčius tyrimų kryptyse, aktyviai svarstomas klausimas dėl instituto pavadinimo pakeitimo. Galutiniai sprendimai šiuo ir kitais klausimais bus priimti šių metų rudenį išrinkus naują instituto tarybą.

5. Pritariame dr. A. Žalio minčiai, kad „Mokslo institutų srityje besiklostanti padėtis turi būti analizuojama ir sprendimo variantų ieškoma taikant kompleksinį požiūrį“. Kompleksinio požiūrio taikymas KFMI veiklai duoda pagrindą teigti, jog instituto kolektyvas sėkmingai vykdo institutų misiją ir yra pajėgus spręsti mokslo ir studijų pertvarkos eigoje kylančias problemas, todėl turi būti paliktas **valstybinio instituto** statusas, kad

jis galėtų ne tik plėsti aktualių valstybei ir visuomenei humanitarinių tyrinėjimų sritis, bet ir būti pažanga tokio pobūdžio mokslo įstaiga.

6. Norėtume atkreipti ŠMM dėmesį į sunkiai numatomas skubotų ir nepakankamai pamatuotų reformos žingsnių padarinius. Mokslininkas visuomenėje turi atlikti dvi pagrindines misijas: spręsti jo tyrinėjimų srityje egzistuojančias problemas ir siūlyti už mokslo politiką atsakingoms valstybės institucijoms dar nesprenžiamų, bet, jo manymu, spęstinių problemų sprendimų būdus. Šie siūlymai gali būti susiję ir su konkrečiomis tyrinėjimų sritimis, ir su naujų institucijų kūrimu ar esamų reorganizavimu. Mokslo politikos vykdytojai, savo ruožtu, taip pat turi dvi misijas: analizuoti mokslininkų pasiūlymus ir, remiantis tos analizės bei kompetentingų ir atsakingai parinktų ekspertų rekomendacijomis, priimti sprendimus dėl vieno ar kito pasiūlymo įgyvendinimo tikslingumo.

8. Jokios reformos nebus veiksmingos, jei valstybės investicijos į mokslą ir studijas bus pernelyg skurdžios. Atkreiptinas dėmesys į tolydžio smunkančius santykinis šalies mokslinių tyrimų ir studijų finansavimo rodiklius. Mokslo ir studijų finansavimui skiriamos lėšos nuo 1998 m. sumažėjo nuo 1,24 proc. iki 0,8 proc. BVP 2006 metais. Nors per šį laikotarpį valstybės biudžetas padidėjo beveik tris kartus, mokslo ir studijų finansavimui skirtos lėšos išaugo tik 23 proc. Todėl nestebina, kad institutuose dirbančių mokslininkų atlyginimas pradeda atsilikti nuo vidutinio šalies darbo užmokesčio (1731 Lt 2006 m. IV ketvirtyje).

Siūlymai priimti KFMI Mokslo taryboje.

Kultūros, filosofijos ir meno instituto Tarybos pirmininkė habil. dr. Jūratė Trilupaitienė

Direktorius doc. dr. Vaclovas Bagdonavičius

Pradžia Nr. 10

Toliau kalbamės su Ohajo universiteto (Ohio university, USA) Filosofijos departamento profesoriumi dr. Algju Mickūnu, Klaipėdos universiteto garbės daktaru, ir Vilniaus universiteto Filosofijos katedros vedėju prof. Arvydu Šliogeriu, Lietuvos mokslų akademijos tikroju nariu.

Sąjūdį padarė humanitarai

Mokslo Lietuva. Gerbiamieji profesorai nepagailėjo aštrios kritikos žodžių Lietuvoje vykstantiems reikiams apibūdinti, pasitelkė net JAV istorijos bei dabarties patirtį. Ir vis dėlto matuojantis kad ir geriausią svetimą drapaną, žmogus visada mąsto, kaip atrodoys savo aplinkoje. Taip ir su pavyzdžiais – jie paveikūs tiek, kiek siejasi su mūsų pačių patirtimi ir mums rūpimais dalykais. Todėl rūpi štai ko paklausti. Kaip atsitiko, kad 1918 m. atkuriant Lietuvos valstybę saujelė lietuvių inteligentų rado į ką atsiremti, o mūsų laikais tarsi viskas slysta iš pokyčių? Juk buvo laikai, kai oficialioje aplinkoje lietuviškai buvo draudžiama net kalbėti, 40 metų lietuviai savo gimtoje žemėje neturėjo teisės rašyti ir skaityti lotyniškais raidėmis. Ir vis dėlto tie mūsų tautos idealistai, pirmieji atgimusios tautos inteligentai, rado iš kur semtis stiprybės. Jie rėmėsi į pamatines tautos vertybes, kurios vis dėlto išliko net ir sunkiausios tautinės prispaudos metais. Kaip atsitinka, kad aukštuosius mokslus baigę tautiečiai savo atkurtoje valstybėje niekieno neverčiami pradeda tą pačią politiką, kurią varė aršūs rusintojai? Tik vietoj rusifikacijos dabar mus mėginama pamauti ant angliško kurpalio.

Arvydas Šliogeris. Nuolat pateikiu štai kokį argumentą: kai sakoma, kad humanitarai Lietuvai nenaudingi, tai noriu paklausti: o kas sudarė Sąjūdžio iniciatyvinės grupės branduolį? Ar daug joje buvo fizikų, chemikų ar biotechnologų.

Tauta, neturinti elito – tauta be ateities (2)

Filosofas Algirdas Šliogeris, atrodo, netrikdo net ir sudėtingi Lietuvos mokslo klausimai, bent jau profesoriaus nuotaika gera; toliau – susimąstęs filosofas Algirdas Šliogeris

M. L. Buvo Zigmą Vaišvilą.

A. Šliogeris. Gal vienas ir buvo. O filosofų iniciatyvinėje Sąjūdžio grupėje – net penki, buvo vienas muzikologas (Vytautas Landsbergis), net vienas kompozitorius (Julius Juzeliūnas), keli rašytojai. O jeigu tikslųjų ir gamtos mokslų atstovų toje grupėje ir buvo, tai aš jų nežinau, prašom man juos išvardyti. Daugu-

mą sudarė būtent humanitarai. Tai štai ir atsakymas tiems, kurie abejoja humanitarų buvimo nauda Lietuvoje. Jeigu ne tie humanitarai, tai nebūtų buvę kam padaryti revoliuciją, kurios dėka Lietuva iškovojė nepriklausomybę.

Man pačiam yra tekę būti Vilniaus miesto Sąjūdžio taryboje. Mėginu prisiminti, kiek joje buvo tikslųjų ir gamtos mokslų atstovų? Labai nedaug. Vyravo vėl tie patys neįdomingi humanitarai. Jeigu nebūtų buvę muzikų, filosofų, poetų ir rašytojų, tai jokio Sąjūdžio apskritai nebūtume sulaukę. Sąjūdį padarė humanitarai. Tai kodėl apie visa tai taip greitai pamirštama? Dabar visi tie, kurie it aršūs žvėrys plėšia milijonus, turi būti dėkingi ne kam kitam, o humanitarams. Bet dabar tie patys humanitarai niekinami ir pjaunami visais įmanomais būdais.

M. L. Seniai pastebėta, kad revoliuciją daro idealistai ir romantikai, o vaisiais naudojasi sausi pragmatikai. Baigiasi tuo, kad Saturnas surija savo vaikus, revoliucija sudoroja savo didvyrius.

A. Šliogeris. Tai bendra frazė, bet kalbame apie humanitarų naudą valstybėje, kurios nenorima matyti dabartinėje Lietuvoje. Tada būtų galima paklausti, ar naudingas buvo Sąjūdis? Šį klausimą norėčiau užduoti pirmiausia tiems, kurie dabar naikina Lietuvoje humanistiką ir lietuvių kalbą. Tie naikintojai – biurokratai, milijonieriai ir net žiniasklaidos funkcionieriai – dabar vadinami naujaisiais lietuviais. Žinoma, jie atsakys, kad Sąjūdis buvo reikalingas ir jiems labai naudingas asmeniškai, nes Sąjūdžio dėka jie tapo tuo, kuo yra. O ar jie žino, kad Sąjūdį padarė humanitarai? Naivu manyti, kad ateityje tautos ir Lietuvos valstybės neištiks kitos didelės nelaimės ir išbandymai. Kas gali užtikrinti, kad vėl neteks išeiti pirmyn tiems patiems dra-

suoliams – Arvydui Juozaičiui, Broniui Genzeliui, Vytautui Radžvilui ar Vytautui Landsbergiui.

Ar tyli intelektualai

M. L. Jeigu padėtis tokia grėsminga, bent jau humanistikos atžvilgiu, kaip kad sakote, tai kodėl šiandien tokie tylūs kad ir Jūsų išvardyti asmenys? Intelektualai tyli.

Algis Mickūnas. Intelektualai tyli ir nesipainioja kasdienio gyvenimo kelyje, bet visuomenėje turi būti elitas, nors tai ir demokratinė visuomenė. Juk ir JAV kaip valstybė buvo sukurta būtent elito.

A. Šliogeris. Ir ne tokio elito, kuris savo elitiškumą demonstruoja važinėdamas į buldozerius panašiais džipais, bet intelektualinio elito. O kad toks elitas negali atsirasti be plataus humanistinio akiračio, ar pagalvojama?

A. Mickūnas. Ohajo universitetas, kuriame dirbu, taip pat sukurtas pagal Tomo Džefersono (Thomas Jefferson), Nepriklausomybės deklaracijos autoriaus, trečiojo Jungtinių Valstijų prezidento reikalavimus. Tuo metu JAV sudarė dvylika pirmųjų susivienijusių valstijų, kurioms galiojo JAV Konstitucija. Tos dvylika susivienijusių valstijų pareiškė: jeigu kitos Šiaurės Amerikos teritorijos norės tapti JAV dalimi, tai prieš tapdamos turės sukurti mokslo akademines institucijas, nes nemokyti žmonės negali būti demokratiški.

A. Šliogeris. Džefersonas mintyje turėjo ne santechnikus.

M. L. Tikriausiai ir ne virėjas.

A. Šliogeris. Ir net ne verslininkus.

A. Mickūnas. Ne, tikrai ne. Įkurtasis Ohajo universitetas buvo pavadintas *Atėnais* – kaip civilizacijos

Kuriamas psichologų profesinės priežiūros Lietuvoje modelis

Psichologai universitetinių studijų metu privalo įgyti ne tik žinių, bet ir praktinių įgūdžių. Tokia mokymo forma būtina norint įgyti profesionalaus psichologo kvalifikaciją. Įgiję teorinių žinių psichologai atlieka praktiką. Ją sudaro iš dalies nepriklausomas psichologo darbas prižiūrint patyrusiems profesionaliems kolegoms. Tai vadinamoji profesinė priežiūra; jai tenka labai svarbus vaidmuo rengiant psichologus. Praktikos prižiūrint profesionalams tikslas – padėti studijuojantiems:

- integruoti teorines žinias ir praktinius įgūdžius;
- pradėti praktikuoti prižiūrint labiau patyrusiam ir kompetentingam specialistui;
- plėtoti studijuojančiųjų gebėjimą reflektuoti ir analizuoti savo bei kitų asmenų profesinę veiklą;
- įsitraukti į profesinę aplinką, kurioje jau dirba profesionalūs psichologai.

Tik po sėkmingos praktikos asmuo gali būti pripažintas pasi-

rengusiu savarankiškam psichologo darbui.

Psichologų studijos tęsiasi ir įgijus psichologijos magistro kvalifikacinį laipsnį. Psichologai gilina savo žinias podiplominėse studijose, įvairiuose kvalifikacijos kėlimo kursuose. Pažymėjimus ar sertifikatus, leidžiančius pritaikyti naujai įgytas žinias ir įgūdžius profesinėje praktikoje, psichologai gali tik įgiję praktikos prižiūrint profesionalams.

Profesinės priežiūros svarba pabrėžiama Europos psichologų asociacijų federacijos (EFPA) rekomendacijose. Lietuvos psichologai rengiasi tapti visateisiais Europos Sąjungos psichologų bendruomenės nariais. Ateityje tik tie Lietuvos psichologai, kurie atliks praktiką prižiūrint profesionalams, galės tikėtis įgyti Europos psichologo sertifikatą (*EuroPsy*).

Nepaisant profesinės priežiūros svarbos psichologų rengimui, Lietuvoje iki šiol nebuvo bendro profesinės priežiūros modelio.

Vilniaus universiteto Bendrosios psichologijos katedra, vykdydama projektą *Psichologinių inovacijų ir*

eksperimentinių tyrimų mokymo centro kūrimas, kuria psichologų profesinės priežiūros Lietuvoje modelį. Jame bus išdėstyti pagrindiniai profesinės priežiūros principai, tikslai ir trukmė. Nustatyti reikalavimai profesinės praktikos vadovui ir praktikantams, aiškiai suformuluota, kokias psichologo praktiko kompetencijas reikia ugdyti profesinės priežiūros metu. Įgyvendinant šį modelį parengta profesinės priežiūros vadovų mokymo programa. Joje bus išdėstyti profesinės praktikos vadovai įgis teorinių žinių apie pagrindinius profesinės priežiūros teorinius modelius. Taip pat joje numatyti ir praktiniai seminarai, kurių metu bus tobulinamos kompetencijos ir įgūdžiai, būtini profesinės priežiūros vadovo veikloje.

Įgyvendinus psichologų profesinės priežiūros modelį, bus ne tik užtikrintas aukštos kvalifikacijos profesionalių psichologų rengimas Lietuvoje, bet ir aukštesnė psichologinių paslaugų Lietuvos gyventojams kokybė.

Prieš prasidedant konferencijai bendrauja prof. Jonas Grigas, dr. Jennifer Rupp (Ciūrichas), Gisela Gauckler (Ciūrichas) ir Rita Grigienė

Atkelta iš 1 p.

Labai įdomus reiškinys. Jį tiriant atsirado naujas terminas *kietieji elektrolitai*, arba *superjonikai*. Iškart buvo suvokta, kad juos galima taikyti kuriant kietojo kūno elektros šaltinius arba baterijas. Įprastuose akumuliatoriuose naudojamas skystasis elektrolitas, o superjonikų pagrindu sukurtame kietakūniame akumuliatoriuje nėra kenksmingo švino. Be to, tokie akumuliatoriai labai lengvi, patogūs naudoti, saugūs, ekologiški, nėra pavojaus, kad išsilis elektrolitas.

Tokių kietakūnių akumuliatorių elektrinė talpa didžiulė, jų pagrindu pradėtos kurti įvairios baterijos. Nieko nuostabaus, kad tokie dariniai pirmiausia buvo panaudoti kosmoso reikalams. Būtent iš tokių superjonikų kuriama daugybė įvairių elektros šaltinių.

Vakarų šalyse seniai pradėti kurti ir jau sukurti kietojo kūno kuro elementai. Tarp šios konferencijos dalyvių yra svečiai iš Šveicarijos, Ciūricho technikos universiteto. Tai Ludvigo Gaucklerio mokinė dr. Jennifer L. M. Rupp. Tame universitete yra tubulines ir dirbęs Antanas Orliukas, man taip pat yra tekę keletą kartų svečiuotis. Tai štai Ciūricho technikos universitetas bene 15 metų kūrė elementus šaldytuvo dydžio įrenginiams, kurie gamina keleto kilovatų galios elektros energiją. Tokie autonominiai elektros šaltiniai naudojami Šveicarijos Alpėse ir bet kur kitur, kur reikia energijos. Labai patogūs ir ekologiški energijos šaltiniai.

Išlaisvinti atomus

Suprantu, kad pritaikymo galimybės labai viliojančios, ir pasaulyje vis plačiau taikomi tokie kuro elementų pagrindu sukurti šaltiniai. Bet noriu Jus paklausti kaip fiziką: kodėl dielektrikas ar jo dalis virsta elektrai laidžia medžiaga ir net elektrą generuojančiu šaltiniu? Jūs tai pavadinate faziniu virsmu, bet įdomu būtų sužinoti to reiškinio priežastį: iš kur staiga atsiranda laisvieji jonai, apie kurių buvimą iš pradžių net buvo sunku įtarti?

Iš niekur niekas neatsiranda, bet daugelyje medžiagų atomai ar jonai gali turėti atsargines padėtis. Tai tam tikroje temperatūroje jonai staiga tarsi pagal komandą arba pamažu palieka įprastą padėtį, traukdami vienas kitą tampa laisvi.

Elektriniame lauke jie jau gali kryptingai judėti, atsiranda

elektros srovė. Tuos jonus iš jiems įprastų vietų dažnai išlaisvina fazinis virsmas.

Visa gudrybė – išlaisvinti tuos „surištus“ jonus?

Išlaisvinti iš įprastų cheminių ryšių. Nes atomus ar jonus kietajame kūne laiko milžiniški elektriniai laukai, apie milijardą voltų į centimetrą. *Kiek plačiai superjonikai, arba kietojo kūno elektros šaltiniai, yra taikomi praktiškai. Ar ekonomiškai apsimoka juos naudoti?*

Taikymo sritys pačios įvairiausios: nuo rankinių laikrodžių elementų iki gana galingų, kaip sakiau, kilovatų galios elektros jėgainių. Yra ir dešimčių kilovatų galios jėgainių – Vakarų šalyse tuose taikymuose pažengta gana toli.

O Lietuvoje? Kokius svarbesnius šios krypties tyrimų centrus išvardysite?

Nėra tokio centro. Tėra kai kurie epizodiški tyrimo darbai Lietuvos energetikos institute, taip pat Vilniaus universiteto Fizikos fakultete, kur dirba prof. A. Orliukas. Palyginti su tuo, kas daroma pasaulyje, kiek lėšų ir dėmesio skiriama šiai tyrimų kryptiai, su mastais ir pasiektais rezultatais, mūsų tos krypties tyrimai yra labai kuklūs.

Bet vis dėlto 8-asis tarpautinis šios krypties tyrimams skirtas simpoziumas vyksta Vilniuje, o ne kur kitur. Vadinasi, pasaulis mūsų mokslininkų pastangas pastebi ir palaiko.

Mūsų universiteto fizikai skelbia mokslinius darbus šios krypties žurnaluose, fundamentiniai tyrimai atitinka pasaulinį lygį, jie pasaulyje žinomi. Žinių kūryba vyksta, o kaip panaudoti tas žinias, turi rūpintis inžinieriai. Jie turi remdamiesi mokslo žiniomis kurti iš jų daiktus, technologijas. Pasaulyje yra tokia praktika. Deja, Lietuvoje inžinieriai nedirba savo darbo, mes sukuriame daug žinių įvai-

riose mokslo srityse, bet jas panaudoja kitų šalių inžinieriai.

Nors paprasčiau ir nesugalvosi

Ir vis dėlto, kodėl tokia perspektyvi tyrimų kryptis Lietuvoje lieka tarsi nuošalyje nuo prioritetinių tyrimų? Kur priežastis? Gal per mažos tos krypties tyrimų pajėgos, kad mokslo strategams ir politikams būtų galima įrodyti, jog tai turėtų būti vienas iš Lietuvos mokslo prioritetų?

Lietuva – per maža šalis, kad galėtų aprėpti visas tyrimų sritis ir kryptis, kad ir pačias perspektyviausias. Superjonikų srityje paprasčiausiai neatsirado žmogaus, kuris sugebėtų kitus perrėkti, kad be šios krypties plėtojimo Lietuvos mokslas – tai mokslas be ateities.

O juk kietakūniai energijos šaltiniai Lietuvai galėtų būti gerokai svarbesni už daugelį kitų darbų, šiaudien vadinamų prioritetiniais. Kodėl taip sakau? Todėl, kad kalbame apie visai naujus energijos šaltinius – labai ekologiškus ir beveik neišsemiamus.

Deguonis imamas iš oro ir jungiamas su vandeniliu, kurį galima gauti iš metano dujų, arba išskirti kitais būdais. Jungiantis deguoniui su vandeniliu, vyksta cheminė reakcija, atsiranda elektros srovė. Paprasčiau ir pigiau nesugalvosi.

Teoriškai gal ir taip, bet praktiškai tenka įveikti daugybę technologinių sunkumų?

Pirmiausia reikia turėti kietąjį kūną, kuriame vyktų ta cheminė reakcija. Fizikai ir chemikai daug metų kūrė tinkamą kietąjį kūną.

Tikriausiai tai labai skirtingos medžiagos ir toli gražu ne taip paprasčia jas pagaminti?

Tenka įveikti nemažai sudėtingų technologinių ir kitokių dalykų: labai svarbūs yra elektrodai ir medžiagos, kuriose jungiasi vandenilis su deguonimi ir sukuria elektros įtampą. Kietojo kūno medžiagų fizika gana sudėtinga. Bet fizikai ir chemikai išmoko padaryti elektrodus, sugeba pasiekti, kad norima reakcija vyktų greitai, ir kad tokių kuro elementų našumo koeficientas būtų gana didelis. Praktiškai pažengta labai toli, pagaminti kuro elementai įvairiose ša-

liukas, būdamas mano doktorantu, irgi tyrė feroelektrinius fazinius virsmus. Tik po to susidomėjome, iš kur atsiranda fazinio virsmo metu didelis elektrinis laidumas dielektrikuose. Manau, kad feroelektrų srityje šį tą nuveikiau, JAV leidykla išleido mano monografiją *Feroelektrikų ir giminųjų medžiagų mikrobanginė dielektrinė spektroskopija*, kurioje vienas skyrius skirtas superjonikams. Kitos monografijos tokiu pavadinimu pasaulyje dar nėra. Bet mažos šalies fizikai visko aprėpti negali.

Be to, reikia ir kritinės masės mokslininkų, dirbančių tam tikroje tyrinėjimų kryptyje.

Būtent, ta kritinė masė būtina bet kurioje mokslo srityje. Jei nori mokslė padaryti ką nors reikšminga, kad nuvykęs į kitą šalį nustebintum ten dirbančius mokslininkus (o juk tai ir yra svarbiausia, jeigu savo gyvenimą skiri mokslui), turi rasti tokią tyrinėjimų nišą, į kurią galėtum labai giliai įsismelkti. Reikia tapti tos krypties, tegul ir siauros, lyderiu pasaulyje.

Tikriausiai labai svarbu, kad ta niša būtų perspektyvi, nes galima savo nišoje kuistis labai ilgai, bet jeigu kitiems tyrinėtojams dėl to nei šilta, nei šalta – rezultatų niekas ir nepastebės.

Jeigu tavo sritis neperspektyvi, nebūsi kviečiamas nei japonų, nei amerikiečių, nei europiečių. Man tą savo nišą pavyko rasti, pavykdavo ir nustebinti kitų šalių tyrinėtojus, kartais nustebinu ir dabar. Feroelektrikai šiandien pasauliniam fizikos mokslui labai svarbi sritis: iš feroelektrikų kuriami naujos kartos kompiuterių atminties įrenginiai, įvairios bankų ir kitokios atmintį turinčios kortelės, šimtai telekomunikacijų elementų. Net mobiliame telefone yra devyni elementai iš feroelektrikų. Feroelektrinių telekomunikacijų elementų kasmet parduodama už šimtus milijardų dolerių.

Padarėte klaidą nutoles nuo superjonikų?

Jokiu būdu taip nemanau. Kaip sakiau, man superjonikų tyrimų darbuose yra tekę šiek tiek dirbti, padirbėjau ir Ciūricho technikos universitete. Ten įsitikinau, kad šveicarai ir kitų kraštų tyrinėtojai toje srityje taip toli pažengė, kad bėgti paskui įsibėgėjusį traukinį galima tik turint tiems tyrimams labai daug lėšų (kalbu apie milijonus). Tačiau nieko neturėdamas gali tik iš tolo pamatuoti.

Kas pirma – praktika ar teorija

Nuo šios liūdno, bet realistiškos gaidos, dar pasisukime į teoriją. Gal ji bent kiek padės mūsų skaitytojams, kurie nėra fizikai, išsivaizduoti, kas yra ši superjonikų tyrimų kryptis. Ar sukurta šios krypties bendra teorija? O gal kiekvienam atskiram kūno elementui sava teorija?

Kartais teorija tikrai pagimdo praktinius taikymus, naujas technologijas, bet pasitaiko ir priešingai: praktiški sukurti dalykai skatina ieškoti fundamentinių pagrindų ir pagimdo teoriją, net ištiesią mokslą. Štai kad ir radarai. Kaip žinome, radarų „širdis“ yra magnetronas. Magnetronai – tai galingi megavatinės galios elektromagnetinių bangų generatoriai, visų lėktuvų, laivų, oro ir jūrų uostų elektroninės akys.

Superjonikų pavilioti

ties tyrimų pajėgos, kad mokslo strategams ir politikams būtų galima įrodyti, jog tai turėtų būti vienas iš Lietuvos mokslo prioritetų?

lyse puikiausiai veikia. O Lietuvoje ši darbų ir tyrimų kryptis, deja, buvo užleista.

Pamoti nueinančiam traukiniui

Argi ne prof. Jonas Grigas buvo emėsis šios krypties darbų? Kodėl jų netešė?

Tyrinėdamas feroelektrą ir fazi-

8-ojo tarptautinio simpoziumo „Sistemas su greitąja jonų pernaša“ organizatorius prof. Antanas Orliukas (pirmas iš dešinės) su konferencijos dalyviais

kur tokių garsiai šaukiančių žmonių atsirado, ten reikalai geresni, į tas kryptis nukreipiama daugiau lėšų. Lietuvoje yra taip: kas garsiau rėkia, tam daugiau duoda.

nus virsmus kietuosiuose kūnuose kartu esu paskelbęs seriją protoniniams ir superjoniniams laidininkams skirtų darbų. Tai iš esmės ta pati fazinių virsmų problema. Prof. A. Or-

liukas, būdamas mano doktorantu, irgi tyrė feroelektrinius fazinius virsmus. Tik po to susidomėjome, iš kur atsiranda fazinio virsmo metu didelis elektrinis laidumas dielektrikuose. Manau, kad feroelektrų srityje šį tą nuveikiau, JAV leidykla išleido mano monografiją *Feroelektrikų ir giminųjų medžiagų mikrobanginė dielektrinė spektroskopija*, kurioje vienas skyrius skirtas superjonikams. Kitos monografijos tokiu pavadinimu pasaulyje dar nėra. Bet mažos šalies fizikai visko aprėpti negali.

Jeigu tavo sritis neperspektyvi, nebūsi kviečiamas nei japonų, nei amerikiečių, nei europiečių. Man tą savo nišą pavyko rasti, pavykdavo ir nustebinti kitų šalių tyrinėtojus, kartais nustebinu ir dabar. Feroelektrikai šiandien pasauliniam fizikos mokslui labai svarbi sritis: iš feroelektrikų kuriami naujos kartos kompiuterių atminties įrenginiai, įvairios bankų ir kitokios atmintį turinčios kortelės, šimtai telekomunikacijų elementų. Net mobiliame telefone yra devyni elementai iš feroelektrikų. Feroelektrinių telekomunikacijų elementų kasmet parduodama už šimtus milijardų dolerių.

Gegužės 27–31 d. Vilniuje vyko XIV tarptautinis poetų susitikimas *Gegužė prie Neries*, kurio organizatorius buvo leidinio *Znad Wilii* redaktorius Romualdas Miečkovskis (Romuald Mieczkowski). Daug dėmesio susitikimo renginiuose buvo skirta rašytojams ir publicistams broliams Stanisławui Catui Mackiewiczui (Stanislaw Cat Mackiewicz, 1896–1966) ir Juzefui Mackiewiczui (Józef Mackiewicz, 1902–1985). Lenkų institute ir lenkų meno galerijoje *Znad Wilii* atidarytos Stanisłavo Cato Mackiewicziaus fotografijos parodos, Lenkų institute vyko mokslinė konferencija *Mackiewiczius prisiminus*.

Prieškario Vilniuje tai buvo labai gerai žinomas pavardės. Stanisławas Catas leido konservatyvių pažiūrų dienraštį *Źodis (Słowo)*, kuris buvo žinomas visoje Lenkijoje. Leidėjo pažiūros ne visada sutapdavo su oficialiąja Lenkijos vyriausybės linija, neretai *Słowo* spausdindavo labai kritiškus straipsnius apie šalį vykdomą politiką. Antai Stanisławas Catas griežtai protestavo prieš stačiatikių cerkvių Vakarų Ukrainoje uždarymą (uždaryta 150 cerkvių, į tas akcijas buvo įtraukta Lenkijos kariuomenė), Lenkijoje tautinių mažumų persekiojimą. Tai visiškai nesiderino su brolių Mackiewiczų pažiūromis, nes jie jau tarsi esą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės palikuonys, o toje valstybėje vyravo tautinė ir religinė tolerancija. Už panašias publikacijas Stanisławas Catas buvo suimtas ir įkalintas politinių kalinių koncentracijos stovyklose Kartūzų Berezoje.

Ne kitokio likimo susilaukė ir Juzefas Mackiewiczus. Žinomas publicistas, rašytojas, apkalintas kolaboravimu su naciais Antrojo pasaulinio karo metais, Armijos krajos specialiu teismo sprendimu buvo nuteistas mirties. Laimei, nuosprendis nebuvo įvykdytas. Pokario metais J. Mackiewiczus gyveno Londone, parašė puikių romanų, kuriuose giliai ir su didele menine įtaiga atskleidė totalitarinių režimų Europoje esmę.

Nors abiejų brolių literatūrinė ir visuomeninė veikla gali būti nevienareikšmiškai vertinama, jų indėlis į prieškario kultūrinį Vilniaus gyvenimą yra neabejotinas. Deja, ligi šiol neturime nė vienos šių autorių knygos, išverstos į lietuvių kalbą. Kodėl, iš dalies paaiškės ir šioje publikacijoje. Mūsų sostinėje nėra ir šiems rašytojams skirtų atminimo ženklų, jų pavardės neįaugo į mūsų sąmonę kaip tautinės tolerancijos ir huma-

ĮKALINTOS KNYGOS

arba kodėl Lenkijoje ir kitose šalyse nespausdinami rašytojo Juzefo Mackiewicziaus kūriniai

nizmo skeleidėjų daugiatautėje valstybėje vardai.

Renginių *Gegužė prie Neries* programoje dalyvavo nemažai iškilių Lenkijos literatų. Mes iš svečių išskirime poniją Aleksandrą Niemčikovą (Aleksandra Niemczykowa), Stanisłavo Cato Mackiewicziaus dukterį. Per konferenciją Lenkų institute ji papasakojo apie abiejų Mackiewiczų gyvenimą, veiklą ir kūrybą. Daug įdomaus iš šių asmenybių gyvenimo išgirdome taip pat iš Kazimiero Orlosio (Kazimierz Orłoś) lūpų. Tai puikus rašytojas, publicistas, scenarijų ir radijo vaidinimų kūrėjas, apsakymų *Nuostabi landynė, Trečiasis melas* autorius. Paskutinioji jo knyga *Mozūrų tematika Mergina iš priebučio* Lenkijoje apdovanojama *Naujųjų knygų* premija. Socialistinio režimo metais K. Orlosis bendradarbiavo su Ježio Giedrojco Paryžiuje leidžiamu žurnalu *Kultura* ir Europos radiju, buvo pagrindinio leidinio *Įrašas (Zapis)* redaktorius. Stanisławas Catas Mackiewiczus ir Juzefas Mackiewiczus – tai Kazimiero Orlosio dėdės, mamos Severinos broliai.

Po Lenkijos literatų susitikimo Lietuvos rašytojų sąjungoje *Mokslo Lietuvos* atstovui atsirado galimybė pakalbinti Kazimierą Orlosį. Suprantama, kalba daugiausia sukosi apie brolių Mackiewiczų kūrybą ir literatūrinio palikimo reikalus.

Vis dar nežinomas skaitančiai visuomenei

Gerbiamasis Kazimierai Orlosi, kiek Lenkijos skaitančiai visuomenei

1939 m. britai sukūrė pirmuosius magnetronus, radarai veikė per Antarajį pasaulinį karą. Tačiau bendros ir tikslios magnetronų teorijos nėra ligi šiol.

Kitas pavyzdys: šiluminių variklių sukūrimas davė postūmį kurti termodinamikos mokslą, atrasti keturis termodinamikos dėsnius. Iš pradžių Džeimsas Vatas (James Watt, 1736–1819) ir kiti kūrė bei tobulino garo mašinas, vėliau buvo pradėti kurti šiluminiai vidaus degimo varikliai, o termodinamika atsirado daug vėliau. Manysiu, kad panašiai yra ir su kuro elementais. Man regis, kietojo kūno fizikos teorijos pakanka suprasti kuro elementų reiškinys.

Ar apskritai galima tokia teorija? Gal nėra ko belstis į neegzistuojančias duris?

Kaip sakiau, yra bendra kietojo kūno teorija; ji aprašo ir procesus, vykstančius kietojo kūno elementuose. Nemanyčiau, kad reikėtų kažkokios specialios teorijos. Bet kietojo kūno fizika labai plati ir sudėtinga.

Pernai mane kvietė į tą patį Ciūricho technikos universitetą. Vos su-

sitikęs kolega sako: „Turiu problemą. Tu išmanai kietojo kūno fiziką, atsakyk, kodėl yra taip ir taip... Nuo atsakymo priklausys, ar veiks šis mano kuro elementas.“

Taiigi sprendžiant taikomąją užduotį šiuo atveju reikia gilaus kietojo kūno fizikos išmanymo, daugiau nieko. Visa bėda, kad mes, fizikai, negalime visko žinoti. Toli gražu ne viską žinau kietojo kūno fizikoje. Niekas negali žinoti visko. Lietuva – per maža šalis, kad mūsų fizikai būtų tokie eruditai kaip kad savo metu buvo Levas Landau (1908–1968) arba jo aplinkos fizikai. Mes visi kažką žinome iš savo srities, bent po truputį.

Svarbesnio kriterijaus nežinau

Na gerai. Ar ši konferencija gali bent kiek daugiau išjudinti kad ir kietojo kūno elementų tyrimo ir kūrimo reikalus Lietuvoje?

Į šią konferenciją atvyko keletas išties pasaulinio lygio mokslininkų.

Rašytojas Kazimieras Orlosis (Kazimierz Orłoś) (pirmame plane) Lenkų institute bendrauja su Danuta Piotrovičova (Danuta Piotrowiczowa), Romualdu Miečkovskiu (Romuald Mieczkowski), Halina Jotkią (Halina Jotkią) ir Henriku Mažuliu (Henryk Mażul)

žinoma Stanisłavo ir Juzefo Mackiewiczų literatūrinė kūryba, kiek ji pasiekiamą?

Padėtis nėra gera, tai ypač pasakytina apie Juzefo Mackiewicziaus kūrybinį palikimą. Geresni reikalai su Stanisłavo Cato Mackiewicziaus kūryba, nes tuo rūpinasi jo duktė Aleksandra Niemčikowa (Niemczykowa). Jos pranešimą kaip tik ir galėjome išklausyti vakar Lenkų institute vykusioje mokslinėje konferencijoje *Mackiewiczus prisiminus*. Žodžiu, Stanisłavo Cato Mackiewicziaus kūriniai Lenkijoje leidžiami, karts nuo karto prisimenami ir iš naujo perleidžiami.

Daug sudėtingiau yra su Juzefo Mackiewicziaus literatūriniais kūriniais. Jau keliolika metų tęsiasi teis-

mo procesas dėl jo kūrinių leidybos paveldėjimo teisės. Mat Londone gyvena Nina Karsov-Szechter, turinti nedidelę knygų leidyklą *Kontra*. Tai štai ši ponija save laiko įgijusia teisę leisti Juzefo Mackiewicziaus kūrinius. Dabar šią jos teisę užginčyti bando J. Mackiewicziaus duktė Halina Mackievič. XX a. paskutinio dešimtmečio pradžioje pradėta ši byla, ir ji vis nesibaigia.

Kokiais teisiniais argumentais disponuoja leidykla „Kontra“ savininkė?

Ji iš tiesų turėjo ryšių su J. Mac-

Lenkijai iškovojus nepriklausomybę, J. Mackiewicziaus dukra tėvo knygas norėjo leisti Lenkijoje, tačiau nesusilaukė ponios Karsov pritarimo.

Kokia teise vadavosi J. Mackiewicziaus dukra, ar tik tuo, kad yra rašytojo duktė?

Duktė disponavo tėvo laišku, kuriuo jai suteikė teisę savo kūrinius leisti Lenkijoje. Halina Mackievič kreipėsi į Niną Karsov, bet ši į laišką neatsakė, su rašytojo dukterimi bendravo tik per advokatą. 1993 m. H. Mackievič iniciatyva prasidėjo teismo procesas, kurio nei galo, nei krašto nematyti. Trylika metų tęsėsis teismo procesas 2006 m. baigėsi tuo, kad pripažino visas J. Mackiewicziaus kūrinių teises leidykla *Kontra* savininkei. Halina Mackievič pateikė apeliaciją.

Tamsiuose Temidės labirintuose

Redaktorius paaiškina. Lietuvos skaitytojams reikia papildomų paaiškinimų. B. Toporska po vyro mirties, žinodama savo teises, 1985 m. kovo mėn. Paryžiuje leistame žurnale *Kultura* išspausdino atvirą laišką, kuriuo visas Lenkijoje veikusias pogrindžio leidyklas įpareigojo leisti Juzefo Mackiewicziaus kūrinius visa ir necenzūruota versija. B. Toporska net nereikalavo, kad dėl kūrinių spausdinimo su ja būtų tariamasi kaip su J. Mackiewicziaus įpėdine. Priešingai, norėjo, kad Lenkijoje knygos būtų kuo plačiau spausdinamos ir platinamos. Atviras laiškas žurnale *Kultura* buvo J. Mackiewicziaus reiškiamų nuostatų padarinys. Kanadoje gyvenančios Marijos Marčak (Marczak) liudijimu teisme, ji, paprašyta rašytojo dukters Halinos Mackievič, laiške 1982 m. J. Mackiewicziaus klausė apie jo knygų leidybos Lenkijoje teises. Rašytojas pareiškė sutinkąs, kad jo knygos būtų leidžiamos Lenkijoje ir visos tos leidybos teises šalyje suteikė dukteriai Halinai.

Lyg ir viskas aišku. Tačiau Lenkijoje 1981 m. rudenį buvo įvesta karinė padėtis, užsienio korespondencija

Nukelta į 6 p.

kievičiumi ir jo žmona Barbara Toporska-Mackievič. Kol šiedu gyveno Miunchene, leido rašytojo knygas Londone, kai socializmas statančioje Lenkijoje tai buvo išvis neįmanoma. Tais pačiais 1985 m. J. Mackiewiczus ir jo žmona Barbara Toporska-Mackievič mirė, abu palaidoti Londone. N. Karsov iki praėjusio amžiaus dešimtojo dešimtmečio pabaigos leido J. Mackiewicziaus knygas, t. y. iki to laiko, kol Lenkijoje ir visoje šioje Rytų Europos dalyje buvo įsitvirtinusi komunistų valdžia. Visiškai suprantama, kad tokio antikomunisto kaip J. Mackiewiczus veikalai oficialiai to meto Lenkijoje, kaip ir kitose komunistinio bloko šalyse, negalėjo pasirodyti.

Tačiau norėdamas gauti tarptautinį grantą, dalyvauti reikšminguose NATO ar kituose projektuose, turi žinoti, kad be asmeninių ryšių galimybės labai menkos.

Galima suprasti, kad visi tie konkursai tėra fikcija? Be ryšių nelaimėsi? Lemia ne mokslinių darbų vertė, bet pažintys?

Norėdamas laimėti konkursą, pelnytį grantą, turi įsilieti į gerą tyrinėtojų grupę iš kelių šalių universitetų. Be asmeninių ryšių to nepavyks padaryti. Dalyvaudamas tokiose konferencijose, parodydamas, ką gali ir sugebi padaryti, kaip lygiavertis partneris gali būti priimtas į bendrą projektą. Nelygiavertį niekam nereikia. Pokalbis su kitų šalių mokslininkais dažniausiai prasideda nuo labai paprasto dalyko: pasakyk, ką toje tyrimų kryptyje padarėi. Ne moksliniai laipsniai ir vardai, bet darbai pašnekovui daro įspūdį. Bent keliais žodžiais reikia suformuluoti, ką nuveikei. Toli gražu nėra paprasčia atsakyti, net jei visą gyvenimą dirbi moksle. Maža pasakyti, kad pa-

skelbei šimtą ar daugiau mokslinių straipsnių. O ką padarėi, ko kiti nepadarė? Kartais mokslininkui be galo sunkus klausimas, kai keliais žodžiais tenka rasti atsakymą.

Tas pats kriterijus taikytinas laboratorijai ar net mokslo institutui. Maža, kad tu darei, kad tavo ketinimai geri ir gražūs. Svarbu rezultatai. Ir ypač svarbu, jeigu pavyksta padaryti bent kai ką išskirtinio. Kartais atvykusiems svečiams tenka aiškinti, kokia tai puiki laboratorija ar institutas, o jo tiesmukas klausimas – o ką šis darinys ar institucija konkrečiai padarė? – gali išmušti iš vėžių. Ne apie visus gali pasakyti, ką konkrečiai ir išskirtinio yra padarę.

Gyvenimas mane išmokė, kalbant apie mokslo ir kitus žmones, juos vertinti pagal nuveiktus darbus. Jis viską darė, beveik viską žino, supranta, bet ką pats savo rankomis ar smegenimis padarė – tai svarbiausias kriterijus. Kito svarbesnio nežinau.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 5 p.

buvo griežtai kontroliuojama, tuo labiau tai pasakyta apie Mackievičių laiškus. J. Mackievičiaus laiškas dukteriai Halinai į Lenkiją buvo atvežtas nelegaliai, bet baiminantis, kad patektų į Lenkijos saugumo rankas, buvo sunaikintas. Tiesa, su laišku buvo susipažinę, arba apie jį žinojo gyvi liudytojai, tarp jų yra ir mūsų pašnekovas K. Orlosis. Tiems liudytojams (Włodzimierz Odojewski, Marek Nowakowski, Mirosław Kowalski) jau yra tekę liudyti teisme, kuriame buvo nagrinėtas H. Mackievič ieškiny N. Karsov. Pastaroji pateikė teismui dokumentą, kuriame teigiama, kad ji yra prieškariu mirusios Juzefo Mackievičiaus žmonos duktė, ir jai priklauso visos paveldėjimo teisės.

Kas lėmė pirmos instancijos teismo sprendimą Ninos Karsov naudai? Galimas dalykas tai, kad Barbara Toporska iškart po atviro laiško paskelbimo žurnale *Kultura*, 1985 m. parašė testamentą, kuriame J. Mackievičiaus kūrinii leidybos, taip pat savo teises pripažino Ninai Karsov. Našlės manymu, tai nesikirto su jos atviro laiško turiniu, nes leisdama vyro laiškus spausdinti Lenkijoje, to paties leidimo tikėjosi ir iš N. Karsov. Savuoju testamentu išreiškė savo ir vyro padėką N. Karsov už ilgąmetę draugystę ir pagalbą spausdinant J. Mackievičiaus knygas, kurių antikomunistinis turinys, aišku, netiko socializmui statančiai Lenkijai. Našlė tikėjosi, kad N. Karsov ir ateityje judviejų su vyru literatūrinių laimėjimų sklaidai geriausiai pasitarnaus. Tačiau viskas įvyko kitaip.

Kai manipuliuojama rašytojo valia

Ar J. Mackievičiaus knygos apskritai po Antrojo pasaulinio karo buvo leidžiamos Lenkijoje?

Solidarumo metais, kai Lenkijoje pradėjo veikti pagrindinio leidyklos, daug kas į J. Mackievičiaus dukterį Haliną kreipdavosi ir gaudavo sutikimą, kad jos tėvo knygos būtų spausdinamos. Jos pasirodydavo. Bet po 1990 m. iškilo problema, nes ponina Karsov pareiškė nesutinkanti, kad Lenkijoje būtų spausdinami J. Mackievičiaus kūriniai.

Visas šis ginčas yra grynai komercinio pobūdžio, o gal turi ir politinę potekstę?

Ir viena, ir kita. Svarbiausia, kad J. Mackievičiaus knygos taptų prieinamos Lenkijos skaitytojams. Deja, lenkams jis beveik nepažįstamas rašytojas.

Bet jeigu Didžiojoje Britanijoje J. Mackievičiaus knygos leidžiamos, tai, aišku, patenka ir į Lenkiją? Sunku įsivaizduoti, kad Europos Sąjungoje, kurios narės esame, knygą sustabdytų dabartinės valstybių sienos, tuo labiau draugiškų valstybių.

Didžiojoje Britanijoje knygos spausdinamos, nors ir nedideliais tiražais. Ant kiekvienos knygos egzemplioriaus yra ponios Karsov įrašas, kad šios knygos Lenkijoje gali būti parduodamos tik prieš rašytojo valią. Nežinau, kam šitai daroma.

Ar iš tikrųjų J. Mackievičius tokia valia buvo išreiškęs?

Tai visiškai nesąmonė. Dėl visų mano minėtų priežasčių

J. Mackievičius ir yra beveik nežinomas Lenkijoje. Mokyklų literatūros mokymosi programose galima išsvysti daug rašytojų, kurie buvo labai aktyvūs Lenkijos liaudies respublikos metais, buvo valdžios palaikomi ir leido knygas režimo sąlygomis, bet tose mokyklų programose ligi šiol nėra J. Mackievičiaus pavardės.

Ko netenka pasaulinė literatūra

Ko lenkų kultūra ir literatūra netenka, kai skaitytojams ir šiandien praktiškai sunkiai prieinamas vienas žymiausių ir produktyviausių XX a. rašytojų?

H. Mackievič suteikti visą tokiu atveju reikalingą pagalbą.

Apie kokią pagalbą kalbama, ką gali Lenkijos kultūros ministerija, jeigu tai teisinė problema?

Lenkijos kultūros ministerija gali J. Mackievičiaus dukteriai suteikti finansinę paramą, labai svarbu palaikyti teisėtus jos reikalavimus. Pagaliau valstybė gali pasamdyti gerus advokatus, tarptautinės teisės žinovus.

Vienoje gretoje su didžiaisiais

Vakar konferencijoje J. Mackievičius buvo pastatytas į vieną gretą su

ĮKALINTOS KNYGOS

arba kodėl Lenkijoje ir kitose šalyse nespausdinami rašytojo Juzefo Mackievičiaus kūriniai

Lenkų institute atidarant Stanislovo Cato Mackievičiaus fotografijų parodą: rašytojo duktė Aleksandra Niemčikova (Aleksandra Niemczykowa) bendrauja su Danuta Piotrovičova, Romualdu Miečkovskiu ir Kazimieru Orlosiu; už ponios A. Niemčikovos – poetas Voicechas Piotrovičius

Tai didelė netektis, nes literatūros kritikai ir žinovai J. Mackievičių laiko vienu žymiausių XX a. Lenkijos rašytojų. Komunizmas ir valstybių prieštata Antrojo pasaulinio karo metais J. Mackievičiaus kūrinuose aprašyta išsamiai ir su didele menine įtaiga. Jo knygos *Kontra*, *Nereikia garsiai kalbėti*, *Kelias į niekur* ir kitos yra Rytų Europos tautų kovos su komunizmu įprasminanti epopėja. Tų veikalių literatūrinė vertė yra didžiulė. Jis yra labai žymus lenkų rašytojas, kurį Česlovas Milošas pavadino didžiausiu XX a. lenkų rašytoju, o nežinomas pačioje Lenkijoje – su tuo sunku, o gal ir neįmanoma susitaikyti.

Nejau teismo procesas dėl žymaus lenkų rašytojo kūrybinio palikimo ir sklaidos tėra J. Mackievičiaus dukters privatus bylinėjimas su kita pretendente į rašytojo kūrinii leidybos teises? O ką apie visa tai mano Lenkijos valstybė?

Byla ir jos padariniais susirūpino Lenkijos kultūros ministerija. Ji, matyt, sieks J. Mackievičiaus dukteriai

Česlovu Milošu, Ježiu Giedroju (Jerzy Giedrojc). Ar išties tie trys vardai dera vienas šalia kito?

Tai šios Europos dalies žymiausi literatai, rytinės Lenkijos dalies ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės palikuonys, kokių mūsų literatūroje niekados jau nebebus. Manau, kad lenkų ir lietuvių kultūroms šie literatai yra labai reikšmingi. Todėl ir lenkams, ir lietuviams jų kūrybą, siekius ir veiksmus reikia kuo geriau pažinti – tiek prieškarinio, tiek pokario. Tai mūsų bendras ir didis paveldas. Labai svarbu, kad jų kūryba būtų verčiama ir į lietuvių kalbą, Lietuvoje būtų žinoma.

Visų trijų šių didžiųjų literatų ir kultūros bei visuomenės veikėjų gyslo mis tekejo ir lietuviškas kraujas, o šiandien be šių asmenybių neišivaizduojama lenkų literatūra ir kultūra.

Mus sieja panaši istorinė lemtis; jį šie literatai bene giliausiai yra apmąstę ir įprasminę savo kūryboje. Štai kodėl mūsų kaimyninėms tautoms jų kūryba tokia svarbi.

Ar Lietuvoje taip pat galioja draudimas spausdinti J. Mackievičiaus kūrinius? Gal vertimams į lietuvių kalbą minėtas draudimas negalioja?

Galioja. Kai leidykla *Versus Aureus* kreipėsi į poniną N. Karsov, prašydama leidimo spausdinti J. Mackievičiaus romaną *Lietuvoje*, gavo neigiamą atsakymą. Daugiau informacijos apie visas tas peripetijas gali turėti leidinio *Nasz Czas* redaktorius Ryšardas Maciejkianecas (Ryszard Maciejkianiec), kuris taip pat bendravo su N. Karsov, prašydamas leidimo J. Mackievičiaus dviejų knygų *Kelias į niekur* ir *Provokacijos pergalė* tekstus dėti į internetą. J. Mackievičiaus duktė ponina Halina su tuo sutinka, o N. Karsov – ne. Ji nesutiko, kad būtų spausdinami J. Mackievičiaus kūrinių vertimai Prancūzijoje, Šveicarijoje, Vokietijoje, Rusijoje.

Tai gi galima konstatuoti, kad ir Lietuvai N. Karsov skelbiamas tabu J. Mackievičiaus kūrinių leidybai yra didelis nuostolis Lietuvos kultūrai, tuo labiau, kad J. Mackievičiaus biografija ir veikla neatsiejama nuo Vilniaus.

Padėtis nedžiugina. Turime viltį, kad ji keisis, nes teismo proceso byla šiuo metu nagrinėjama apeliaciniame teisme. Apeliaciją padavė

Bet Jūs pats gimęs ne Vilniuje?

Gimiau Varšuvoje. Vilnių pirmą kartą išvydau dar prieš Antrąjį pasaulinį karą, kai man tebuvo treji metai. Tada Vilniaus Šv. Onos bažnyčioje buvo aukojamos Mišios už mano senelius.

Antrą kartą Vilniuje lankėmės su žmona atvykę automobiliu iš Suvalkų jau Lietuvai iškovojus nepriklausomybę. Sovietiniais laikais į Lietuvą vykti nesiryžau dėl varginančių pasienio procedūrų.

Kai šalį valdė komunistai, buvote vienas iš opozicinių, teisingiau, pagrindinio lenkų literatūros atstovų. Ar dabar Lenkijoje esama opozicinės literatūros atstovų?

Dabar nėra. Valdant komunistams, Lenkijoje išleido kelias savo knygas pagrindinio spaudoje. Taip pat teko būti vienu iš pagrindinio literatūros redaktorių, leidome *Įrašą (Zapis)*, kuris pradėjo eiti 1977 m., o liovėsi – 1982 m., jau tada, kai Lenkijoje buvo įvesta karinė padėtis.

Ar Lenkijos jaunuomenė skaito knygas?

Sunkus klausimas. Visose šalyse literatūra traukiasi spaudžiama internetu, televizijos, vis labiau įsigali vaizdinių kultūra, ir ji pradeda vyrauti.

Kaip rašytojai tam gali pasipriešinti? O gal negali?

Reikia rašyti ir tikėtis, kad bus kitaip.

Ką šiuo metu rašote?

Mėginu grįžti prie savo prieš kelis metus pradėtos rašyti apsakos. Noriu užbaigti, bet kyla nemažų sunkumų, nes vis stinga ramybės ir būtinų sąlygų susikaupti. Mat galiu rašyti tik tada, kai aplinkui visiškai ramybė, geriausia, kai esu vienas, visiškai izoliacijoje. O pastaruoju metu tos ramybės kaip tik labiausiai ir stinga.

Ar Jūsų kūryboje esama lituanistinių, su Lietuva susijusių momentų?

Mano kūryboje to gal mažiau, bent jau taip staigiai būtų nelengva prisiminti. Tačiau mano giminystės ryšiai glaudžiai siejasi su lietuviškomis šeimomis. Štai mano senelio – Antano Mackievičiaus – seserys, t. y. mano mamos tetos, buvo ištekęsios už lietuvių Matulaičių. Motinos pusseserė Vincenta iš Matulaičių ištekojo už Stasio Lozoraičio. Mama su ja ilgus metus susirašinėjo, kai ji gyveno Romoje su savo vyru – Lietuvos ambasadoriumi Italijoje ir prie Švento Sosto.

Kodėl Tamstai neparašius biografines knygas apie šią plačią giminę, kuri sieja Mackievičius, Matulaičius, Lozoraičius ir, tikriausiai, kitas labai įdomias šeimas?

Labai rimtai apie tai mąstau, net ir su Krokuvos literatūrine leidykla esu aptarinėjęs tokį pasiūlymą. Man įdomi giminė ir iš tėvo pusės – iš Orlosių. Aišku, mane labai domina ir mano giminės iš motinos pusės – Mackievičiai. Galimas dalykas, ateis laikas visa tai aprašyti.

Tad leiskite Jums to kuo nuoširdžiausiai palinkėti: rasti ramybės, susikaupti ir šią giminės genealogiją kuo išsamiausiai išdėstyti. Dėkoju už pašnekesį.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

P.S. „Mokslo Lietuvos“ redakcija nuoširdžiai dėkoja vilniečiui poetui ir vertėjui Voicechui Piotrovičiui už pagalbą bendraujant su Kazimieru Orlosiu.

Atkelta iš 3 p.

centras. Amerikos universitetuose ir šiais laikais niekas nekelia abejonių, ar humanitarai reikalingi. Viename universitete filosofijos profesoriai nieko per daug neveikė, pešėsi tarpusavyje negalėdami susitarti dėl skirtingų dogmų. Kartą universiteto prezidentas ir sako: „Tą gal uždarykime tą filosofijos fakultetą, nes ten tik triukšmas keliamas, nieko neveikiama, pešamasi, ir dar studentai į peštynes įveliami.“ Fakulteto senatas pasakė: blogai, kad fakultete taip vyksta, bet koks gali būti universitetas be filosofijos?

M. L. Pagaliau juk senieji universitetai apskritai buvo neįsivaizduojami be filosofijos fakulteto, jis buvo vienas svarbiausių.

A. Mickūnas. Tai atsispindi net teikiant mokslų daktaro laipsnį: Ph. Dr. – tai filosofijos daktaras.

M. L. Ko gero, mūsų humanitarai ne atsitiktinai atsiduria tam tikrų jėgų taikinyje. Vyksta globalinis procesas, kurio aukomis tam tikra prasme tampame visi. Gaila, kad savoje valstybėje.

A. Šliogeris. Ne aukomis. Tiesiog atsiranda gudručių, kurie pasinaudoja palankia padėtimi. Jie patys nėra aukos, bet kitus nori paversti aukomis. Skaičiavimas labai paprastas – skirstyti pinigus: sau, savo draugams ir švogeriams – daug, kitiems – kiek lieka. Deja, šis darbas tenka menko lygio žmonėms – tamsuomenėi. Vilniaus pedagoginiame universitete pasidomėjau, kiek pinigų skiriama už mokslinį darbą: Fizikos fakultetui – 40 tūkst. litų, Istorijos fakultetui – 4 tūkst. litų.

M. L. Matyt, pinigus skirsto ne istorikai. Ir ne filosofai.

A. Šliogeris. Ne istorikai. Tie skirstytojai kaip asmenybės dažniausiai yra niekas, man net žodžių trūksta jiems apibūdinti.

M. L. Fizikai yra mūsų gyvenimo blogybė?

A. Šliogeris. Jokiu būdu, ne. Pažįstu fizikų, kurie yra aukščiausio rango mokslininkai ir aukšto rango žmonės. Kad ir akad. Algis Petras Piskarskas, dabartinis Nacionalinės pažangos premijos laureatas. Tai šviesus žmogus, ir tokių yra ne vienas. Bet ne jie yra gėrybių skirstytojai. Skirsto tie, kurie nėra nei fizikai, nei chemikai, nei biofizikai ar dar kas nors. Tai tamsuomenės ir menkystų deputatai biurokratiname aparate.

A. Mickūnas. Bet jie nutaria, kaip valstybėje turi būti.

A. Šliogeris. Nutaria, kokį dekretą paskelbti, kad išspūstų jų pačių ir jų draugų pinigėnis.

M. L. Dejonėmis niekas nepasiškai. Ką siūlote daryti? Kviesite žmones išeiti į gatves su vėliavomis?

A. Šliogeris. Ir tas būtų ne pro šalį.

M. L. Mokslininkų protestuoti ir minguoti nesubursite, nes tai individualistai, mingai ir demonstracijos – ne jų veikimo būdas.

A. Šliogeris. Ne individualistai, bet bailiai. Lietuva yra bailingis šalis.

M. L. Gyvenimas parodė, kad ne visada ir ne visai.

A. Mickūnas. Sajūdžio iniciatyvinę grupę sudarė intelektualų grupė, kaip ir Amerikoje revoliuciją prieš Didžiąją Britaniją juk taip pat vykdė tik saujelė intelektualų: Tomas Džefersonas, Džeimsas Medisonas (Jame Madison), Bendžaminas Franklynas (Benjamin Franklin), Džordžas Vašingtonas (George Washington), Džonas Adamsas (John Adams) ir kiti. Jie juokėsi: „Mes keliame revoliuciją žūt būt. Arba mus po vieną pakars, arba visus drauge.“

A. Šliogeris. Teisingai. Ir apskritai mano mintis pasisuko kita kryptimi. Žmogus balotiruojasi į prezidentus, o jam sako: „Tave nušaus“. O jis atsako: „Na tai kas? Aš tam ir einu į prezidentus, kad mane gali nušauti.“ Ir išties, jei bijai, kad tave gali nušauti, neik. Būk dizaineriu, virėju ar pop žvaigžde. Bet į prezidentus turi eiti aukšto intelekto, drašūs, taurūs, laisvi, nesavanaudiški žmonės.

Ką tu nori pasakyti? Štai ką reiškia elitas: kai tautoje dar išlieka keletas drašių aukšto intelekto žmonių. Niekas nepaneigs, kad Arvydas Juozaitis, Bronius Genzelis yra drašūs žmonės, drašūs buvo Vytautas Landsbergis ir Vytautas Radžvilas. Jie ėjo skustuvo ašmenimis. 1995 m. Respublika išspausdino sąrašą (iš KGB archyvo) asmenų, kur buvo išvardyti sušaudymui pasmerkti asmenys. Kas buvo tame sąrašė? *Sajūdžio*

mis, kurios artino Sovietų Sąjungos agoniją. Buvo Latvijos ir Estijos nacionaliniai frontai, tad Lietuvos „Sajūdis“ veikė visai ne izoliuotoje erdvėje.

A. Šliogeris. Kaip Juozaitis vienu metu galėjo būti Lenkijoje, kur veikė *Solidarumas*, ir Berlyne, kur buvo griauama siena? Gerai prisimenu, kad Sajūdį jis kūrė Vilniuje. „Tauta“ tuo metu tupėjo krūmuose, o gudručių legionas, pasinaudodamas anarchija, pradėjo plėsti Lietuvą.

M. L. Norite pasakyti, kad Sajūdis pakeitė Europos žemėlapi?

A. Šliogeris. Kalbu ne apie sienų keitimą Europoje, bet apie labai paprastą dalyką: turi atsirasti drašių žmonių, kurie tomis sąlygomis pasinaudotų. Sąlygos neatsiranda pačios savaime, jas kuria tie patys drašūs vyrai.

M. L. Ta drąsa dingo? Išgaravo? Šiandien mūsų idealistai nustumti į pašalį ir nuščiuvę?

Tauta, neturinti elito – tauta be ateities (2)

Gedimino Žemlicko nuotrauka

Sprendžiant iš susirūpinusio akad. Juro Poželos veido atrodo, kad ir fizikams Lietuvoje – ne pragai

iniciatyvinės grupės, Vilniaus ir Kau-no Sajūdžio tarybos nariai ir dar keli kiti žmonės. Ar mes to pavojaus nesuvokėme? Puikiai suvokėme. Bijojome? Taip, bet vis tiek ėjome įveikė savo baime. Šimtas žmonių, gal net mažiau, sukūrė naują Lietuvą. Jeigu nebūtų buvę to šimto, mes ir šiandien dar būtume gyvenę sovietijoje. Nors patys savo valia dabar vėl sugrįžome į sovietmetį.

Apie dvasios aristokratizmą

M. L. Bet pripažinkime, kad buvo susidariusios tiems pokyčiams palankios sąlygos.

A. Šliogeris. Štai čia baudžiauninko-marksisto požiūris! Kai sakoma, kad „tokios sąlygos susidarė“, iškart nubraukiami tokie žodžiai kaip *drąsa*, *taurumas*, *išdidumas*. Sąlygos... Ką reiškia sąlygos? Tegul susidarė sąlygos, bet reikėjo drąsos toms sąlygomis pasinaudoti. Kad ir A. Juozaičiui Lietuvoje dailininkų sąjungoje perskaityti tą paskaitą, kurioje jis viešai pareiškė, jog Lietuva okupuota. Nuo to ir prasidėjo tautos konsolidacija. Ar galėjo tą patį padaryti kiekvienas žmogus iš gatvės? Negalėjo.

Po to, kai padaryta, galima sakyti: *sąlygos susidarė*. Taip galima suniekinoti viską.

M. L. Tai ne suniekinimas ir ne drąsos, žmogiškojo ar tautinio orumo neigimas. Tiesiog neturėjome pamiršti, kad jau buvo įsisiūbavę lenkų „Solidarumas“, pradėjo griūti Berlyno siena, o Maskvoje buvo ne tik M. Gorbaciovas su „perestroika“, bet ir B. Jelcinas su Rusijos demokratinėmis jėgo-

A. Šliogeris. Sajūdžio žmonių drąsa niekur nedingo. Tie žmonės dirba savo darbą ir visai nėra nuščiuvę. A. Juozaitis dirba diplomatinį darbą Kaliningrade ir prirėkus bet kada gali būti Lietuvoje. Prieš rinkimus vėl visu garsumu išgirdome V. Radžvilo balsą. Kitas reikalas, kad *Sajūdžio* žmonių niekas neklauso, nenori girdėti. O pasukis stebisi: kodėl jie tyli?

M. L. Bet Jus girdi, klausosi?

A. Šliogeris. Niekai. Šiuo metu visi orakulai gyvena Akropolyje. Publika klausosi *Ekranos* sirenų ir nuolat kniaukiančių silpnapročių „žvaigždžių“.

A. Mickūnas. Amerikos revoliucijos metu maža grupelė revoliucionierių paskelbė savo veiklos ir gyvenimo principą: „Už nepriklausomybę ir laisvę mes paaukosime visą turą, gyvybę ir šventą garbę.“ Jie patys pagrindė principą, pagal kurį ryžosi gyventi ir dėl kurio buvo pasirengę mirti.

A. Šliogeris. Visada taip būna, kitaip niekada ir nebuvo. Tai kvailių ideologijų vergai išranda istorijos dėsnius ir „sąlygas“.

A. Mickūnas. Kel Amerikos dvasios aristokratai ryžosi pasipriešinti didžiausiai to meto pasaulio imperijai – Didžiajai Britanijai. Jie buvo pasirengę kurti naują valstybę, bet iš šalies tikriausiai atrodė kaip menkos bluselės. Bet tai buvo intelektualai aristokratai. Jie to kovos ir savo idealų labai ryžosi atiduoti visą, ką turėjo brangiausio, net ir savo aristokratiškumą. Dž. Medisonas, T. Džefersonas, Dž. Vašingtonas, Dž. Adamsas – visi jie buvo aristokratai.

M. L. Žodžiu, mes tokių dvasios aristokratų nelabai ir turime, gyvename bananų respublikoje ir mąstome kaip aborigenai?

A. Šliogeris. Bananų respublikoje, kur neauga bananai, todėl tokių dalykų niekas nebesupranta. Jeigu Mickūnas ar Šliogeris viešai kur nors visa tai pašnekėtų, klausytojai pirštu pasukiotų prie smilkinio... Nors tai elementarus dalykas.

M. L. Nemanau, kad mintyje turite „Mokslo Lietuvos“ skaitytojus. Vis dėlto gyvename aplinkoje, kur vienos idėjos suprantamos ir priimamos, o kitos – ne.

A. Šliogeris. Ką reiškia aplinka? Aplinkos nėra, ją kuria keli žmonės. Jeigu tarp milijono bailingų atsiranda vienas drašulis, jis paveikia visą tą milijoną. Visus nuves savo kelio.

M. L. Tikriausiai pripažinsite, kad prieš A. Juozaitį apie Lietuvos okupaciją dar 1987 m. prie Adomo Mickevičiaus paminklo Vilniuje garsiai ir viešai kalbėjo Lietuvos laisvės lygos atstovai – Antanas Terleckas, Nijolė Sadūnaitė, Vytautas Bogušis, o gerai pagalvoję prisimintume ir dar ne vieną pavardę. Bet didesnis kristalizacijos visuomenėje kažin kodėl tie žodžiai dar nesukėlė. O 1988 m. A. Juozaičio žodžiai krito ne šiaip į gerą dirvą, bet į žmonių širdis. Visa atmosfera jau buvo pritvinkusi permainų. Jeigu A. Terlecką ir N. Sadūnaitę 1987 m. po mitingo prie A. Mickevičiaus paminklo Vilniuje sovietiniam saugumui buvo galima suimti ir tardyti, tai 1988 m. A. Juozaičio ir kitų Sajūdžio lyderių niekas nedrįso nė pirštu paliesti. Ką į tai gerbiamieji filosofai atsakytumėte?

A. Šliogeris. Dabar daug kas savinasi laisvės idėjas ir patį Sajūdžio įkūrimą. Žinoma, aš neneigiu nei Terlecko, nei Sadūnaitės, nei kitų disidentų vaidmens laisvinant Lietuvą. Tačiau, jei Juozaitis nebūtų Dailininkų sąjungoje viešai pareiškęs apie Lietuvos okupaciją, tai Lietuvos mokslų akademijoje 1988 m. birželio 3 d. nebūtų įkurta Sajūdžio iniciatyvinė grupė. Gal yra buvę ir daugiau panašių pareiškimų, bet aš kalbu apie tai, ką mačiau savo akimis. O kai man sakoma: tauta, entuziazmas, tai aš matau tik einančiuosius iš paskos. Teisingai Algis pasakė: jeigu nėra elito, tai tauta žlugusi.

A. Mickūnas. Ohajo universitete turiu kolegą iš Rusijos, dėstantį meną, tautodailę. Jis tvirtina, kad po sovietų imperijos žlugimo Rusijoje buvo padaryta viena didelė klaida: neskatintas elitas.

A. Šliogeris. Apie kokį elito skatinimą galima kalbėti, jeigu valdžioje, išskyrus keletą išimčių, atsidūrė muzikai. Kaip jie gali skatinti elitą, jeigu apskritai neturi supratimo, kas yra tas elitas.

M. L. O kodėl į valdžią neatėjo intelektualai, elitai?

A. Šliogeris. Galiu tik apie save kalbėti. Aš vienišius, miškų ir laukų žmogus, man nepatinka politika ir aš žinau, kad jai netinku. Aš galiu gerai atlikti universiteto profesoriaus darbą, ir tai ne mažiau svarbu, negu kiurksoti ministerijoje sekretoriumi ar snauti Seimo salėje. Kiekvieną dieną bendrauju su jaunimu – tai švietėjo ir auklėjojo darbas.

A. Mickūnas. Virdžinijoje ant prezidento T. Džefersono kapo parašyta, kas jis yra išlaisvintojas iš religijų priklausomybės, tolerantiškumo diegėjas, parašęs Nepriklausomybės deklaraciją ir Virdžinijos universiteto įkūrėjas. O kad buvo JAV prezidentas, tai kam čia įdomu. Beje, kai buvo prezidentas, tai iš savo namų kartą per tris mėnesius nujodavo į Vašingtoną, pasižiūrėdavo, kad viskas gerai, ir tuojau pat grįždavo namo. Ten dirbo kaip tikras intelektualas: rašė, planavo, projektavo architektūrinius objektus, atlikdavo meteorolo-

ginius stebėjimus, sudarinėjo statistikas. Jam politika buvo ne svarbiausia. Jeigu valstybė laisva, žmonės gyvena savo gyvenimą, kuriasi, tai negi jiems nurodinėsi, kaip kuris turi gyventi. Jokios biurokratijos.

A. Šliogeris. Žinoma, tai retas atvejis. Bet valstybės valdymo idealas, bent jau Senovės graikų valstybės, yra savivalda. Bendruomenės autonomiškos, o valstybė reikalinga tam, kad saugotų asmens ir vietinių bendruomenių autonomiją. Suprantama, tai idealas. Bet dabar paradui vadovauja milžiniškas vadinamųjų profesionalių biurokratų sluoksnius, kuris viską valdo, kontroliuoja kiekvieną mano žingsnį. Aš nebegaliu atsikvėpti, nes kažkoks mažaraštis man aiškina, kaip aš turiu rašyti straipsnius. Yra net smulkiai nurodyta, kiek turi būti cituojama autorių, kiek ir ko turi būti įvade ir kiek išvados. Monografijos pavadinimas gali būti tik toks, kokį specialiu dekretu nustatė mokslininkams komanduojantis valdininkas, joje turi būti tiek ir tiek spaudos ženklų, ne daugiau ir ne mažiau. Absurdo teatras.

M. L. Ar taip valdininkai moko profesorius ir JAV?

A. Mickūnas. Kol kas dar ne.

A. Šliogeris. Amerikoje dar gyvos akademinės laisvės tradicijos.

Apie romų asilą ir morką

M. L. Mūsų diskusijoje nuskambėjo žodis „idealas“. Kaip Jums atrodo, kiek idealai dar turi vietos dabartinėje Lietuvoje?

A. Šliogeris. Žiūrint kokie idealai.

A. Mickūnas. Aš pakeičiau žodį *idealai* į sąvoką *principai*. Kad ir politinės bendruomenės principas. Kiekvienas asmuo turi būti autonomiškas. Nutarus, kaip mes gyvensime, ir demokratišku būdu išrinkus valdžią, ji neturi jokios kitos prievolės, kaip tik vykdyti tas, kurias mes nutarėme vykdyti.

M. L. Bet mes dar neturime tokios politinės sistemos, ir nežinia, ar kada turėsime, kur tokios laisvės galėtų piličiams.

A. Mickūnas. Čia yra politinė bendruomenė.

A. Šliogeris. Lietuvoje jokia politinė bendruomenė net nekvepia.

M. L. Tai kaip įvardytumėte fenomeną, kurį turime sukūrę?

A. Šliogeris. Aš pavadinčiau švelniu totalitarizmu. Prievarta gali būti įvairi: gali būti labai žiauri ir bjauri – sovietinė, ar nacistinė. Bet ji gali būti švelni. Ir tuo požiūriu prievarta Lietuvoje yra sustiprėjusi, palyginus kad ir su sovietmečiu. Kodėl? Todėl, kad atsirado kompiuteriai. Nes totalitarizmas – tai pastanga totaliai kontroliuoti kiekvieną individą. Ir batišvių, ir verslininką, ir filosofijos profesorių. Lietuvoje tą totalitarinę prievartą sugebama labai sėkmingai įgyvendinti. Kur kas sėkmingiau, negu tai sekėsi daryti bolševikams. Pastarieji reikalavė atiduoti duoklę žodžiams. Pasakė, kad statome socializmą, ir valdžia patenkinta. Dabar tau koks nors mokslo departamento atstovas gali pasakyti: jeigu užsienio autorių citavimui neskiri pusės teksto, tai tu ne mokslininkas. Arba jei rašai lietuviškai, taip pat ne mokslininkas. Štai kokia mūsų totalitarizmo esmė.

A. Mickūnas. Man tai primena asilą, sekantį paskui ant botago galo priristą morką. Jeigu paskui morką klusniai eisi, gal gausi didesnę morką. Cituosi 20 užsienio autorių, būsi paskatintas. Taip asilas gali eiti, kol nukris.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas
Zemlickas

Šv. Jonų bažnyčios angelai suklušo: vėl vyksta naujų Vilniaus universiteto garbės daktarų inauguracija

Gedimino Žemlicko nuotraukos

Mokslo kelias atvedė į Lietuvą

Atkelta iš 1 p.

Jo veikla neliko nepastebėta. R. Bitneris tapo Europos endoskopiškos chirurgijos asociacijos valdybos nariu, Europos herniologų draugijos pirmininku, Amerikos–Europos herniologų draugijos garbės pirmininku, yra ilgametis Vokietijos minimaliai invazinės chirurgijos draugijos pirmininkas, Vokietijos chirurgų draugijos prezidentas, Vokietijos chirurgų asociacijos valdybos narys, Pietvakarių Vokietijos gastroenterologų draugijos viceprezidentas. Profesorius aktyviai dalyvauja Pasaulio chirurgų asociacijos, Tarptautinio kolorektinio vėžio klubo, Europos virškinamojo trakto draugijos, Tarptautinės skrandžio vėžio asociacijos ir kitų tarptautinių organizacijų veikloje.

Prof. R. Bitnerio bibliografijoje – daugiau kaip 320 mokslinių straipsnių, jis skaitė 372 mokslinius pranešimus, yra 37 mokslinių knygų autorius arba bendraautorius, yra skaitęs 80 kvietinių pranešimų įvairiuose pasaulio universitetuose, chirurginiuose kongresuose, dalyvavo 15 naujų operacijų demonstracijose. Profesorius vadovauja žurnalui *Gastroenterologische Chirurgie interdisciplinaer*, yra daugelio kitų leidinių redkolegijų narys.

Prof. R. Bitneriui suteiktas Anglijos karališkosios chirurgų kolegijos garbės nario vardas ir Yangzhou universiteto Kinijoje garbės profesoriaus vardas. Nuo šiol profesorius – ir Vilniaus universiteto garbės daktaras.

Reikšmingą vaidmenį prof. Reinhardas Bitneris atliko Vilniaus universiteto chirurgijos klinikos veikloje. Per nepriklausomybės metus jis keturis kartus padėjo organizuoti minimaliai invazinės chirurgijos seminarus-mokyklas, jose

Sveikinimus ir gėles priima Vilniaus universiteto garbės daktaras prof. Reinhardas Bitneris (trečias iš kairės); šalia – Vilniaus Chirurgų draugijos pirmininkas doc. Audrius Gradauskas ir prof. Kęstutis Strupas

Lietuvos chirurgus mokė naujų operacijų. Lietuvos chirurgai stažuodavo R. Bitnerio vadovaujamoje klinikoje, ten išmokdavo naujų diagnostikos ir gydymo būdų. R. Bitneris padėjo parengti pirmą Lietuvijoje daugiacentrę klinikinę atsiktikinių imčių studiją, kuri atlikta Vilniaus universiteto, Kauno medicinos universiteto ir Klaipėdos miesto chirurgijos klinikoje. Pagaliau prof. R. Bitnerio pastangomis Vilniaus universiteto chirurgijos klinikai padovanotas laparoskopinės chirurgijos rinkinys.

Galima neabejoti, kad Lietuvos mokslas ir chirurgija Vilniaus universiteto garbės daktaro prof. Reinhardo Bitnerio asmenyje įgijo labai autoritetingą bičiulį, pasaulinės minimaliai invazinės chirurgijos viena žymiausių atstovų.

Jau 40 metų su lietuvių kalba

Ne daino uisienio šalies kalbininko mintis taip išsamiai esame pri-

statę *Mokslo Lietuvoje*, kaip Jogailaičių universiteto Krokuvėje prof. habil. dr. Wojciecho Smočinskio (Wojciech Smoczyński). 2005 m. per keturis laikraščio numerius spausdino me profesorius, prof. Vladimiro Plungiano ir lietuvių kalbininko dr. Artūro Judženčio pašnekesį *Mokslo Lietuvos* redakcijoje (Nr. 16(328), Nr. 17(329), Nr. 18(330), Nr. 20(332)). Susidarė įspūdis, kad V. Smočinskis, tvirtai remdamasis į tradicinės kalbotyros pagrindus, kartu yra entuziastingas modernių metodų taikymo kalbotyroje šalininkas. Tai mokslininkas, kuris kritišką požiūrį sugeba derinti su dideliu jautrumu ir dėmesingumu jaunųjų talentų atžvilgiu, pastebi jų laimėjimus ir sugeba jais visa širdimi džiaugtis. Bendrauti su profesoriumi lengva ir paprasta, nes tai nuoširdus žmogus, gyvenantis kalbos mokslui ir mokslui.

V. Smočinskis yra kone nuolatinis kalbininkų vasaros stovyklų Salose dalyvis, kur kaskart ne tik skaito įdomias paskaitas, bet į stovyklas sugeba atsivežti ir savo mokinius, pasirinkusius kalbininko kelią. Reportažą *Mokslo Lietuvoje* iš 2006 m. kalbininkų vasaros stovyklos Salose esame pajavairinę ir V. Smočinskio nuotrauka (Nr. 15(349)), kurioje garbusis profesorius sėdi paprastame arklio tempiamame kaimo vežime apsuptas būrelio vaikų – tipiška akimirka iš Salų vasaros stovyklos gyvenimo. Šį kartą jau teko fotografuoti prof. V. Smočinskį su Vilniaus universiteto garbės daktaro toga ir biretu – tai akademinės bendruomenės pagarbos mokslininkui ženklai, kuriais garbingas universitetas pagerbia tik išskirtines mokslo asmenybes.

Žinoma, laikraščio darbuotojo įspūdis sunkiai galėtų prilygti akademinės bendruomenės nario pateiktų

sirinkęs slavistikos studijas Varšuvos universitete studentas V. Smočinskis turėjo rinktas ir vieną papildomą indoeuropiečių kalbą – graikų arba lietuvių. Kaip teigia pats profesorius, ne visai paprasta būtų atsakyti, kodėl jis pasirinko būtent lietuvių kalbą. Gal lėmė 1965–1966 m. klausytos doc. Tamaros Buchienės (Buch) paskaitos *Lietuvių kalba indoeuropiečių kalbų fone*. T. Buchienė 1956 m. persikėlė iš Vilniaus į Varšuvą ir dvidešimtmečio jaunuolio sieloje pasėjo pažinimo siekio sėklą, tad jis šią mokslininkę ėmė laikyti savo vedle moksle ir gyvenime. Paskaitos sužadino studento susidomėjimą istorine lyginamąja kalbotyra, kartu ir lietuvių kalba kaip labai svarbia indoeuropeistikai. Doc. T. Buchienės dėka V. Smočinskis 1967 m. tapo žymaus kalbininko prof. Jano Safarevičiaus (Jań Safarewicz) asistentu Jogailaičių universitete. Pastarasis paskaitino kuo greičiau išmokyti lietuvių kalbą, nes ji labiausiai pasiekiami indoeuropeistikos tyrimams, be to, juk visai neatsitiktinai kiekvienas save gerbiantis lenkų kalbininkas domėjosi lietuvių kalba.

V. Smočinskis prisimena, kad lietuvių kalbos mokymasis nebuvo toks malonus, kaip kad galėtų atrodyti šiandien iš laiko perspektyvos. Turėjo vienintelį sovietinį lietuvių kalbos vadovėlį, kuriame buvo skaitiniai apie šaunius kolūkio traktorininkus, melžėjas ir bulviakasi. Vienintelė atgaiva buvo lietuviški žodžiai. Ir dabar su jauduliu prisimena, kaip jį sužavėjo javų pavadinimai, nepanašūs į jokios kitos kalbos žodžius, turintys *plurale tantum*. Tai daiktavardžiai, vartojami tik daugiskaita.

Susidomėjimas vedė vis prie gilesnių studijų, Jano Rozvadovskio (Rozwadowski), Janio Endzelino, Kazimiero Būgos, Jano Otrębskio (Otrębski) ir Christiano Stango darbų, skirtų lietuvių kalbos tyrinėjimams. Jogailaičių universiteto Bendrosios kalbotyros katedroje, kurioje pradėjo dirbti V. Smočinskis, be J. Safarevičiaus dirbo ir prof. Ježis Kurylovičius (Jerzy Kuryłowicz). Jam V. Smočinskis jaučia ypatingą dėkingumą už tai, kad galėjo jo vadovaujamas gilintis į indoeuropeistikos tyrimus, tobulintis ypač kalbotyros tyrinėjimų metodologijos srityje.

Vis dėlto lietuvių kalbos studijose būsimasis profesorius jautėsi savamokslu, ieškojo ryšių su gyvosios kalbos atstovais, ir tos paieškos V. Smočinskį atvedė pas Lenkijos lietuvius. Punske, Ožkiniuose, Kreivėnuose susipažino ir bendravo su ūkininkais Juozu Vaina, Jonu Pajauju, Petru Venclausku. Buvo tiesiog pakerėtas jų tradicinio oraus gyvenimo būdo, taip besiskiriančio nuo kaimo, kurį ligi tol teko pažinti. Štai šis bendravimas V. Smočinskį ir paskatino prabilti lietuviškai. Iš Lenkijos lietuvių perėmė vietinės dzūkų tarmės bruožus, kurie, kaip dabar linksmai prisimena, vėliau jį šiek tiek kompromitavo Vilniaus svetainėse.

Pasišovęs tyrinėti dalyvius, bet lietuvišku kaimu susižavėjęs V. Smočinskis savo daktaro disertacijai pasirinko kitą temą – dialektologinę. Gal nesąmoningai pasirinko savo pirmosios lietuvių kalbos dėstytojos Tamaros Buchienės tyrinėjimų kelią. 1970 m. ji netikėtai mirė, jos netektį V. Smočinskis sunkiai išgyveno.

1973 m. pirmą kartą atvyko į Vilnių, susipažino su Tamaros Buchienės seserimi Ina Meiksinaite, kitais lietuvių kalbotyrininkais – Jonu Palioniu, Zigmū Zinkevičiumi, Vytautu Ambrazu. Visiems jiems naujasis Vilniaus universiteto garbės daktaras Šv. Jonų bažnyčioje padėkojo už

pagalbą tobulinant lietuvių kalbos žinias ir bendradarbiavimą.

1977 m. Krokuvoje V. Smočinskis apgynė daktaro disertaciją *Punsko apylinkių lietuvių tarmė* (vadovas J. Safarevičius). Nuo 1969 m. dirbdamas Jogailaičių universitete dėsto ir lietuvių kalbą. Nuo lituanistikos nenutolta ir 1986 m. tame pačiame universitete apgintoje habilituoto daktaro disertacijoje, bet ji buvo išplėsta į slavistikos, baltistikos ir indoeuropeistikos tyrimų sritį. Habilitacijos darbo pagrindą sudarė atskiri straipsniai ir studija *Baltų kalbos*. Nuo 1988 m. dirba ir Varšuvos universitete, kuriame 1990 m. įsteigta baltų filologijos specialybė. Baltų filologijos katedrai iki 1994 m. vadovavo V. Smočinskis. Jis ir toliau dirba indoeuropeistikos ir baltistikos krypties tyrinėjimų srityje, paskelbė vertingų darbų: plačiai aprašyta lietuvių kalba šalia latvių ir prūsų kalbų, iširta lietuvių kalba kitų kalbų lyginimo perspektyvoje (2001 m.), o žinovams ypač didelį įspūdį daro serijoje *Biblioteca Salensis* 2006 m. lietuviškai išėjusi monografija *Laringalų teorija ir lietuvių kalba*. Joje prof. V. Smočinskis nuo XX a. vidurio indoeuropeistikoje vyraujančią laringalų teoriją pritaikė lietuvių kalbos istoriniams tyrinėjimams.

Profesorius įkūrė ir redaguoja tarptautinį baltistikos žurnalą *Linguistica Baltica*, spaudai parengė T. Buchienės raštus *Opuscula Lithuanica* (1998 m.), sudarė ir redagavo kitus baltų kalbų tyrinėtojų reikšmingus leidinius.

Vis dėlto didžiausia intriga lietuvių kalbotyroje dar laukia ateityje, tiesa, visai netolimoje, nes netrukus turėtų pasirodyti V. Smočinskio *Lietuvių kalbos etimologijos žodynas*. Tai bus didžiulis daugiau kaip 700 puslapių veikalas. Jis tikriausiai sukels audringas diskusijas. Bent jau kai kurie šiandien atrodantys neabejotini kalbotyros mokslo teiginiai, pasak A. Smetonos, turėtų susvyruoti. Žodžiu, kalbotyros intriga mūsų dar laukia. Dekanas A. Smetona išreiškė viltį, kad bendromis Filologijos fakulteto ir Vilniaus universiteto pastangomis tas veikalas bus išleistas Vilniuje.

Daugelis kitų V. Smočinskio darbų (jų šiame rašinyje neišvardijame tiesiog dėl ribotos jo apimtys), skirti baltų ir slavų kalbų santykiams, ryšiams ir indoeuropeistinėms problemoms. Šiems tyrinėjimams skirta daugiau kaip šimtas profesoriaus straipsnių.

Įdomus pastebėjimas: pirmajam užsienio mokslininkui – prof. Janui

Per Vilniaus universiteto Didįjį kiemą žengia būsimieji šio universiteto garbės daktarai ir Senato nariai

Inauguracinę prkalbą lietuviškai taria Vilniaus universiteto garbės daktaras prof. Voiciechas Smočinskis

Safarevičiui 1974 m. buvo suteiktas Vilniaus universiteto garbės daktaro vardas. O šią išskilmingą gretą užbaigia pastarojo mokinys – prof. Voiciechas Smočinskis. Kartų tąsa rodo

kalbotyros mokslo gyvybingumą Krokuvos Jogailaičių ir Vilniaus universitetuose. Kaip čia neprisiminti, kad jis ne tik pats dalyvauja Lietuvoje daugelyje baltistams skirtų konfe-

rencijų, bet ir savo mokinius skatina jose dalyvauti. Vadinasi, susidomėjimas baltistikos ir lituanistikos tradicija Lenkijoje nenutrūks – tai ir prof. V. Smočinskio nuopelnas.

Dar pasakysime, kad profesoriaus santykis su Lietuva ir lietuviais yra labai jautrus ir humaniškas. Jis stengiasi suprasti lietuvių iš istorinės patirties išplaukiantį nepatiklumą „didžiojo brolio“ atžvilgiu. Profesoriumi nemalonus globėjiskas kai kurių lenkų požiūris į lietuvius. Jis pripažįsta kiekvienos tautos teisę skirtingai vertinti savo istorinius santykius su kitomis tautomis.

Toks požiūris platumas, matyt, kyla iš profesoriaus asmeninės patirties, nuoširdaus bendravimo su labai įvairiais lietuviais Lenkijoje ir Lietuvoje. Nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio lankydamasis Lietuvoje, V. Smočinskis sielvartavo, nes matė beveik neslepiamas tautinės spaudos apraiškas, daug akivaizdesnes negu Lenkijoje. Kai jam tekdavo lietuviams Vavelio karališkojoje pilyje rodyti Vyčio herbą, šiemis būdavo sunku patikėti, kad Lietuvos valstybingumo ženklai nesunaikinti, neužlipinti cemento ar gipsu, neužtapyti naujų laikų simboliais, kaip kad buvo Lietuvoje.

Todėl profesorius dabartinę Lietuvą ir jos sostinę Vilnių didžiuliuoju gali rodyti savo sūnams, atvykusiems į jo pagerbimo iškilmes. Atvyko ne vieni, bet su žmonomis ir vaikais, kurie iškart į Šv. Jonų bažnyčią atnešė šeimynišką šurmulį, nelabai paisydami vyksmo iškilmingumo ir akademinės rimties. Tiesa, profesoriumi Voiciechui skaitant savo inauguracinį žodį visi vaikai ir vaikaišės jau buvo saldžiai įmigę, sotūs įspūdių ir neįprastų garsų.

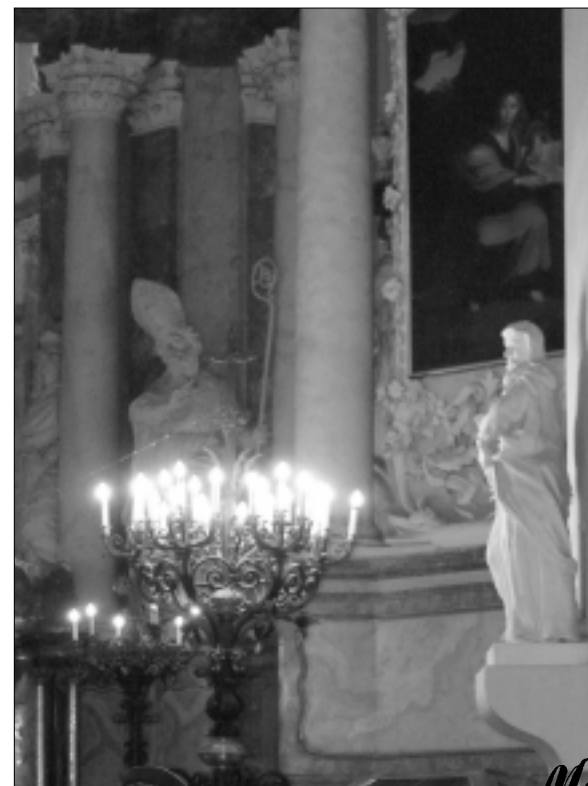
Profesoriaus vaikais galime tik palinkėti išgyventi panašų susidomėjimą kuria nors Europos ar pasaulio tauta, kokį išgyveno jų senelis. Daugybė atsitiktinumų, o gal ir dėsningumų, profesorių atvedė į lietuvių tautą, su kuria jis susiejo savo likimą moksliniais ir emociniais bičiulystės ryšiais. Kaip sako pats profesorius V. Smočinskis, tai pagarba tautai, kuri, kitaip negu mūsų kraujo broliai prūsai ir jotvingiai, nepakluso galingesniems kaimynams. Nepakluso todėl, kad didvyriškai laikėsi savo kalbos, kurios sergėjimą padarė visos tautos gyvybinės svarbos reikalu. „Ryšiai su Lietuva ir lietuviais man padėjo išsąmoninti, kaip neatsiejamai su kalba susietas tautos tapatumo ir suverenumo jausmas“, – per inauguracinę garbės daktaro prkalbą teigė prof. Voiciechas Smočinskis.

Žodžiai, į kuriuos pravartu įsiklausyti.

Gediminas Zemlickas

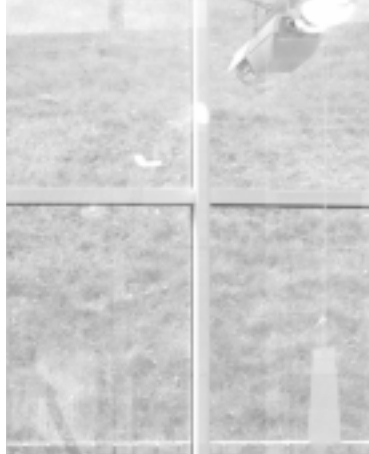
Profesorių Voiciechą Smočinskį iš Krokuvos į Vilnių atlydėjo ne tik sūnūs ir marčios, bet ir būrys vaikų

Šios bažnyčios šventieji yra matę ne vienas reikšmingas iškilmes

Žemės ūkio ministrė prof. Kazimira Danutė Prunskienė ir Valstybinės augalų apsaugos tarnybos viršininkas Edmundas Morkevičius dėsto Lietuvos žemės ūkio problemas

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Reginio dalyviai ne tik atidžiai klausėsi, bet ir aktyviai dalyvavo diskusijose

Augalų, aplinkos ir žmogaus sauga (3)

Pradžia Nr. 10

Tęsiame įspūdžius iš Valstybinės augalų apsaugos tarnybos Fitosanitarinių tyrimų laboratorijos, kur vyko susitikimas su mokslininkais.

Savo akyje rąsto nemato

Spaudoje buvo skelbta, kad Rusija uždraudė augalininkystės produktų importą iš Nyderlandų, kai Rusijos fitosanitarinės tarnybos pareigūnai Kaliningrado srityje aptiko karantininių kenkėjų iš Nyderlandų importuotose salotose ir petražolėse, nors siunta ir turėjo Nyderlandų augalų apsaugos tarnybos išduotus fitosanitarinius sertifikatus. Panašus draudimas galioja iš Vokietijos importuojamai produkcijai, nes nustatyti produkcijos žymėjimo pažeidimai. Kiek pamatuoti Rusijos reikalavimai Europos Sąjungos valstybėms kad ir dėl draudimo įvežti mėsą iš Lenkijos? Ką apie tai mano specialistai?

Pasak Valstybinės augalų apsaugos tarnybos viršininko Edmundo Morkevičiaus, tokį reiklumą būtų galima suprasti ir pateisinti, jeigu Rusija savo šalyje stengtųsi įgyvendinti visus tuos reikalavimus, bet taip nėra. Pagal Pasaulio prekybos organizacijos, kurios nare siekia tapti Rusija, principus, jeigu valstybė nustato tam tikrus reikalavimus importuojamai produkcijai, tai tuos pačius reikalavimus privalo įdiegti ir savo šalyje. Į tokius akivaizdžiai politinius Rusijos žingsnius Europos Sąjunga ne visada principingai reaguoja.

Tačiau tenka pripažinti, kad Rusijoje vertinamas Lietuvos augalų, augalinės ir gyvulinės kilmės maisto produktų sanitarijos tarnybų darbas. Tą rodo ir šios produkcijos srautai iš Lietuvos ir per Lietuvą į Rusiją – tie srautai pastaraisiais metais padvigubėjo, gal jau ir patri-

Žemės ūkio ministrė prof. Kazimira Danutė Prunskienė ir Fitosanitarinių tyrimų laboratorijos vedėja Loreta Taluntytė pristatymo metu

gubėjo. Pasitikima Lietuvos valstybinės augalų apsaugos tarnybos specialistų darbu. Balandžio mėn. Vilniuje lankėsi Rusijos federacinės fitosani-

tarijos ir veterinarijos priežiūros tarnybos *Roselchoznadzor* delegacija, vadovaujama Sergejaus Dankverto. Buvo pasirašytas memorandumas,

kad Lietuva apmokys atitinkamų tarnybų Rusijos inspektorius. Aišku, malonu, kad pasitikima mūsų valstybės tarnybų veikla ir tyrimais.

„Kad būtų kaip Lietuvoje“

Lietuva turi specialų raštą iš Rusijos, kad Lietuvos augalų apsaugos tarnyba turi teisę sertifikuoti lenkiškus vaisius ir daržoves, kai tie srautai į Rusiją eina per Lietuvą. Visi turi darbo. E. Morkevičius gal kiek juokaudamas, bet tikriausiai per daug nenutoldamas nuo tiesos, sako: „Ar žinote, kodėl taip gerai dabar biudžetas vykdomas? Taigi 60 ar 70 proc. lenkiškų vaisių ir daržovių juda per Lietuvą...“

Nepaisant to, kad Rytų kaimynė daro didelį spaudimą Europos Sąjungos valstybėms dėl gamtinių dujų ir naftos, Lietuva laviruoja ir, atrodo, jai neblogai sekasi. Reikia pripažinti ir Lietuvos žemės ūkio ministrės prof. Kazimiros Danutės Prunskienės profesionalų darbą, nes tie milijonai į šalies biudžetą

ateina ne iš giedro dangaus, juos reikia užsidirbti. Įdomu, kad po paskutinio Rusijos federacinės fitosanitarinės ir veterinarijos priežiūros tarnybos *Roselchoznadzor* delegacijos vizito į Lietuvą, pylos gavo visų Rusijos gubernijų augalų apsaugos tarnybos. Joms prisaikyta darba organizuoti taip, „kaip Lietuvoje“. Gal todėl mūsų šaliai dabar neatsigina interesantų ir ekskursantų iš Rusijos – visi jie prašo pagalbos organizuojant savo fitosanitarines laboratorijas. Panašių prašymų sulaukiama iš Ukrainos, tokio lygio laboratorijų norėtų įsirengti ir Kazachstanas. Reklama gal net pernelyg didelė.

Ką iš viso to turi Lietuva? Teigiama užsienio prekybos balansą. 2005 m. žemės ūkio srityje Lietuvos eksportas viršijo importą 520 mln., o 2006 m. – 543 mln. litų. 2005 m. Lietuva eksportavo 1 mln. 30 tūkst. tonų, o 2006 m., nors ir buvo sausringa vasara, – 760 mln. tonų grūdų. O juk dar visai neseniai užsienio prekybos balansas buvo neigiamas.

Ūkininkų požiūris keičiasi

Taigi pasitikima Lietuvoje išduotais fitosanitariniais ar veterinariniais sertifikatais. Aišku, visa tai reikalauja didelių mūsų tarnybų pastangų, papildomo darbo, nes finansavimas ir darbuotojų etatų skaičius liko tas pats, nors sertifikatų kiekius į Rusiją 2006 m. išaugo 3 kartus. Šiais metais, atrodo, išaugo dar 30 procentų.

Tačiau nereikiška, kad galima atsiptinti. Problemų nemažėja, nors darbo sąlygos bent jau Fitosanitarinių tyrimų laboratorijoje yra geros, dirbama pagal griežtą tvarką, žodžiu, vykdomi visi reikalingi tyrimai ir procedūros, ruošiami dokumentai akreditacijai. Bet gyvenimo tempas didėja, laboratorija vis labiau apkraunama, ir jau kartais tenka riboti mėginių pristatymą.

Nobelio premijos laureatai susirūpinę dėl Europos identiteto

Europos dienos proga gegužės 9 d. trylika Nobelio premijos laureatų buvo pakviesti į Europos Parlamentą. Tarp jų buvo ir Reinhardas Seltenas, 2005 m. Lietuvoje vykusio jubiliejinio 90-ojo Esperanto kongreso dalyvis ir 4-ojo Nitobės kalbų simpoziumo, vykusio Lietuvos Respublikos Seime, svečias. Europos Parlamento pirmininkas Petas Koksas (Pat Cox) jį pristatė kaip esperantininką, ne tik kaip Nobelio premijos ekonomikos srityje laureatą. Galbūt todėl R. Seltenas savo prakalboje iškėlė klausimą apie kalbines problemas ir Lietuvos etninėse žemėse prieš 120 metų gimusių tarptau-

tinę (*Lingvo internacia*) kalbą. Pasak jo, keletas suinteresuotų Europos Sąjungos (ES) šalių galėtų susitarti dėl Esperanto kalbos mokymo švietimo sistemos mokyklose, o kitos šalys vėliau galėtų prie jų prisidėti. „Kalba yra svarbi dedamoji dalis plėtojant europinį identitetą. Šiuo metu nėra dienraščio, kuris būtų skaitomas visur Europoje“, – sakė R. Seltenas. Gegužės 16 d. Europos Parlamentas paviešino filmuotą medžiagą apie Nobelio premijos laureatų vizitą. Filmą parengtas tik anglų kalba ir didžiausią dalį užima anglakalbiai Nobelio laureatai.

Pagal pirmąjį ES oficialų pranešimą Reinhardas Seltenas atkreipė

dėmesį į sparčią Europos ekonominę integraciją, vykusią per pastaruosius penkiasdešimt metų. Jis teigė, kad ekonominė integracija dar nėra baigta, ir pirmiausia reikėtų išmokyti „jaustis europiečiais“. Didžiausia problema kyla dėl kalbos, tad būtinas teisingas jos sprendimas. Jo nuomone, jokia kalba neturėtų būti viršesnė už kitą. R. Seltenas kvietė mokyti ir naudoti esperanto kalbą, nes tai „lengvai išmokstama“ kalba. Jis pasiūlė, kad ES šalyse būtų studijuojama esperanto kaip pirmoji kalba. Keletas šalių galėtų parodyti pavyzdį, o vėliau kitos šalys galėtų sekti juo, panašiai kaip įvyko su Šengeno bendradarbiavimo ir bendra pinigų sąjunga.

Pasak Hanariikos Nieminen, klausiusios prakalbos, R. Seltenas „labai entuziastingai“ skatino rinktis esperanto. Pats R. Seltenas kalbėjo angliškai su vokišku akcentu.

Priėmus R. Selteno pasiūlymą, mokyklose pirmąją po gimtosios ir valstybinės kalbų, būtų mokomasi dešimt kartų lengviau išmokstamos tarptautinės esperanto kalbos. Daugiakalbystė ir dvikalbių specialistų rengimas turėtų realų pagrindą, o kelias į universalią kalbų komunikaciją būtų atviras.

*Algimantas Piliponis
Lietuvos esperantininkų
sąjungos valdybos narys*

Vis dėlto E. Morkevičius randa kuo pasidžiaugti. Ūkininkavimo ir žemės ūkio pokyčius rodo kad ir toks faktas. Dar visai neseniai, išvydę atvažiuojančius Augalų apsaugos tarnybos darbuotojus, ūkininkai neslėpdavo nepasitenkinimo, būdavo piktoki: vėl atvykėliai priekabias, imš pavyzdžius, ieškos būto nebūto... Žodžiu, žiūrėjo kaip į neprašytus svečius. Dabar požiūris iš esmės pasikeitė. Ūkininkai patys prašo tarnybos darbuotojus atvažiuoti ir iširti, pavyzdžiui, bulvių sodinamąją medžiagą. Ūkininkai nori būti ramūs dėl sėklos, kad rudenį nukastas derlius būtų kokybiškas ir realizuojant nekiltų papildomų rūpesčių. Žino, kad nematodų, puviniais užkrėstų bulvių ar kitų savo išaugintų augalų negalės parduoti. Tai gi veikia ekonominiai svertai, didėja ir ūkininkų sąmoningumas.

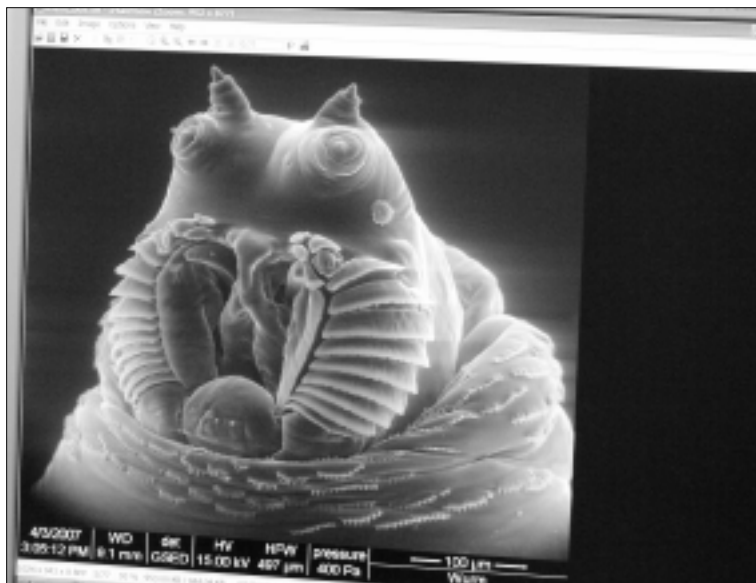
Žinia, Augalų apsaugos tarnybos specialistų paslaugos ūkininkams kainuoja, bet kaina nėra tokia didelė, kad sunkintų produkcijos augintojus. Užtat jiems dėl derliaus neskauda galvos, puikiai sutariama dėl būtinybės iširti virusų užkrata.

Iškilo kaip stebėsenos rezultatas

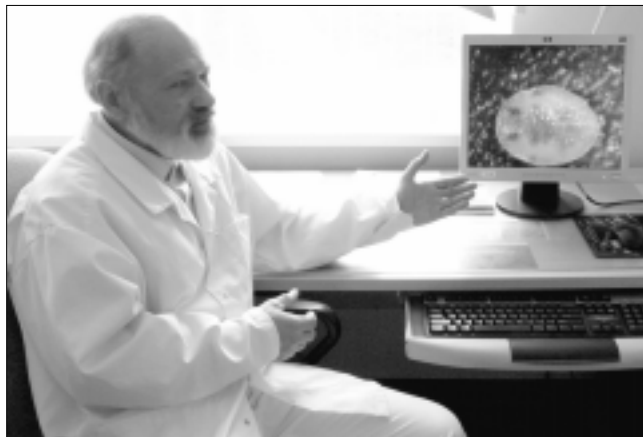
Beje, naujasis Fitosanitarinių tyrimų laboratorijos pastatas valstybės biudžetui kainavo 10,8 mln. litų. Karantininis šiltnamius ir 7 Augalų apsaugos tarnybos pasienio postai pastatyti perpus už Europos Sąjungos ir Lietuvos biudžeto pinigus. Tai buvo bene paskutinis Lietuvos stojimo į ES sutarties reikalavimas, kurį reikėjo vykdyti. Formaliai žvelgiant, Lietuva 2004 m. gegužės mėn. galėjo ir nebūti priimta į ES, nes nebuvo spėjusi pastatyti Fitosanitarinių tyrimų laboratorijos, vadinasi, šio stojimo sutarties reikalavimo neįvykdė. Vis dėlto Lietuvai buvo padaryta nuolaida, nes jau buvo pastatyti pasienio kontrolės postai. Nulėmė šis – bene svarbiausias – kriterijus.

Naujoji Fitosanitarinių tyrimų laboratorija buvo atidaryta 2006 m. lapkričio mėnesį.

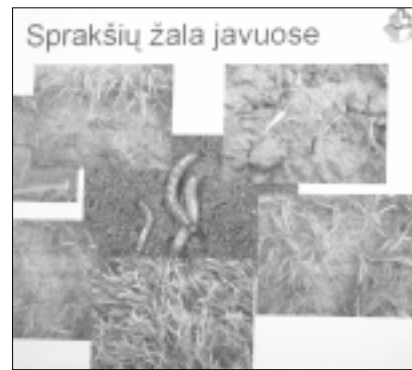
Tai netipinis statinys, o modernios architektūros pavyzdys. Jis gimė kaip tam tikros stebėsenos rezultatas: Laboratorijos specialistams teko nemažai važinėti po Europos Sąjungos šalis, tad buvo galimybių pasižiūrėti, kaip dirba kitų šalių fitosanitarinės laboratorijos. Tą patirtis buvo pritaikyta tiek projektuojant laboratorijos pastatus, tiek juos statant. Visai neblo-

Viduržemio margasparsnės priekinė kūno dalis (nuotrauka padaryta skenuojančiu elektroniniu mikroskopu)

Fitosanitarinių tyrimų laboratorijos vyriausiasis specialistas dr. Henrikas Ostrauskas rodo laboratorijos turimų optikos prietaisų galimybes – galima lengvai morfologiškai identifikuoti vabzdžius ir įvairias jų stadijas

gai pavyko, pastatas tikrai nesugadino gamtinės ir architektūrinės aplinkos ties Rasų kapinėmis. Buvusi erdvė pasipuošė gražiu architektūrinio Vilniaus akcentu. Tai ir architekto – projekto autoriaus Broniaus Patapavičiaus nuopelnas.

Pasak laboratorijos vedėjos Loretos Taluntytės, nė vienoje ES valstybėje nebuvo fitosanitarinių tyrimų laboratorijos aiškiaus ir sektino architektūrinio sprendimo, tuo labiau tai pasakytina apie karantininį šiltnamį. Todėl teko gerokai pasukti galvas, atsižvelgti į kitų šalių pavyzdžius, taip pat į padarytas klaidas. Juk rūpėjo ne vien laboratorinio darbo sąlygos, bet ir visa aplinka, darnus santykis su gamta.

Tai ne šiaip trijų aukštų, 1,4 tūkst. m² pastatas su 800 m² karantininiu šiltnamiu. Ir ne iš šiuolaikiškai įrengtų kabinetų reikėtų apie jį spręsti. Pakilę į trečią aukštą pamatėme įspūdingą automatinę valdymo įrangą: tai pakankamai sudėtingas ir modernus kompleksas, kuriame valdomi įvairiausi, net ga-

na sudėtingi procesai, būtini tokios paskirties laboratorijai, įrengtai ir veikiančiai pagal ES reikalavimus. Moderni oro ventiliacijos sistema su patikimais HEPPA filtrais. Įrengta vandens nuotekų surinkimo ir dezinfekavimo sistema. Beje, ji yra moderniausia visoje Europos Sąjungoje. Naudojama nauja ir itin saugi cheminė medžiaga *Sanosil super*. Šia medžiaga apdorotos vandens nuotekos tampa visiškai nekenksmingos ir tinka net maisto gamybai.

Laboratorijoje dirba 28 darbuotojai, iš jų – 4 naktimis budintys sargai. Tai ne šiaip knygą skaitantys, televizorių žiūrintys ar iš nuobodulio knapsintys sargai. Jie išmokyti stebėti kompiuterio duomenis: dėl ventiliacijos, nuotekų, vandens padavimo, šaldymo ir šildymo sistemų, apšvietimo ir t. t. Įvykus gedimui ar avarijai budėtojai žino, kaip pašalinti padarinius, o prireikus iškviečia atsakingą specialistą. Tai gi šiuos sargus pagrįstai galėtume vadinti visateisiais spe-

cialistais, operatoriais ar savotiškais dispečeriais.

Karantininis šiltnamius – gana opus objektas. Jame turi būti palaikomos atitinkamos temperatūros, drėgmės ir apšvietimo režimas. Vasarą svarbu, kad augalai neperkaistų. Tai gi turi būti užtikrintas nenutrūkstamas laboratorijos veikimo procesas. Karantininiame šiltnamyje vasarą ir žiemą temperatūra svyruoja labai nedaug, tik ± 2 laipsniais.

Iš 24 specialistų 10 yra vyriausieji specialistai, t. y. valstybės tarnautojai. Visi kiti dirba pagal sutartį; daliai iš jų netrukus bus suteiktas valstybės tarnautojų statusas – jau pakankama jų įgyta kvalifikacija. Visi vyriausieji specialistai yra stažavęsi ne mažiau kaip po tris kartus užsienyje – Nyderlandų, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos panašiose laboratorijose, dalyvavę įvairiuose seminaruose.

Nejučia pagalvoji: o juk taip galėtų ir turėtų atrodyti mūsų mokslo institutų pastatai, universitetų laboratorijos. Tikriausiai dar praeis ne vienas dešimtmetis, kol turėsime tokį rezultatą. Jeigu apskritai turėsime.

Mėginių kelias laboratorijoje

Su kokiais sunkumais susiduriama? Pasak L. Taluntytės, Lietuvoje nėra su kuo konsultuotis apie karantines augalų ligas, jeigu jos Lietuvoje dar neaptiktos. Labai gerai, kad tos ligos dar neperžengė Lietuvos sienų, jos ribotai paplitusios ir Europos Sąjungoje, bet laboratorijos specialistai turi jas pažinti, mokėti aptikti ir identifikuoti, o prireikus – ir padėti duoti joms atkirtį. Būtent užsienio stažuotės labai praplėtė mūsų specialistų akiratį. Šiame darbe yra daug subtilumų, ir svarbu į juos laiku atkreipti dėmesį.

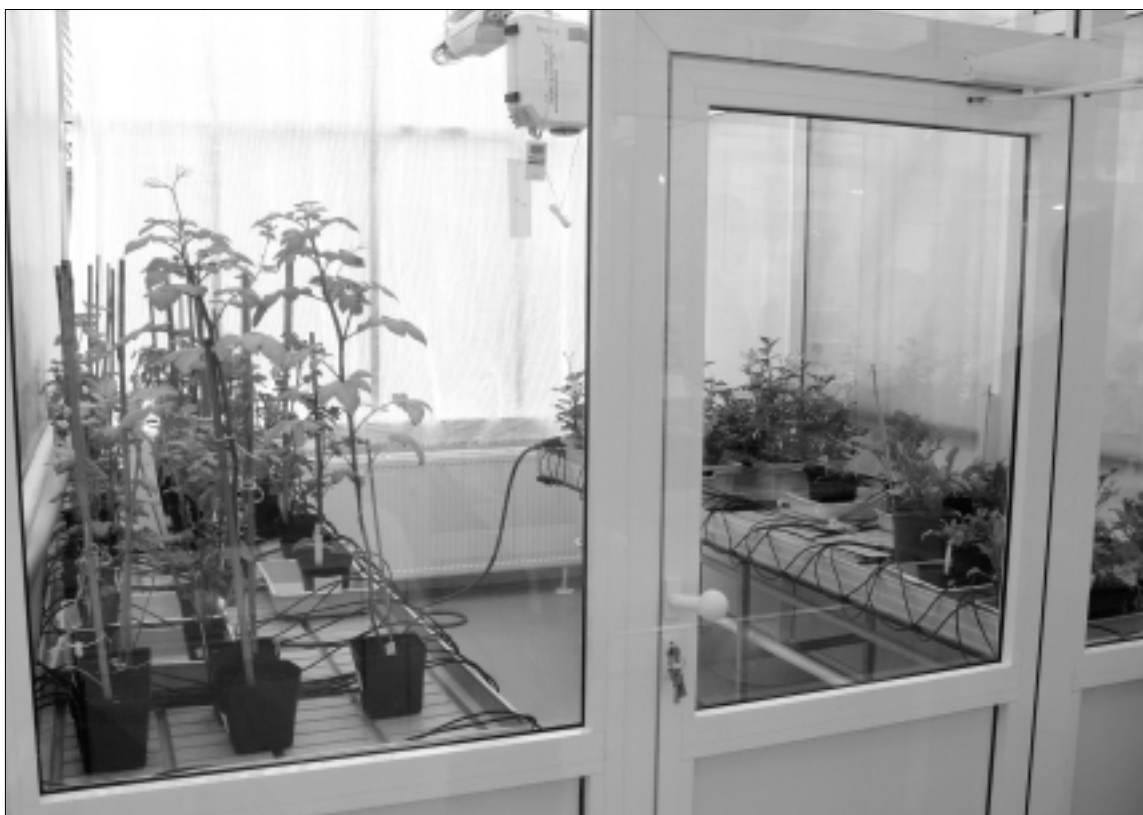
Kadangi Fitosanitarinė laboratorija yra karantininio pobūdžio, joje turi būti užtikrintas „vieno kelio principas“: įėjęs pro vienas duris atgal neturėtum grįžti, išeiti tektų pro kitas duris. Šio principo iki galo įgyvendinti vilniečiams nepasisekė, bet ne dėl jų pačių kaltės. Sklypo plotas ribotas, pa-

stato aukštis taip pat buvo ribojamas senamiesčiui taikomais aukštingumo, tūrio ir kitais reikalavimais. Todėl stengtasi ieškoti kitos išeities. Pirmas laboratorijos pastatas aukštas skirtas mėginių priėmimui, rūšiavimui, sandėliavimui, dirvožemio plovimui ir mėginių ruošimui. Tai gi siekiama, kad „juodieji darbai“ su augalais ir augaline produkcija neturėtų išeiti iš pirmo aukšto.

Išpilstyti į mėgintuvėlius, supakuoti į maišelius ar kitaip paruošti mėginukai jau gali patekti į švaresnes zonas. Mėginius nešantis darbuotojas dezinfekuojančiu tirpalu nusivalo apavą, kad koridoriu nekeliautų kad ir atsitiktiniai ligų sukėlėjai.

Koridoriuje matėme stelazus, kuriuose sprendimo laukia šiuo metu tiriami bulvių mėginiai. Jeigu tik bus gauta žinia, kad kuris nors bulvių mėginys įtariamas užsikrėtęs nematodais ar kokiu kitu ligos sukėlėju, tai toks mėginys bus įdėtas į maišą ir padėtas į šaldytuvą laukti rezultatų patvirtinimo. Taip pat užtikrinama mėginių sauga, kad vežant iš vienos vietos į kitą nebūtų supainioti, nepamestų etiketės su duomenimis ir panašiai. Laboratorijos darbuotojai atsako už mėginio judėjimą laboratorijoje. Bet koks neatsargumas su užkrėstais mėginiais vaisių ar daržovių importuotojui, taip pat Lietuvos augintojui galėtų atnešti milijoninius nuostolius.

Žodžiu, visos procedūros laboratorijoje išdėstytos tokia tvarka, kad būtų minimizuotas kelias nuo mėginio gavimo iki tyrimo rezultato išrašymo. Taip pat svarbu, kad mėginys pereitų per kuo mažiau rankų. Kuo daugiau žmonių prisilies prie užkrėsto mėginio, kuo ilgesnis jo kelias laboratorijoje, tuo didesnė tikimybė, kad užkratas gali išplisti. Bet koks įtariamas mėginys, juo labiau užkratas yra utilizuojamas autoklavu. Jeigu degligė ar kuris kitas užkratas aptinkamas medžių šakose, jos susmulkinamos (tam tikru aparatu) ir utilizuojamos autoklave.

Profesorius Ignas Končius – fizikas, etnologas, žemaitis (14)

Pabaiga. Pradžia 2003 m. Nr. 7, 8, 10, 11, 14, 15; 2004 m. Nr. 2, 10, 22; 2005 m. Nr. 3, 5, 10; 2006 m. Nr. 5

Birželio 6 d. dr. Algirdui Končiui (1915 06 06–2006 11 17) būtų sukakę 92-eji. Deja, jo pasveikinti jau nebegalėjome, nebent tik prisimindami redakcijoje kartu praleistas valandas, kurių metu ir gimė rašinių ciklas *Profesorius Ignas Končius – fizikas, etnologas, žemaitis*. Šis ciklas sa vaip užbaigė ir 2006 m. pasirodžiusią Igno Končiaus atsiminimų antrąją knygą *Mano eitis kelias*^{*}.

Taigi savotiškas paradoksas: knygoje ši publikacija dienos šviesą išvydo anksčiau negu buvo pabaigta laikraštyje *Mokslo Lietuva*. Tai įrodymas, koks intensyvus yra laikraščio gyvenimas, stengiantis atsiliepti į gyvenimo aktualijas, ir kaip kartais sunku į laikraščio puslapius įsprauti net seniai parengtą medžiagą. Vis dėlto, gerbdami mūsų bičiulio Algirdo Končiaus atminimą ir skaitytojus, A. Končiaus gimtadienio proga norime užbaigti šį ciklą.

Pasakodamas apie tėvo prof. Igno Končiaus gyvenimą JAV Algirdas Končius tvirtina galįs įsivaizduoti, į kokią balą tėvas pateko Amerikoje, kokia ji buvo svetima. Amerikietiškas gyvenimo laikotarpis atsiskleidė gilia nostalgija šeimai. Juk vienu kartu neteko visų artimų žmonių – žmonos, vaikų. Liko vienas ir vienišas kaip lazda.

Drožinėjami kryžiai I. Končiui padėdavo užsimiršti. Šis užsiėmimas atgaivindavo jo jausmus, jis vėl jausdavosi bendraujantis su savo pamiltąja Žemaitija. Kryžius tapo tarsi jo naujo gyvenimo simboliu, priebėga nuo slegiančios kasdienybės, mėginimas nuslopinti krūtinėje netelpantį ilgėsį. Kai Ignas Končius pats ėmėsi daryti kryžius, iškart tarsi grįžo atgal į savo vaikystę ir jaunystę, tą pačią, kai dar tik buvo pradėjęs fotografuoti žemaitiškus kryžius.

Toks buvo, ar galėjo būti kryžius iš Tėvynės išplėtam I. Končiui. Pasitraukimas į Vakarus jam buvo tolygus tremčiai. Rašydamas apie tremtį jis nevertuoja jokių šiltų žodžių. Kai tik kalba pasisuka į Plunge, Kretingą, tuos jam mielus miškelius ir prie kelio palinkusius kryžius – vėl atgyja, tampa iškalbingas, žodingas, atsiveria visai kitas žmogus.

Dažnai nesuprastas savųjų

Visą gyvenimą domėjosi žemaitiškais kryžiais ir koplyčiomis, bet ne tiek iš religinių paskatų, kiek iš tuose kryžiuose ir koplytelėse sklindančių užkoduotų jų bevardžių kūrėjų min-

* Ignas Končius, *Mano eitis kelias: atsiminimai*, 2 kn., sudarytojai Algirdas Končius, Birutė Kulnytė, Vilnius, Lietuvos nacionalinis muziejus, 2006.

Prof. Ignas Končius JAV, 1955

čių ir jausmų. I. Končių tuose simboluose domino pirminės priežastys, juose glūdinčios pasaulėžiūros įrodymai, tautos mąstysenos ir tikėjimo gilųjų versmų pasireiškimas per kaimo žmogui suprantamas bei prieinamas raiškos formas.

Pats I. Končius nebuvo perdėm tikintis, veikiau indiferentiškas tikėjimo reikalams. Vis dėlto žmogaus dvasios pasireiškimą krikščioniškajame symbolyje jis jautė ypač stipriai. Per kryžių jis stengėsi patirti žemaičio galvosoną, jo jausmų pasaulį. Galėtume daryti išvadą, kad kryžius I. Končiui buvo kažkas daugiau negu tik krikščionybės simbolis ar religinio gyvenimo atributas. Jam tai – liaudies išminties ir fantazijos materialaus įsikūnijimo ženklas. Per kryžių profesoriaus tyrinėtojo kelias jį vedė į gilumines tautos jausenos apraiškas, medyje įprasmitą ir įvirtintą idealiojo pasaulio supratimą, kuris prie žemės priištamas, su gamta glaudžiausiai ryšiais susijusiam žemaičiui visada persipina ir su gyvenimo realijomis.

I. Končius buvo pasiryžęs ginti tą kryžiaus, kaip žmogaus dvasios išraiškos, supratimą; dėl jo pareikšdavo ir savo nuomonę. Tiesa, gal ne visada viešojoje spaudoje. Dažnai vengdavo veltis į tuščius ginčus su nesuprantančiaisiais dalyko esmės, tačiau savo užrašuose I. Končius nuoširdžiai piktindavosi, su dideliu įkarščiu nuleisdavo susikaupusį garą. Tegul tai buvo ir nematoma, bet kova su tamsa, neišmanymu ir kaip to rezultatu – dogmatizmu.

Didelis užjūrio lietuvių katalikų veikėjas dr. Leimonas, regis, buvo nepatenkintas I. Končiaus albumu *Medžio drožiniai gimtajam kraštui atsiminti*. I. Končiaus reakcija: „Leimonas, by nepatenkintas savo rašinių

apie mano albumą (*Mūsų Vytis*), sako: „Vieningas tikėjimas, vienas Dievas, o čia – palūžę kryžiai.“ Nesupranta žmogelis, ką reiškia kryžius lietuviui, ir kaip apie kryžių sako pats Jėzus *Rašte Šventajam*.“

Labai įširdo I. Končius spaudoje aptikęs žodį *koplytstulpis*. Kas jį taip suerzino? Girdi, tai tarybinis pavadinimas, niekur tautoje nevertotas, o žemaičius net įžeidžiantis žodis. Kaip galima tokį švelnų daiktą – koplytelę – vadinti tokiu netikusiu ir stačiokišku žodžiu – koplytstulpis! Beje, šio žodžio nerandame ir bostoniškės *Lietuvių enciklopedijos* XII tome, kur jam priklausytų būti. Tėvo pasipiktinimui pritarė ir profesoriaus sūnus Algirdas, pripažindamas, kad formaliai žvelgiant, koplytstulpis – ant stulpo užkelta koplyčia. Kaip varnos lizdas, – nepraleidžia progos nepasišaipeš. Tokia buvo ir I. Končiaus mąstysena, žemaitiškoje koplytelėje su jaukiai įsitaissiais šventaisiais jis mato žmogaus švelniausių jausmų apraišką, ypatingą nuotaiką ir dvasios būvį.

A. Končius šiuo atveju, atrodo, yra visiškai savo tėvo pusėje, kaip ir jis paprastoje žemaitiškoje koplytelėje linkęs matyti gerokai gilesnius dalykus, negu atrodo iš pirmo žvilgsnio. Savo tėvo ideologinėje kovoje su vienmačio pasaulio atstovais A. Končius mato tarsi dviejų pasaulių atstovų susidūrimą: viena vertus, supaprastinto, vienareikšmiško, lėkšto požiūrio, kita vertus, gilių liaudies meno tyrinėtojų, tokių kaip prof. Eduardas Volteris (1856–1941 m.), vertinimo. Juk tam tikra prasme I. Končius ir buvo E. Volterio mokinys, jo etnologinio ir statistinio darbo tęsėjas.

Pagaliau tai ne vien supratimo ir pasaulėžiūros susidūrimas. Juk ir tos žemaičiuose tebestatomos koplytelės –

senos tradicijos tąsa dabartyje. A. Končius tose koplytelėse linkęs įžvelgti ir daugybę pagonybės apraiškų, kurios kartais slypi po vėlesnių laikų krikščioniškųjų įvaizdžių kiautu. Tie neįmantrūs dalykai pripildyti stebėtinomis dvasios, kurią kartais net sunku išreikšti žodžiais. Jaudina, bet kodėl, kur slypi tų grubokų, kartais lyg ir stačiokiškų žemaičių šventųjų jėga, koplytelių magija – nėra lengva apibūdinti. Galima analizuoti, narplioti, bet tai gal ne visada pats tiesiausias kelias jausmo, dvasios dalykams pažinti, liaudies mene slypinčioms prasmėms atskleisti.

Ne meną kūrė, bet gyvenimą

Per Algirdo Končiaus santykį su žemaičių koplytelėmis galima siek tiek suvokti ir jo tėvo požiūrį į tuos dalykus. Nors Lietuva ir vadinama Marijos žeme, bet jokia kita Lietuvos vieta negali lygintis su Žemaitija pagal pakelės kryžių ir koplytelių gausą. Nei jotvingių, nei dzūkų, nei sėlių ar žiemgalių buvusios žemės mums nepaliko tiek daug kryžių ir koplytelių kaip žemaičių kraštas. Pagaliau tų žemaitiškų kryžių ir koplytelių savitumas akivaizdus. Aukštaičių dievadirbių darbuose A. Končius pirmiausia mato gražiai padarytą, kartais net labai įmantrų ir išmoningą, bet daiktą. Kryžiai gausiai išpuošti, ornamentais prisotinti. Rūstesniam žemaičiui tas menas gali priminti jomarkinį sausainį. Ten tiek daug visko, kad taip ir knieti pasakyti – menas. Įgūdžių turintis ir meistrystės paslaptis įvaldęs žmogus to meno gali prikurti kiek širdis geidžia.

Tačiau žemaitiškoms koplytelėms ir kryžiams A. Končius taiko visai kitokius kriterijus. Neišgirstu sakant – menas, o jei taip, tai ką mintyje turi žemaitis, nutylintis ten, kur kitas aukštaitis tikriausiai prapliuptytų žodžių lietumi? A. Končius kviečia įsižiūrėti: kiekviena koplytelė vis kita, nes ir jų kūrėjai skirtingi, ten nėra multiplikavimo, sąmoningo siekio kurti „meną“. Užtat yra tikras neišgalvotas kalbėjimas su medžiu.

Galimas daiktas, A. Končius nori pasakyti, kad žemaičių koplytelės ir kryžius išskiria rimtas jų kūrėjų požiūris į savo darbą: tai ne žaidimas, ne meno darymas, bet kasdienio gyvenimo tąsa, perkelta į sakralinės raiškos sritį.

A. Končius jau kelintą kartą vis prisimena 12 km kelio atkarpą iš Darbėnų į Kulupėnus, kur buvo net 9 koplytelės. Kadais ten augo ažuolynai. Vėliau jie buvo iškirsti, bet kelio pa-

kraštyje vienas kitas dar paliktas. Ant kiekvieno ažuolo buvo po koplytelę – labai būdingas žemaičio santykis su medžiu ir gamta. Šiandien gal veltui dairytumės tų koplytelių ir šventųjų, kurie ne savo noru iškeliavo į liaudies meno „mylėtojų“ miestietiškus būstus.

Bitaulis

I. Končius vis tuo pačiu savo daug pasaulio kartu su juo mačiusiu peiliu buvo sukūręs lietuvių šachmatininkams prizą – bitaulį. Tai gulsčias, Žemaitijai senovėje būdingas bičių avilys. Jis padarytas iš juodojo ažuolo, kurio sūnus Algirdas jam parūpino ir nusiuntė į Ameriką.

Tą juodojo ažuolo gabalą Algirdas buvo gavęs iš ekonomisto Kvedaro. Pirmosios Nepriklausomybės laikais jis buvo baigęs Lietuvoje kultūrtechnikų mokyklą, o dirbdamas sugebėjo baigti geografijos studijas Vytauto Didžiojo universitete. Tarybiniais laikais buvo docentas. 1948 m. jam reikėjo paskaitoje pasakoti apie J. Stalino gamtos pertvarkymo planą. Tai buvo būtina. Kvedaras per paskaitą ir pasakė, ką mano apie tą gamtos pertvarkymo planą: apsodinti visą Rusiją miško juostomis – „durnių“ darbas, neįmanomas dalykas... Žinoma, po to Vilniaus universitete Kvedaro neliko.

Kadangi buvo kultūrtechnikas, grįžo į melioracijos sritį. Sausindamas pelkes kelių metrų gylyje aptikdavo ažuolų, kurie per šimtus metų jau būdavo pajudavę. Algirdas Končius, kuris, kaip pamename miškininko profesiją įgijo tarpukario metais studijuodamas Čekoslovakijoje Karlo universiteto Miškų institute, paprašė jo, kad šis jam atpjautų gabaliuką to juodojo ažuolo. Šis atpjovė ir padėjo džiovinti. Per dvi savaites ažuolas visai sutrūkinėjo į plokšteles pagal metų rieves. Mat medienai džiuant viduje esančios jėgos spraudžiasi į viršų ir susprogdina visą gabalą.

Pamatęs tą nepavykusį mėginimą atpjauti juodojo ažuolo gabalą, vienas žinovas patarė virinti garo katilė – taip mediena atleidžianti visas vidaus įtampas. Taip ir buvo padaryta. Kitas atpjautas gabalas buvo ilgai virintas vandenyje, paskui išdžiovintas – pavyko gauti gražų juodojo ažuolo pavyzdį; jis ir buvo nusiųstas Ignei Končiui į Ameriką. Šis iš jo padarė žemaitišką bitaulį. Kartu sūnus tėvui nusiuntė ir savo buvusią mokių Klaipėdos gintaro dirbtuvėje iš gintaro pagamintų bitučių. Tėvas tas bitutes įkomponavo prie bitaulio ir šachmatininkams padarė gražų prizą. Pranašiškas buvo to bitaulio kūrėjo išsakytas priesakas: „Neškit visa kaip tos bitelės į avilį, ir kai bus laisva Lietuva, tą avilį nuvežkite į Lietuvą.“

Geras šachmatininkas buvo Algimantas Nasvytis iš Klivlendo, jis tuo pereinamuoju prizą – bitauli – pakaitomis vis dalydavosi su kitais tur-

Biotechnologijos institutas

skelbia priėmimą į biochemijos mokslo krypties dieninę doktorantūrą. Stojantieji turi pateikti: prašymą, gyvenimo aprašymą, magistro kvalifikacinio laipsnio ir jo priedų kopijas, dviejų mokslininkų rekomendacijas, paskelbtų mokslo darbų sąrašą ir jų kopijas ar doktorantūros krypties mokslinį referatą.

Dokumentai priimami iki š. m. liepos 20 d. adresu: V. A. Graičiūno g. 8, 414 kab., LT-02241 Vilnius. Smulkesnė informacija dėl dokumentų priėmimo pateikiama instituto tinklalapyje www.ibt.lt arba telefonu (8-5) 260 2109, 260 2103. Konkursas vyks rugsėjo mėnesį.

Direktorius

nyrų laimėtojai. Nors Lietuva jau seniai tapo laisva, kol kas prizas į jam Tėvynėje priklausančią vietą dar negrįžo. I. Končiaus priesakas laukia išpildymo.

Visa tai buvo jo paties išgyventa

Taigi tuo metu, kai kiti panašaus likimo jo bendrai Amerikoje užsiiminėjo politika, partine veikla ar kitais saviraiškos būdais, pailsęs nuo drožybos I. Končius rašė apie žemaičius: jų gyvenimo būdą, papročius, ipročius, tradicijas ir kasdienius dalykus, kurie besikeičiančio gyvenimo sąlygomis XX a. sparčiai traukėsi į nesugrąžinamą praeitį. I. Končiaus atmintyje daug tų senojo ir jo laikų kaimo vertybių dar buvo gyvos, reikėjo jas užfiksuoti ir taip sustabdyti bėgantį laiką. Tikėjo, kad nufotografavus, užregistravus, išsklojus ant balto popieriaus lapo, tam paveldui galima suteikti bent šiokiu tokio tvarumo. Bent jau idealiu lygmeniu.

Iš prigimties I. Končius buvo atsidaugęs etnologas. Ar daug kas iš mūsų galėtų apibūdinti kad ir santykius tarp pono ir bajoro, apskritai, kuo vienas skiriasi nuo kito? I. Končiui tai nebuvo vien atsietą knygine abstrakcija, bet jo paties daug kas buvo spėta pamatyti, išgyventi ir išjausti. Visa tai su laiku virs *Žemaičio šnekomis*, – tą knygą I. Končius parašė ir išleido gyvendamas JAV. Labai vaizdingai parašė. Kai dabartiniai Purvaičių kaimo gyventojai I. Končiaus knygą skaitydami atranda ir dabar tą patį tekantį upelį ar pakalnėn bėgantį kelalį, tai patiria atradimo džiaugsmą, kartu stebėdamiesi profesorius nepaprasta atmintimi ir pastabumu. „Vajėzus Marija, juk ir dabar yra tas upelis ir tas kelalis! Viskas tas pats,“ – tebesi Purvaičiuose skaitydami profesorius knygą.

Trejos devynerios

Kad jau prakalbam apie Igno Končiaus *Bitaulį*, Amerikos lietuviams šachmatininkams sukurtą prizą, tai būtina turime prisiminti ir is-

toriiją su *Trejomis devyneriomis*.

Končių namuose, kaip prisimena sūnus Algirdas, alkoholinių gėrimų paprastai nebūdavo, tačiau buvo didelis meškos pavidalo butelis su *Trejomis devyneriomis*. Palangoje gyveno vaistininikas Bertingas, vokiečių, kuris pagal tą 27 žolelių receptą iš senos farmakopėjos darydavo mišinį. Jų buvo galima nusipirkti vaistinėje – paprasto karto pakelyje. I. Končius šį vaistą vartodavo: jei kuriam vaikui gerklė suskaudavo ar kokia kita negalia užklupdavo, tai šaukštelį *Trejų devynerių* įpildavo į karštą pieną ar šiaip duodavo išgerti. Taip pat vaišindavo ir svečius. Palangoje vaišindavo rašytoją Augustiną Gričių, kai šis ateidavo sumokėti nuomos, mat gyveno pirmajame Končių namo aukšte. A. Gričius atnešdavo pinigų, o I. Končius ta proga atidarydavo „mešką“. Algirdo Končiaus sūnūs Gintaras ir Andrius nori, kad susigrąžintuose senelių ir prosenių Purvaičiuose niekada nepritrūktų *Trejų devynerių*... Bet kodėl – visa istorija dar priešakyje.

Pokariu Palangoje ant tilto Algirdas Končius sutiko seną Palangos gyventoją, palangiškiams gerai pažįstamą Osetrovą. Jis buvo rusas, Pirmojo pasaulinio karo dalyvis, taip ir užsilikęs Palangoje. Žmogelis per dienas meškeriodavo ant Palangos tilto – tokį vietos gyventojai jį ir prisimena. Tai štai A. Končiaus sutiktasis Osetrovas gerai pažinojęs jo tėvą profesorių I. Končių, kuris neužkalbinęs žmogaus pro šalį nepraeidavo. Osetrovas ir sako: „Dar turiu profesoriumi iš 1921 metų pakelį *Trejų devynerių*.“ Ir įdavė Algirdui Končiui tą pakelį su *Trejų devynerių* žolelėmis. Šis nusiuntė tėvui į Ameriką, žinodamas, kiek daug jam šios žolelės reikia, kiek daug primins.

Praėjus kuriam laikui, Algirdas iš tėvo gauna siuntinuką, į kurį įdėtas tas pats *Trejų devynerių* pakelis. Tėvas rašo: „Iš savo krašto, vaike, nieko negalima vežti, reikia į savo kraštą...“ Tokią pamoką davė – visam gyvenimui. Labai būdinga Ignui Končiui.

Vėliau to pakelio turinį Algirdas Končius su chemijos profesoriumi Kaziu Daukšu praskiedė ir, po truputį

ragaudami, prisimindavo profesorių, kuris jiems abiem jau nebegalėjo sudaryti kompanijos.

Sugrįžo amžinam poilsiui

Amžinojo poilsio prof. Ignas Končius atgulė 1975 m. vasario 19 d. Putname, JAV. Jo pelenai buvo palaidoti Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse Čikagoje. I. Končiaus atžvilgiu tai buvo dar vienas nesusipratimas, šį kartą jo biografijos paskutinio taško – būti palaidotam toli nuo Tėvynės, Amerikoje, kuri jam taip ir liko svetima.

Ir vis dėlto tai nebuvo paskutinis šio žmogaus biografijos taškas. Sūnaus Algirdo Končiaus pastangomis tam tikras teisingumas buvo įvykdytas 1996 m., kai urnos su tėvo ir jo sūnų Vytauto ir Liudo pelenais buvo atskraidintos į Lietuvą – jau laisvą, nepriklausomą valstybę, ir perlaidotos Vilniaus Rasų kapinėse šalia žmonos ir motinos Marijos Kentraitės-Končienės, kuri čia ilsisi nuo 1946 metų.

Taigi praėjus pusei šimto metų kapas Rasų kapinėse tarsi vėl suvedė vyrą ir žmoną, Algirdo Končiaus tėvus. Bent šioji tokia kompensacija, primenant I. Končiaus Amerikoje sukurtą skulptūrinę kompoziciją *Šeimos likimas*. Du atskirti kryžiai bent simboliškai vėl prisilietė vienas kito.

Kaip matome, didis Žemaitijos mylėtojas bent simboliškai pelenų sauja atgulė Aukštaitijos žemės smėlio kalnelyje. Pasak Algirdo Končiaus, kitaip ir negalėjo būti, nes šitai aukštesnių likimo jėgų buvo nulemta dar 1946 m., kai mirė Marija Končienė. Sunku pasakyti, ar Ignas Končius tada galėjo įtarti, kad žmonos paminklas po pusės šimto metų taps ir jo paminklu. Akmens paminklas, kurį sukūrė skulptorius Bronius Pundzius, nuo šiol

Algirdas Končius prie tėvo darbo kopytėlės Purvaičiuose, Plungės r., 2001 m.

žymi ir profesorius Igno Končiaus perlaidojimo Tėvynėje vieta.

Baigėsi didžiosios žemaičio Igno Končiaus Odisėjos, žinoma, jei turėsime pakankamai vaizduotės ir ši daugiau simbolinį perlaidojimą suvoksime kaip dar vieną prieš du dešimtmečius mirusio žmogaus biografijos tašką – jau išties paskutinį.

Tėvo priesakai įvykdyti

Pabaigoje dar šiek tiek apie dr. Algirdą Končių, be kurio ir šio rašinio nebūtų. Kaip nebūtų ir daug ko kito. Juk tai A. Končius pasirūpino pakartotinai 1996 m. Lietuvoje išleisti tėvo Igno Končiaus JAV parašytas ir Londone 1961 m. išspausdintas *Žemaičio šnekas*, o 2001 m. ir kitą kny-

gą – *Mano eitasis kelias*. 2006 m. Lietuvos nacionalinis muziejus parengė ir išleido antrąją šios knygos dalį. Žemaičių dailės muziejui Plungėje A. Končius padovanojo apie 3 tūkst. vietnetų prof. Igno Končiaus ir savo išaugotų dokumentų, rankraščių, dienoraščių, knygų, žurnalų, straipsnių kopijų, laiškų, albumų, nuotraukų, medžio drožinių, asmeninių daiktų. Keistas likimo įnoris: Žemaičių dailės muziejus išikūrė ir veikia tuose pačiuose kunigaikščių Oginskių rūmuose, kur veikė gimnazija, į kurią 1923–1924 m. Plungės visuomenės veikėjai primygtinai kvietė atvykti dirbti I. Končių. Moksliniai ir visuomeniniai interesai jam sutrukdė pasinaudoti šiuo kvietimu. Dabar muziejuje I. Končiaus fondas yra šalia tokių Plungės krašte gimusių ar gyvenusių asmenybių kaip Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, istorikas Zenonas Ivinskis ir kitų.

Galima sakyti, kad visą paskutinį dešimtmetį sūnus skyrė savo tėvo prašymams

gyvendinti ir jo darbams populiarinti. Iš visų prašymų trys buvo svarbiausi: išleisti I. Končiaus parašytus Červenės prisiminimus, pristatyti Savitarpinės pagalbos veiklą ir parvežti į Lietuvą tėvo palaikus. I. Končiaus atsiminimų knygėle *Kelionė į Červenę ir atgal*, išspausdinta 1993 m., Savitarpinės pagalbos veikla pristatyta I. Končiaus *Atsiminimuose*, kurie išspausdinti *Lietuvos istorijos metraštyje* (1998 m.), o urna su tėvo pelenais į Vilniaus Rasų kapines perkelta 1996 metais. Dar pridursime, kad A. Končius ir Vydūno fondo pirmininkas Vytautas Mikūnas pasirūpino įsteigti Igno Končiaus stipendiją geriausiaus Kauno technologijos universitete studijuojančiam fizikos studentui. Taigi tėvo prašymai sūnaus išpildyti su kaupu.

Atkelta iš 11 p.

Gamtai nestinga vaizduotės

Milijoną litų kainuoja laboratorijos įsigytas elektroninis skenuojantis mikroskopas, bet jis juk ir didina virš 500 tūkst. kartų. Mikroskopas mums atveria tarsi kitą pasaulį, kurio plika akimi nepamatysi. Į Rusiją per Lietuvą vežamuose citrusiniuose vaisiuose aptinkama Viduržemio margasparnė muselė elektroniniu mikroskopu buvo identifiukuota pagal morfologinius požymius. Daug kartų padidintos muselės „portretas“ išties išpūdingas ir galėtų sudominti šiuolaikinių filmų apie pabaisas kūrėjus. Gamtai nestinga vaizduotės.

Fitosanitarinių tyrimų laboratorijos vyriausiasis specialistas dr. Henrikas Ostrauskas dirba su vabzdžiais, tyrinėja įvairius augalų ligų sukėlėjus, tarp jų *Echinotrips americanus*, Viduržemio margasparnė, bet kone asmeniniu savo priešu vadina baltasparnį padarą – baltasparnį, platinantį 111 virusų. Jis išplitęs po visą pasaulį ir, ko gero, daugiausia sulaukiamas iš vabzdžių kaip kenkėjas įvairiose šalyse. Tai vabzdys, o jo lerva panaši į medūzą. Pats vabzdys nedidukas baltais sparneliais. Dr. Vaida Jogaitė PGR (polimerazinės grandininės reakcijos) metodu patvirtina augalų ligas sukeliančias bakterijas, virusus, grybus ir vabzdžius bei nematodus. Svarbiausia –

nustatyti ar tai karantininis ligos sukėlėjas.

Virusų medžioklėje

Laboratorijos vyriausioji specialistė Elena Jackevičienė neslėpė džiaugsmo tarp kitų svečių išvydusi Lietuvos mokslų akademijos narį korrespondentą prof. Mindaugą Strukčinską ir Botanikos instituto Fitovirusų laboratorijos vadovą habil. dr. Juozą Staniulį. Tai jos mokytojai. E. Jackevičienė juos pristato tokiais žodžiais: „Strukčinskas iš manęs padarė žmogų, o Staniulis – specialistę.“ Jiems jaučiasi labai dėkinga.

Ką Fitosanitarinių tyrimų laboratorijoje dirba E. Jackevičienė? Ji „medžioja“ virusus, jau trejus metus ieško bulvių kokybinių virusų – PVA, PVM, PVS, PVX, PVY ir bulvių lapų susisukimo viruso PLRV. Bulvių sėklininkystės ūkiams šie tyrimai yra labai reikalingi. Pirmais metais buvo ištirta tik 113 bulvių pavyzdžių, o rikiuotėn stojus Fitosanitarinių tyrimų laboratorijos naujam pastatui nuo 2006 m. lapkričio 21 d., kai buvo gauti pirmi rezultatai, iki 2007 m. kovo 7 d. atlikta 92 tūkst. analizų.

Bulvės tikrinamos jas nukasus, nuo 25 ha imama po 100 gumbų, kiekvienas gumbas tiriamas atskirai. Ieškoma 6 virusų, tad daromi 6 kiekvieno gumbo tyrimai. Analizė trunka dvi dienas.

Pirmais tyrimo metais buvo aptikta ypač smarkiai virusais užkrėstų bulvių sėklų, o dabar pažanga didžiulė.

Pasak E. Jackevičienės, šiuo metu užkrato virusais sumažėjo 20–30 kartų. Iš kai kurių ūkių gautuose bulvių gumbuose (100 mėginių) nerandama nė vieno iš 6 ieškomų virusų. Kai pir-

Augalų, aplinkos ir žmogaus sauga (3)

mais tyrimų metais iš Anykščių rajono buvo gauti dviejų rūšių bulvių mėginiai ir neaptikta nė vieno viruso, gerokai nustebo ir patys tyrėjai. Dabar tokių ūkių daugėja.

Beje, specialistai bulvių mėginius gauna tik sunumeruotus, taigi anoniškus, ir nežino, iš kokių konkrečių ūkių jie atvežti.

Su feministėmis nepasiginčysi

Teko pastebėti, kad botanikai ir augalų ligų tyrinėtojai nematodus, t. y. apvaliųjų kirmėles, tarp kurių yra nemažai augalų kenkėjų, vadina

nematodais, o retsykiais kitam išsprūsta ir *nematodės*. Tad kurią giminę reikėtų naudoti – vyriškąją ar moteriškąją? Juozas Staniulis šia proga prisiminė, kaip atsirado ši savotiška painiava. Buvo metas, kai vadinta *nematodėmis*. Dirbo Botanikos institute trys šaunios nematologės. Moterys pradėjo piktintis: kaip tik koks bjaurus padaras ar kenkėjas, tai būtina bus pavadintas moterišku vardu. Panašiai buvo su uraganais, kurie visi vadinti tik moteriškais vardais. Feministės pasiekė, kad uraganai būtų vadinami vyriškais vardais. Galimas dalykas, jų sėkmė paveikė ir Lietuvos nematologes. Jos „prisikasė“ iki kalbininkų ir pareiškė savo pretenzijas.

Kalbininkai tikriausiai būtų galėję ginčytis, nes graikiškai *nematoda* reiškia siūla, o kaip biologinis terminas reiškia kirmėlė. O lotyniškai pavadinimas – *nematoda* – yra moteriškos giminės. Bet karingosios biologės įrodė savo tiesą.

Geros bulvių augintojų perspektyvos

E. Morkevičius pastebi: kol sėklinės bulvės nebuvo tiriamos, tol ir patys ūkininkai beveik nekrepė dėmesio į tuos bulvių virusus. Kai tik pradėta tirti, daugelis įsitikino, kad gali patirti didelių nuostolių – geriau nerizikuoti. Laboratorija pirmą kartą ištyrė 2004 m. derlių ir rezultatai nenudžiugino. Tik trys veislės „tilpo“ į lei-

džiamą 10 proc. užsikrėtimo virusais skaičių. O šiemet, tiriant 2006 m. derlių, tik trys ar keturios veislės neatitiko reikalavimų. Taigi pažanga akivaizdi, nors yra kur stiebtis. Pagal europinius reikalavimus, jeigu ūkiui gauna aukštos reprodukcijos sėkla, tai ji turi būti apsaugota apsauginėmis zonomis ir kitomis priemonėmis. Mat jei gretimame lauke veisiasi amaras, tai net ir apdorojus tris minutes jis lieka gyvas, per tą laiką gali nuskristi į kitą lauką.

Nuo 2008 m. bulvės bus priskirtos prie ES remiamų augalų, o jų augintojai gaus tiesioginę išmoką, panašiai kaip grūdų ar rapsų augintojai. Šiai Vokietijos ir Prancūzijos iniciatyvai Europos Sąjungoje jau pritarta.

Ši nauja direktyva kyla iš to, kad bulvių auginimas vis dėlto yra pelningas verslas, o Europoje nėra žemių, kurios nebūtų užkrėtos cistas sudarančiais nematodais. Norint sėkmingai su užkratu kovoti, reikia papildomų tyrimų ir investicijų. Europos Sąjungoje susigriebta, kad bulvių augintojams reikia teikti paramą. 2006 m. bulvių kaina šoktelėjo net 82 proc., o Lietuvoje bulvės tapo pati pelningiausia augalininkystės kultūra: 1 ha, nukasus vidutiniškai 12 t bulvių, davė 6100 litų pelno. Tai 12 kartų daugiau negu cukrinių runkelių pelningumas. Nieko stebėtino, kad 2007 m. kai kurie ūkininkai jau spėjo padvigubinti bulvių sodinimo plotus.

FILOSOFIJA IR LIETUVOS INTEGRACIJA Į EUROPA

Doc. dr. Vytis VALATKA,
Mykolo Romerio universiteto
Strateginio valdymo fakulteto
Filosofijos katedra

Lietuva jau treji metai yra visateisė Europos Sąjungos narė. Tačiau įstoje į Europos Sąjungą, automatiškai netapome visaverčiais Europos piliečiais. Europinė integracija Lietuvoje vis dar tebevyksta: siekiame europietiškos kultūros, mokslo, ekonomikos, politikos, teisės saugos, europinės pilietinės visuomenės. Į šių tikslų realizavimą savąją dalį įneša valstybinės institucijos; kultūrinės, visuomeninės, politinės organizacijos; mokymo ir švietimo įstaigos; įvairių profesijų ir užsiėmimų žmonės.

Ar filosofija ir jos dėstyimas gali prisidėti prie Lietuvos europinės integracijos? Nes mūsų vis dar gajus mitas, kad filosofai tesugeba užsiimti vien tuščiu filosofavimu, neturiniu nieko bendra su realiu pasauliu ir gyvenimu, įmantria žodžių ekvilibristika, neteikiančia jokios praktinės naudos. Šį mitą paneigia Mykolo Romerio universiteto Filosofijos katedros mokslininkai. Pateikdami studentams aktualų, modernų, solidų, europinius standartus atitinkantį dėstomąjį turinį, jie svariai prisideda prie Lietuvos europinės integracijos.

Mykolo Romerio universiteto Filosofijos katedroje dėstoma Vakarų, arba europinė, filosofija. Kitaip sakant, dėstomas mokslas, kuris, gimęs 7 a. pr. Kr. antikinėje Graikijoje, ilgą laiką dominavo europinėje mokslų hierarchijoje. Filosofija buvo vadinama mokslų mokslu, gyvenimo išminties mokytoja. Žymusis graikų filosofas Platonas netgi buvo įsitikinęs, kad būtent filosofai, pažįstantys visų daiktų esmę, privalo valdyti valstybę. Šiandien filosofija – solidus, garbingas humanitarinis mokslas, tiriantis pačias įvairiausias realybės sritis: mus supantį išorinį ir vidinį – protinį, dorovinį, vertybinį, kalbinį – pasaulį, socialinę ir politinę tikrovę. Kiekvieną tiriamą sritį atitinka atskira filosofijos šaka ar disciplina.

Visas filosofines disciplinas galima skirstyti į klasiškas ir modernias. Klasiškos disciplinos – tai logika (taisyklingo samprotavimo teorija), ontologija (būties teorija), kosmologija (gamtos filosofija), etika (gėrio ir moralės teorija), estetika (grožio ir meno teorija), gnoseologija (pažinimo teorija), politinė filosofija, teisės filosofija ir t. t. Šios disciplinos priklauso filosofijai nuo pat jos atsiradimo.

Tačiau filosofija neapsiriboja vien klasiška. Ji puikiai suvokia, kad pasaulis, žmogus ir visuomenė nuolat keičiasi, kad mes gyvename ne šeštame ar septynioliktame, o būtent XXI amžiuje. Taigi filosofija neturi teisės išleisti iš akių šiuolaikinio pasaulio realybės. Todėl laikas nuo laiko atsiranda naujos filosofinės šakos, tiriančios būtent šiuolaikinio pasaulio reiškinius ir jų kaitą. Jos vadinamos moderniomis filosofinėmis disciplinomis. Šios disciplinos, iš kurių pirmosios pradėtos kurti dar XIX a. pab., iki šiol sėkmingai vystomos.

Viena reikšmingiausių modernių filosofinių disciplinų yra socialinė filosofija. Čia analizuojama šiuolaikinė visuomenė, ją sudarančių individų ir grupių tarpusavio sąveika, tiriami įvairūs toje

Mykolo Romerio universiteto Filosofijos katedros dėstytojai: doc. Virginija Jakimenko, prof. Jūratė Morkūnienė, doc. Vytis Valatka, katedros vedėjas prof. Bronislovas Kuzmickas

visuomenėje vykstantys procesai – nuasmeninimas, susvetimėjimas, globalizacija, siūlomi tam tikri socialinio elgesio modeliai. Šiuolaikinė socialinė filosofija daug dėmesio skiria ir pilietinei visuomenei – atviram, laisvam, demokratiškam, atsakingam, solidariam, tolerantiškam, išsilavinusiam, aktyviam ir kūrybingam visuomenės tipui, tam tikram europinės visuomenės idealui. Tiriamos šios visuomenės susiformavimo prielaidos, jai kylančios grėsmės, priemonės, būtinos ją išlaikyti ir stiprinti. Ši socialinės filosofijos tyrimo sritis ypatingai aktuali Lietuvai. Juk Lietuvoje dar neturime pilietinės visuomenės – ją dar tik bendromis jėgomis kuriame.

Kita svarbi moderniosios filosofijos disciplina – žmogaus teisių filosofija. Ji formuluoja filosofinius, etinius ir vertybinius žmogaus teisių pagrindus, pabrėžia nelygstamą žmogaus asmens vertę ir neliečiamybę. Viena naujausių moderniosios filosofijos šakų yra bioetika. Tai disciplina, pateikianti filosofinę, etinę ir vertybinę gyvybės fenomeno interpretaciją bei pastarosios šviesoje nagrinėjanti tokius skaudžius klausimus kaip abortai, eutanazija ir pan. Modernioje filosofijoje svarbią vietą užima ir verslo etika. Ši disciplina iškelia moralą verslo idealą, kurio principai – racionalumas, teisingumas, dalykinis supratimas, sąžiningumas, padarumas, sutarčių laikymasis, pareiškimas, atsakomybė, pagarba įstatymams. Šie principai – tai tam tikri modernaus europinio verslo standartai.

Moderniajai filosofijai taip pat priklauso socialinių tyrimų metodologija (pateikia esminius socialinių mokslų metodus ir atskleidžia šių mokslų savitumą), humanitarinių mokslų metodologija, kalbos filosofija, profesinė etika, etika valstybės tarnyboje ir dar daug kitų disciplinų. Atskiro paminėjimo nusipelnė krikščioniškoji filosofinė antropologija. Ši disciplina susitelkia ties pačia Europos krikščioniškosios kultūros šerdimi – krikščioniškąja žmogaus būties samprata.

Taigi filosofijoje savo vietą atranda ir klasiškos, ir moderniosios disciplinos. Nemaža jų dalis dėstoma ir mūsų katedroje. Iš klasiškinų disciplinų – logika, etika ir meno filosofija. Visgi didžiausias dėmesys skiriamas moderniosioms disciplinoms. Tokį pasirinkimą sąlygoja bendroji mūsų universiteto nuostata – suteikti studentui tikrų žinių apie šiuolaikinio pasaulio procesus ir reiškinius, padėti užimti deramą vietą šiame pasaulyje. Iš modernių filosofinių disciplinų dėstoma šiuolaikinė socialinė filosofija, socialinių tyrimų metodologija, krikščioniškoji filosofinė antropologija, žmogaus teisių filosofija, verslo etika, profesinė etika ir etika valstybės tarnyboje. Galiausiai, mūsų katedroje dėstomas ir bendrasis filosofijos kursas. Jis supažindina su esminėmis Vakarų filosofijos sąvokomis ir problemomis, glaudžiai pristato pagrindinius šios filosofijos istorijos įvykius ir personalijas.

Taigi mūsų katedroje dėstomos klasiškos ir modernios Vakarų filosofijos disciplinos. O Vakarų filosofija iš esmės yra europinė filosofija. Tiesa, Vakarų filosofijos istorijoje rasim nemažai personalijų, nepriklausančių Europos kontinentui. Tačiau visa vakarietiškoji filosofija plėtojama europinės filosofinės minties rėmuose. Tad studentams dėstydami Vakarų filosofijos disciplinas, supažindiname juos su tūkstantmetę europine filosofine išmintimi, kuri pradėta vystyti dar antikinėje Graikijoje, sėkmingai plėtojama ir mūsų dienomis. **Mūsų katedros misija – tai europinės filosofinės išminties skleidimas, arba europinės filosofinės studentų integracija.**

Visos dėstomos filosofinės disciplinos savitai atlieka šią integraciją. Štai logika, pateikdama europinius samprotavimo, įrodymo ir argumentacijos, sąvokų apibrėžimo ir skirstymo standartus, įveda studentus į europinio mąstymo ir pažintinės veiklos kultūrą, ugdo europinės argumentacijos įgūdžius. Logikos mokslas taip pat padeda atskleisti kai kurių Lietuvos Respublikos įstatymų loginius netikslumus, jų neatitikimą europiniams standartams,

nurodo efektyvius būdus minėtiems netikslumams taisyti. Tuo logika svariai prisideda prie studentų europinės teisinės integracijos. Etika, supažindindama studentus tiek su europine krikščioniškąja, tiek su europine pasaulietine – humanistine moralės sistema, vykdo europinę dorovinę studentų integraciją. Estetika, pristatydama klasiškus, modernius ir postmodernius grožio ir meno kanonus, integruoja studentus į europinę grožio pajautą ir suvokimą. Socialinė filosofija, siūlydama europinius socialaus elgesio standartus ir iškeldama pilietinės visuomenės idealą, atlieka europinę socialinę, pilietinę integraciją. Žmogaus teisių filosofija, pateikdama filosofinius, etinius, vertybinius žmogaus teisių pagrindus, pabrėždama nelygstamą žmogaus asmens vertę ir neliečiamybę, integruoja studentus į europinį vertės ir vertybės supratimą. Verslo etika, iškeldama europinį moralą verslo idealą, moko studentus europinio verslumo. Panašiai socialinių mokslų metodologija atlieka pažintinę – metodologinę, o profesinė etika ir etika valstybės tarnyboje – profesinę, socialinę europinę integraciją. Nuo europinės integracijos nenuolatsta ir krikščioniškoji filosofinė antropologija. Juk ji tiria patį krikščioniškosios kultūros pagrindą – krikščioniškąją žmogaus būties sampratą. O Europos kultūra iš esmės yra krikščioniška. Tiesa, ES Konstitucijoje nekalbama apie krikščioniškąją Europos kultūros pobūdį. Tačiau krikščioniškosios kultūros pobūdį yra akivaizdai ir nekeičiamai. Tad krikščioniškoji filosofinė antropologija, atvesdama studentus prie pačių europinės kultūros pamatų, vykdo jų europinę kultūrinę integraciją.

Taigi visos mūsų katedroje dėstomos filosofinės disciplinos prisideda prie Lietuvos studentijos europinės integracijos. Bet mes neapsiribojame vien filosofinėmis disciplinomis. Mūsų katedroje taip pat dėstomi mokslai, nepriklausantys filosofijai, bet glaudžiai su ja susiję.

Iš šių mokslų pirmiausiai paminėtina religijotyra. Jos paskaitose

pristatomi šiuolaikiniai religijų tyrimo metodai, nagrinėjamas pats religijos reiškinys, atliekama lyginamoji pagrindinių pasaulio religijų analizė. Religijotyros paskaitos taip pat akcentuoja vieną esminių europinės visuomenės principų – religinę toleranciją, propaguoja taikų skirtingų religijų dialogą ir sambūvį, ugdo kritišką požiūrį į religinį fundamentalizmą. Šiose paskaitose pristatomi nauji religiniai judėjimai, kalbama apie kai kurių kultūrų galimą destruktivų poveikį visuomenei.

Mūsų katedroje taip pat dėstoma civilizacijų istorija ir globalizacija. Šio dalyko paskaitos pristato pagrindines žmonijos civilizacijas, kultūras, nagrinėja jų panašumus ir skirtumus, tarpusavio sąveiką, susiformavimo ir išnykimo priežastis, aiškina, kokius dalykus viena civilizacija perima iš kitos. Ugdomas vienas esminių europinės visuomenės principų – kultūrinė tolerancija, propaguojamas taikus skirtingų kultūrų dialogas ir sambūvis. Plačiai aptariama šiuolaikinė civilizacija ir joje vykstantys procesai. Daug dėmesio skiriama globalizacijos procesui. Nagrinėjamos šio proceso priežastys ir galimos pasekmės, teigiamos ir neigiamos pusės, santykis su atskirų žemynų, regionų, valstybių ir tautų kultūromis. Globalizacijos kontekste analizuojama ir Europos kultūra. Pristatomi ašiniai šios kultūros bruožai ir joms kylančios grėsmės, akcentuojama būtinybė išsaugoti europietiškoji kultūrinę identitetą.

Civilizacijų istorijos paskaitas puikiai papildo Lietuvos kultūros istorijos kursas. Jis supažindina su Lietuvos kultūros raida, atskleidžia esmines šios kultūros ypatybes. Akcentuojamas europinis lietuviškosios kultūros pobūdis, pabrėžiama, kad jau nuo Mindaugo krikšto Lietuva pradėjo integruotis į Europos kultūrinę ir vertybinę erdvę. Taip pat nurodomos Lietuvos europiniam tapatumui kylančios grėsmės, pabrėžiama būtinybė neprarasti šio tapatumo globalizacijos eigoje.

Visos šios disciplinos vienu ar kitu būdu vykdo europinę integraciją. Štai civilizacijų istorijos ir globalizacijos kursas, iškeldamas europinį kultūrinės tolerancijos principą, pabrėždamas pamatinius Europos kultūros bruožus ir būtinybę juos išlaikyti globalizacijos procese, integruoja studentus į europinę kultūrą. Lietuvos kultūros istorija, akcentuodama europinį Lietuvos tapatumą ir ragindama jį išsaugoti bei puoselėti, taip pat prisideda prie europinės kultūrinės integracijos. Galiausiai, religijotyra, propaguodama religinę toleranciją, ugdydama kritinį požiūrį į religinį fundamentalizmą ir įspėdama apie destruktivų kai kurių kultūrų poveikį visuomenei, pateikia studentams europinį religijos supratimą.

Taigi visos Mykolo Romerio universiteto Filosofijos katedroje dėstomos disciplinos – filosofinės ir nefilosofinės – savais keliais veda studentus į tūkstantmetę europinę išmintį. O be šios išminties negalima pilnavertę europinę Lietuvos integraciją. Juk pradžioje turi būti europinis mąstymas, jausena, vertybės. Ir tik tada gali atsirasti europietiška kultūra, mokslas, teisės sauga, ekonomika, politika, europietiška pilietinė visuomenė.

VATIKANUI APŠVIESTI BUS NAUDOJAMA SAULĖS ENERGIJA

Vatikano Pauliaus VI salės stogas, kuris bus pakeistas nauju, aprūpintu saulės elementais

Benediktas XVI taps pirmuoju pontifiku, kurio popiežiavimo metu

bus naudojama saulės energija Vatikano apšviesti. Jau kitais metais Šventojo Petro bazilikos Pauliaus VI audienčių salės stogas bus pakeistas nauju, kuris iš saulės energijos sugebės generuoti elektros energiją. 4800 stogo dangos skydų bus pakeisti saulės elementais. Šis projektas Vatikano kaimui kainuos 2,5 mln. eurų.

Pagal vyriausiojo Vatikano inžinieriaus Piero Carlo Cuscianna'os skaičiavimus, nauja-

sis stogas pagamins tiek elektros energijos, kad jos užteks ne tik salei apšviesti, bet ir šildyti, taip pat jos kondicionavimo sistemų darbui. Kai salė bus nenaudojama, sukuriama energija pateks į bendrą Vatikano aprūpinimo elektros energija sistemą ir bus panaudota kitoms reikmėms.

Pauliaus VI audienčių salė buvo atidaryta 1971 m. Šioje pagrindinėje Vatikano salėje, kurioje popiežius susitinka su maldininkais blogu oru, gali tilpti 10 tūkst. piligrimų.

Tokia Vatikano iniciatyva turėtų paskatinti italus aktyviau naudoti atsinaujinančius energijos šaltinius, nes šioje šalyje jie kol kas nėra labai populiarūs.

The Guardian

IŠSKIRTI VEIKSMINGI ANTIKŪNAI PRIEŠ PAUKŠČIŲ GRIPĄ

Tarptautinei tyrinėtojų grupei pavyko išskirti antikūnus, kurie gali žmogaus organizmą veiksmingai apsaugoti nuo paukščių gripo. Šis atradimas gali atverti kelią naujoms gydymo metodams, kurie galės papildyti vakcinas, jei kiltų paukščių gripo epidemija. Mokslininkai tikisi, kad bandymai su žmonėmis duos teigiamų rezultatų.

Turimais duomenimis nuo 2003 m. iki šiandienos mirtinas paukščių gripo viruso potipis H5N1 visame pasaulyje nusinešė daugiau kaip 180 žmonių gyvybes. Kai kurios šalys jau apsirūpino gausiomis vakcinomis, nors niekas nežino, kiek jos bus veiksmingos, jei staiga kiltų ši pavojinga epidemija.

Reikalas tas, kad kol kas neaišku, kokia būtent paukščių gripo viruso atmaina gali taip mutuoti, kad būtų įmanoma žmogui užsikrėsti nuo kito žmogaus.

Mokslininkų grupė, vienu metu dirbanti Šveicarijoje (Biomedicinos

tyrimų institute), Vietname ir JAV, paskelbė, kad jai pasisekė išskirti antikūnus, kurie gali veiksmingai apsaugoti nuo kelių pavojingų paukščių gripo potipių. Mokslininkai antikūnus išskyrė iš tų žmonių organizmo, kurie Vietname susirgo paukščių gripu, bet pasveiko.

Anot Biomedicinos tyrimų instituto (Šveicarija) profesoriaus Antonio Lanzavecchia, šių preparatų veiksmingumas jau įrodytas laboratorijos sąlygomis – vakcina patikimai saugojo peles nuo pavojingojo viruso. Profesorius neabejoja, kad vakciną bus galima naudoti ir žmonėms. „Galima sakyti, kad pasinaudojome užsikrėtusio šia infekcija ir pasveikusio žmogaus imu-

Mokslininkai tikisi, kad greitai galėsime nesibaiminti paukščių gripo epidemijos

ninės sistemos reakcijomis. Būtent šių reakcijų rezultatas – antikūnai, gebantys neutralizuoti virusą, – aiškino prof. A. Lanzavecchia. – Naudodamiesi šiuo metodu galime išskirti ląsteles, kurios gamina minėtus antigenus. Vadinasi, dabar juos galime gaminti laboratorijos sąlygomis. Neabejoju, kad ilgainiui šie antigenai bus gaminami labai dideliais kiekiais ir naudojami žmonėms gydyti.“

Šie antikūnai – gelbėtojai, gali būti naudojami profilaktikai stengiantis apsaugoti žmones, kurie epidemijos metu būtų kovojančiųjų su virusu avangarde, pavyzdžiui, gydytojus ir medicinos seseris.

BBC

PURVO VULKANAI – MĮSLINGAS GAMTOS REIŠKINYS

Purvo vulkanai – gana įdomus ir mįslingas gamtos reiškinys. Jų yra 26 pasaulio šalyse. Dažniausiai išsiveržia Kolumbijoje, Italijoje, Rumunijoje, Rusijoje, Ukrainoje, Irane, Pakistane, Malaizijoje. Iš 800 purvo vulkanų, žinomų mūsų planetoje, apie 350 yra Azerbaidžane. Pagal purvo vulkanų skaičių, jų įvairovę, aktyvumą pasaulyje nėra kitos šalies, prilygstančios Azerbaidžanui. Dauguma jų šioje šalyje yra aktyvūs. Kasmet Azerbaidžane įvyksta vidutiniškai trys keturi purvo vulkanų išsiveržimai. Kai kurių iš jų aukštis siekia 400 m ir daugiau. Šioje šalyje taip pat gausu užgesusių, snaudžiančių ir povandeninių vulkanų. Todėl neatsitiktinai Azerbaidžanas yra vadinamas ugnies šalimi.

Purvo vulkanai yra panašūs į lavos vulkanus, nes išsiveržia galingai, su didelėmis liepsnomis. Jie išskiria į paviršių milijonus kubinių metrų angliavandenilio dujų ir tonas purvo. Dujų skverbimasis yra fenomenas, keliantis didžiulį mokslininkų susidomėjimą. Purvo vulkanai taip pat susiję ir su naftos telkiniais. Jie duoda tam tikrus ženklus apie naftos ir

Purvo vulkanai – dar nepakankamai ištyrinėtas gamtos kūrinys

dujų atsargas, esančias po žeme ar jūroje.

Purvo vulkanizmas – gana svarbi geologijos mokslo tyrinėjimų kryptis. Vulkanai yra didžiulės pažintinės informacijos apie žemės gelmes sklaidėjai. Jų tyrinėjimas padeda išsiaiškinti gelmių struktūrą, jose vykstančius geocheminius procesus, geologinę žemės sandarą. Purvo vulkanizmas glaudžiai susijęs su seismineis procesais – žemės drebėjimais. Šių seisminių procesų išvakarėse

vulkanas tampa aktyvus, o kai kurie komponentai skysčių (dujų, vandens) pavidalu gausiai išsiveržia. Dujose yra nemažai metano, anglies dioksido ir azoto, vandenyse – boro, chloridų, sulfatų.

Purvo vulkanai – ne tik naftos ir dujų „palydovai“. Vulkaninis purvas taip pat turi daug vertingų mikroelementų: boro, mangano, ličio, bromo, jodo. Būtent dėl to vulkaninis purvas naudojamas medicinoje gydant odos, virškinamojo trakto, širdies ir kraujagyslių sistemos ligas, urologinius, ginekologinius susirgimus, taip pat kosmetologijoje. Be to, purvo vulkanų lava plačiai naudojama statyboje kaip aukščiausios rūšies medžiaga keramzito, cemento, plytų gamybai.

Užsienio mokslininkai ir specialistai, atvykstantys į Azerbaidžaną atlikti mokslinių tyrinėjimų, būtinai domisi ir lanko šalies purvo vulkanus. Pasak vieno iš jų, Azerbaidžano teritorija – tai „gamtos laboratorija“ užsieniečiams.

*Azerbaijan Academy of Sciences
Geology Institute*

Šis neįprastas dangoraižis pagyvintų Dubajaus panoramą

DUBAJUJE BUS PASTATYTAS „ŠOKANTIS“ DANGORAIŽIS

Šiuolaikinis Dubajus (Jungtinių Arabų Emyratų sostinė) – miestas, kuriame gabus architektas tikrai gali parodyti, ko yra vertas. Dabar ten vyksta milžiniškos statybos. Geriausi pasaulio architektai varžosi, kas pastatys didžiausią ir originaliausią dangoraižį.

Architektas Davidas Fisheris suprojektavo didžiulį dangoraižį, kuriame turėtų atsirasti vietos viešbučiams, biurams ir butams. Šio dangoraižio ypatybė – visi 68 pastato aukštai sukiosis 360 laipsnių kampu

nepriklausomai vienas nuo kito. Tam bus naudojama vėjo energija. Nėgana to, pagal projektą dangoraižis kaups vėjo energijos sukuriama elektrą, ir jos turėtų būti 10 kartų daugiau, negu reikia pačiam dangoraižiui.

D. Fisheris, komentuodamas savo dangoraižio koncepciją, sakė: „Šis pastatas bus panašus į šokėją, kuri nė akimirksniu nesustodama šoka pilvo šoki. Kurdamas dangoraižį norėjau jam suteikti ketvirtąjį matmenį, kuris neturi formos.“ Savo kūrinių architektas pavadino *Da Vinčio bokštu*. Jis tikina, kad nuolat judančios pastato dalys dangoraižiui suteiks išskirtinį unikalumą. Švelniai besisukantys aukštai (vienas apsisukimas per 90 min.) nuolat keis dangoraižio pavidalą.

Šio dangoraižio sumanytojo nuomone, tai yra visiškai nauja architektūros kryptis – dinaminė architektūra. Jis teigia: „Mūsų nuolat sparčiai kintančiame pasaulyje pastatai kinta labai lėtai. Iš esmės jie mažai kuo skiriasi nuo prieš 3 tūkst. m. pr. Kr. statytų Egipto piramidžių. Todėl mes įpratome į pastatus žvelgti kaip į stabilius, o tai neteisinga, nes viskas aplink mus juda.“

Pagal architekto sumanymą, atskiri aukštai judės klausydami žmogaus balso komandų – „į kairę“, „į dešinę“. Be to, aukštai galės sukintis skirtingais greičiais. Kiekvienas aukštas suksis visiškai savarankiškai, nejudrus liks tik ašinis pagrindas.

Šio išpūdingo dangoraižio pamatus planuojama pradėti statyti jau šių metų pabaigoje. Dangoraižio statybos turėtų trukti dvejus metus.

www.dynamicarchitecture.net

KARVĖS DUOS NERIEBŲ PIENĄ?

Galbūt ateityje geriant pieną nereikės rūpintis dėl jo riebumo

Naujosios Zelandijos biotechnologijos bendrovės *ViaLactia* specialistai, ištyrę 4 mln. karvių pieną, padarė atradimą – natūraliai nuriebinatą pieną duoda kai kurios karvės, kurioms būdingas tam tikras genas. Šis atradimas, kaip praneša žurnalas *Chemistry & Industry*, gali padėti išvesti karvių veisles, kurios duos neriebų pieną.

Galbūt „sveikosios“ karvių kartos pirmtakė bus karvė Mardžė, kuri atkreipė į save dėmesį per bendrovės *ViaLactia* vykdytą 4 mln. Naujosios Zelandijos karvių pieno patikrinimą. Mardžės ir jos dukters piene mokslininkai aptiko mažiau sočiųjų riebiųjų rūgščių ir gerokai daugiau polinesočiųjų bei mononesočiųjų riebiųjų rūgščių, kurios yra naudingos sveikatai. Polinesočiųjų ir mononesočiųjų riebiųjų rūgščių paprastai yra augaliniuose aliejuose.

Tai labai svarbus atradimas, galbūt padėsiantis įprastomis sąlygomis, be jokių papildomų pastangų, gauti daug kokybiškesnį pieną, kuriame bus mažai riebios grietinės. Vienas iš tokio natūraliai nuriebinato pieno privalumų – iš jo pagamintas sviestas lengviau teptųsi ant duonos.

Neriebūs pieno produktai pasaulyje pastaraisiais metais tampa vis populiareni. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje tik ketvirtis visų nuperkamų pieno produktų yra įprasto riebumo. Kiti prekybos centruose perkami pieno produktai yra arba neriebūs, arba pusriebiai.

Didelis sočiųjų riebiųjų rūgščių kiekis, kurį paprastai gauname valgydami daugelį riebių gyvulinės kilmės produktų (riebią mėsą, taukus, lašinius, sviestą, kiaušinius), didina riziką susirgti širdies ir kraujagyslių sistemos ligomis, taip pat didėja insulto rizika, auga cholesterolio kiekis. Sergantiejiems cukralige, vengiant koronarinių širdies sutrikimų taip pat reikėtų mažinti sočiųjų riebiųjų rūgščių vartojimą gerokai per daug.

Tačiau pieno pramonės atstovai pabrėžia, kad pienas – neatsiejama subalansuotos dietos dalis, nedaranti organizmui nė menkiausios žalos.

BBC

Artūras Hermanas: „Svarbu nuolat gausinti lietuvių ir vokiečių istorinio patyrimo aruodą“ (5)

Pabaiga, pradžia Nr. 8

Baigiame pokalbį su Mažosios Lietuvos kultūros istoriku Artūru Hermanu (Arthur Hermann), dirbančiu Heidelbergo universiteto Teologijos fakulteto bibliotekoje ir tvarkančiu Lietuvių kultūros instituto (*Litauisches Kulturinstitut*) biblioteką Hiutenfelde (Hüttenfelde). Leidžia (kartu su Annemarie Lepa) metraštį *Annaberger Annalen*, kuriame nagrinėjami lietuvių ir vokiečių santykiai, vokiečių Didžiojoje Lietuvoje ir Lietuvos istorijos problemos.

Tad kaip ten su latviais ir estais

Dar nieko nepasakėte apie latvius ir estus Vokietijoje. Arba iš tų kraštų kilusius vokiečius.

Vokietijoje latvių ir estų grupės veikia, nors estų yra labai mažai. Latvių yra kur kas daugiau, jie turėjo savo gimnaziją Miunsteryje. Deja, latvių gimnazija Vokietijoje maždaug prieš 12 metų nustojo veikti.

Latvijai iškovojus nepriklausomybę – ar ne paradoksas?

Kai tik Baltijos valstybės tapo nepriklausomos, Vokietijos žemės (nes dažniausiai atskiri kraštai, o ne federalinė valdžia rėmė pabaltijiečius) aiškiai pasakė: dabar nėra tikslo Vokietijoje palaikyti mokymą kitomis kalbomis. Kas nori mokytis latviškai, tegul važiuoja į Latviją. Taip pasakė Vokietijos latviams Šiaurės Vestfalijos žemės administracija.

Kaip to paties likimo išvengė Vasario 16-osios lietuvių gimnazija Hiutenfelde?

Ir lietuviams buvo taip pat sakytą, tik lietuvių gimnazija sugebėjo atsiverti, priimti taip pat ir vokiečių mokinius. Dabar tai bendra lietuvių ir vokiečių gimnazija. Didžiąją mokslo dalį apmoka Heseno žemė, ir vien dėl to, kad ten taip pat mokosi ir vokiečių.

O latviai to padaryti nesugebėjo. Be to, Šiaurės Vestfalijos žemė yra labiau įsiskolinusi, tad vokiečiai pasukbėjo atsikratyti papildomų finansinių rūpesčių. Dabar Vokietijoje veikia tik latvių kultūros centras. Neblogai reiškiasi, rengia suvažiavimus, turi savo biblioteką. Atvykusieji ten turi kur apsistoti. Taigi latviai Vokietijoje kruta, nieko negali sakyti. Jie turi ir savo laikraštį. Pamažu į jų bendruomenę integruojasi ir naujai atvykusieji iš Latvijos.

Baliai patrauklesni už rimtą veiklą

O kaip sekasi integruotis naujiesiems atvykėliams iš Lietuvos?

Šis procesas vyksta ir tarp lietuvių,

Konferencijos dalyviai Rusnės etnografinėje Kazimiero Banio (viduryje) sodyboje-muziejuje

vių, nes didžiama lietuvių dabartinėje Vokietijoje – tai naujieji ateiviai iš Lietuvos. Yra didelė problema juos kaip nors pritraukti prie lietuviškos veiklos, nes tik išgyvenę, prakutę pradeda prie to linkti. Tas išgyvenimo procesas gana sunkus, užtrunka kelerius metus, o kol žmogus nepasijunta tvirčiau stovįs ant kojų, jam jokia papildoma veikla nerūpi. Neturi nei laiko, nei intereso.

Kiek šie naujieji lietuviai įdomūs ir svarbūs jums, senbuviams, Vokietijoje?

Mums labai svarbu, kad jie prisidėtų prie mūsų, nes jų žinios labai reikalingos. Mūsų senųjų ateivių beveik jau nėra, tad mums rūpi, kad tą vietą užimtų naujieji atvykėliai. Kad ir Vasario 16-osios gimnaziją baigusieji mano amžiaus ar net kiek jaunesni, juk taip pat sudaro nedidelę dalį mūsų aktyvo. Dauguma pradingsta vokiškoje visuomenėje: baigę studijas įsidarbina, sudaro mišrias šeimas ir „nubyra“ nuo lietuviškos veiklos.

Štai kodėl mums taip svarbu, kad atvykusios lietuviškos šeimos, kalbančios gražia lietuviška kalba, Lietuvių kultūros institute rastų savo vietą, išgyventų į mūsų veiklą, nes tik taip ją bus galima pratęsti. Iš dalies tie naujieji atvykėliai iš Lietuvos prie mūsų veiklos šliejasi, bet tai ilgas procesas.

Ar naujieji atvykėliai noriai šliejasi prie Vokietijoje nuo seniau gyvenančių lietuvių? Gal kiti kaip tik norės kuo greičiau integruotis į vokiečių kultūrą ir gyvenimą? Savo vaikus leis ne į lietuvišką Vasario 16-osios gimnaziją Hiutenfelde, bet į vokišką mokyklą.

Dabar jau didesnė Vasario 16-osios gimnazijos gimnazistų dalis yra naujųjų persikėlėlių iš Lietuvos vaikai. Ypač tų, kurie sudaro mišrias šeimas ir iš Lietuvos atsiveža vaikus. Tokios šeimos noriai vaikus leidžia į lietuvišką gimnaziją, nes vokiškoje gimnazijoje tiems vaikams būtų sun-

kiau integruotis į Vokietijos gyvenimą. Lietuvių gimnazija tą „jauginimą“ į Vokietijos gyvenimą atlieka ne taip skausmingai. Per porą metų atvykusieji iš Lietuvos vaikai išmokta vokiečių kalbą, tad didesnių sunkumų nepatiria.

Ar gaunate bent kiek didesnės kultūrinės pagalbos iš naujai atvykusiųjų?

Tie, kurie savo vaikus leidžia į lietuvišką gimnaziją, yra susiję su lietuviška suvažiavimu. Pastebėjome, kad kol jų vaikai lanko lietuvišką gimnaziją, tol tėvai dažniau lankosi mūsų renginiuose. Kai tik vaikai baigia gimnaziją arba kitur išeina, tai ir mūsų ryšiai beveik nutrūksta. Todėl labai svarbu palaikyti užmegztą ryšį.

Vis dėlto turiu pasakyti, kad mūsų moksliniuose suvažiavimuose, Lietuvių kultūros instituto renginiuose dalyvauja labai mažai naujųjų atvykėlių. Tačiau į Vasario 16-osios ir kitus minėjimus, o ypač į renginius su šokiais, labai mielai ateina. Kad ir per Jonines, juk malonu sueiti ir pabūti tarp savųjų, pabendrauti.

Suprantama, atėjusieji užsimoka už dalyvavimą.

Tai suprantama, tenka užsimokėti, bet atėjusiųjų jau būna daugiau negu rengėjų. Kitaip yra moksliniuose renginiuose ir bendruosiuose suvažiavimuose, kur kalbama apie lietuviškos palaikymą, lietuvių galimybes Vokietijoje ir t. t. Tėn tų naujųjų lietuvių sutiksi tik vieną kitą. Tai ilgo jaukinimo procesas.

Svarbu lietuvių ir vokiečių kultūroms

Lietuvoje ir JAV vyksta Pasaulio lietuvių mokslo ir kultūros simpoziumai, kurių paskutinis vyko 2005 m. Lietuvoje. Kaip žurnalistui man yra te-

kę dalyvauti bent penkiuose iš tų simpoziumų, bet kažkaip teko sutikti nedaug lietuvių iš Vokietijos.

Nedaug yra asmenų, kurie būtų ryškiau pasireiškę lietuvių kultūroje ar moksle. Tai ir yra visa bėda, kad baigę humanitarinius ar kitus mokslus labai greitai pasineria į vokiškumą ir atsisako tolesnių tyrinėjimų, kurie būtų svarbūs lietuviškumui palaikyti. Jeigu kuris nors asmuo tą interesą palaiko ir pagyvina, tai prisideda prie mūsų veiklos, taip pat prie Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumų, bet jų nėra daug. Geriausia atveju gal pavyktų suskaičiuoti kokių 30–50. Ir tai per visą Vokietiją. Deja, tokio masto ir aktyvumo asmenų kaip

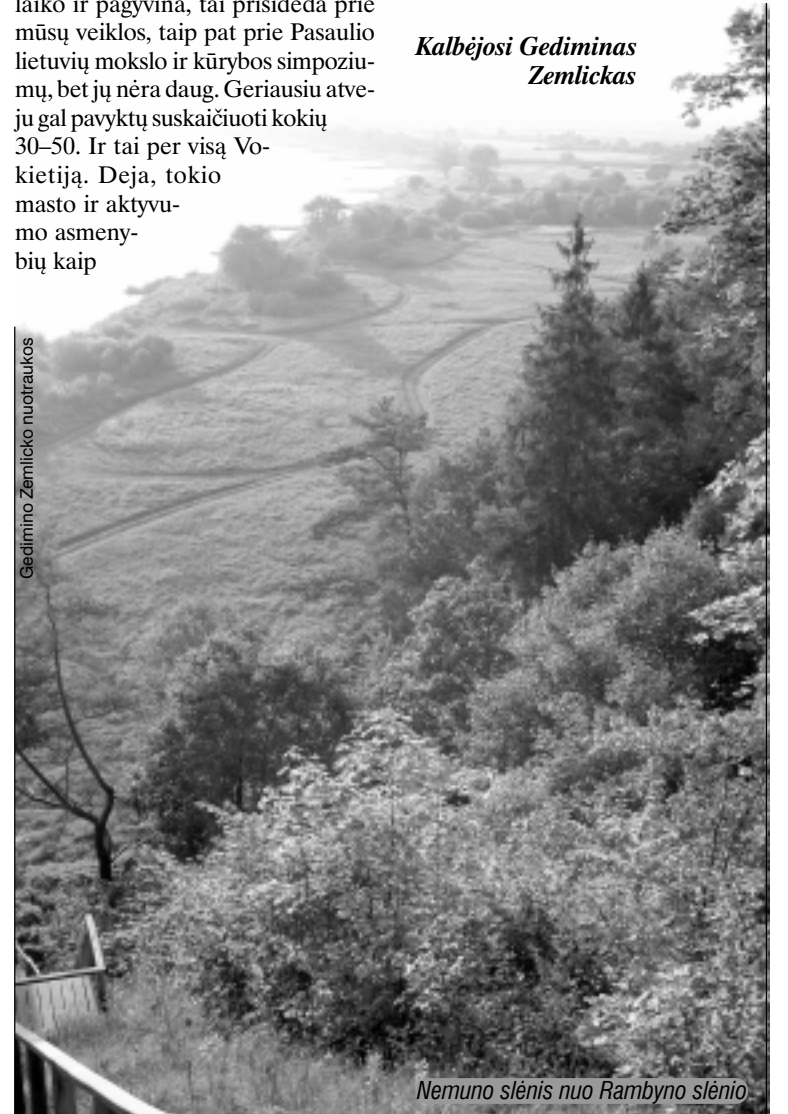
JAV tarp Vokietijos lietuvių nelabai rasime. Sunku net lyginti. Gal išvis rastume porą šimtų Vokietijos lietuvių, kurie atlieka bent kiek svarbesnį vaidmenį moksle ir kultūroje. Jeigu neprisidėtų naujai atvykstančių Rytų Prūsijos pabėgėlių palikuonys, tai Vokietijoje lietuviška veikla gal net labai greitai nusloptų. Tenka pripažinti, kad kartais tų pabėgėlių palikuonys, kurie nėra lietuviai, jaučia didesnę susidomėjimą mūsų veikla ir Rytprūsių praeitimi, negu patys lietuviai. Bet tų žmonių susidomėjimas mūsų veikla ir buvusios Rytų Prūsijos praeitimi mums yra labai svarbus, teikia ir supratimo, kad dirbame visiems gera darbą.

Štai jau ir Klaipėdos senamiestis. Gerokai papiktinau Jūsų knygoje, nuvarginau klausimais neleidamas ne atsipūsti kelionėje. Dėkodamas noriu palinkėti ir toliau saugoti lietuviškumą Vokietijoje. Tai svarbu ir vokiečių, ir lietuvių kultūroms. Linkiu dažniau lankytis Lietuvoje, čia semtis naujų jėgų savo veiklai.

Kone kasmet atvykstu į Lietuvą, dažniau ir neįmanoma. Vokietijoje taip pat tenka važinėti į suvažiavimus. Ten kas trečią ketvirtą mėnesį vyksta koks nors suvažiavimas. Tai jau mano aktyvumo riba, jos nebegačiu viršyti. O pabendrauti šios kelionės metu buvo labai malonu, nes galėjau pasidalyti visu tuo, kas aktuolu ir rūpi Vokietijoje gyvenantiems bei Lietuvoje šaknis turintiems išeiviams.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Nemuno slėnis nuo Rambyno slėnio

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Kalbos redaktorė Rūta Krasnovaitė

Stilistė Kristina Sakalauskienė

Dizainerė Jolanta Mitalauskaitė

Patarėjai: V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslo Lietuva@takas.lt, tel. (8 ~ 5) 212 1235

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius